

**L. I. Fetescu
V. V. Chiosea**

LIMBA MOLDOVENEASCĂ

L. I. Fetescu, V. V. Chiosea

LIMBA MOLDOVENEASCĂ

pentru instituțiile
de învățământ mediu general
cu limba moldovenească de predare
Clasa a 5-a
ediția a 2-a, revăzută

Recomandat de Ministerul Învățământului
și Științei din Ucraina

Odesa
FOP «Suhaciov»
2018

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 10.01.2018 № 22)
Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.*

**Фетеску Лариса Іванівна
Кьося Віра Вікторівна**

Молдовська мова для закладів загальної середньої освіти з навчанням молдовською мовою. 5 клас/ підручник для закладів загальної середньої освіти / Фетеску Л. І., Кьося В. В. — Одеса: ФОП «Сухачов», 2018. — 240 с.

**L. I. Fetescu
V. V. Chiosea**

Limba moldovenească pentru instituțiile de învățământ mediu general cu limba moldovenească de predare clasa a 5-a/ manual pentru ÎMG / L. I. Fetescu, V. V. Chiosea — Odesa: FOP «Suhaciov», 2018 — 240 pag.

Manualul este alcătuit în conformitate cu Programa de limba moldovenească pentru instituțiile de învățământ mediu general cu limba moldovenească de predare. Exercițiile, temele sînt destinate lucrului individual, în perechi, în echipe, instructive și corespund particularităților de vîrstă ale elevilor clasei a 5-a. Varietatea exercițiilor este orientată la dezvoltarea în continuare a abilităților elevilor de exprimare orală și scrisă. Manualul conține informații și însărcinări referitor la activitățile de comunicare (audiere, vorbire, citire, scriere), noțiuni de sintaxă și punctuație, fonetică și ortoepie, lexică și morfologie, texte pentru instruirea socioculturală.

Textele exercițiilor și însărcinărilor, aparatul metodic corespund vîrstei elevilor din clasa a 5-a.

Підручник відповідає навчальній програмі Молдовська мова для закладів загальної середньої освіти з навчанням молдовською мовою. Вправи, теми призначені для опрацювання індивідуально, в парах, групах та відповідають віковим особливостям учнів 5-го класу. Різноманітність вправ орієнтована на подальший розвиток здібностей учнів до усних та письмових висловлювань. Підручник містить інформацію та завдання щодо комунікативної діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), поняття синтаксису та пунктуації, орфоєпії, фонетики, лексики і морфології, тексти соціокультурної лінії.

ISBN 978-617-7366-50-7

© L.I. Fetescu, V.V. Chiosea, 2018
© FOP «Suhaciov», 2018

Dragi elevi!

Toamna este anotimpul cel mai frumos și cel mai drag căci cu acest anotimp începe un nou an școlar și la chemarea sunetului zglobiu al clopoțelului copiii se grăbesc spre școală.

Începe un nou an de studii și pentru voi, dragi elevi ai clasei a 5-a, un an nou bogat în discipline școlare: matematică și istorie, botanică și desen, limbi străine și muzică, dar nici una din ele nu poate fi însușită fără limba moldovenească, limba noastră maternă, mult iubita noastră limbă strămoșească.

Limba Moldovenească este limba prin care poporul moldovenesc și-a exprimat bucuriile și durerile, în care a slăvit faptele de vitejie ale eroilor. Este limba în care Ștefan cel Mare cuvînta neînfricaților ostași moldoveni, este limba veche a cronicarilor, limba în care și-au scris minunatele lor poezii Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Andrei Lupan, Pavel Boțu, Victor Teleucă, Gheorghe Ciocoi și încă mulți alții. Este limba cu deosebit farmec a lui Ion Creangă și Ion Druță. Este limba duioasă a „Mioriței”, a doinelor și baladelor populare moldovenești.

Este limba pe care înaintașii noștri o lasă moștenire generațiilor următoare, căci limba noastră-i o comoară, un fagure de miere, ”mult e dulce și frumoasă și altă limbă-armonioasă ca ea nu găsim”.

Limba Moldovenească este limba pe care trebuie s-o cunoaștem bine și s-o vorbim corect, căci soarta limbii noastre materne este și soarta poporului moldovenesc, viața și istoria lui, de aceea a studia limba moldovenească înseamnă a fi demni de strămoșii noștri, înseamnă a stăpîni cu desăvîrșire limba părinților noștri. Limba moldovenească este cea cu care ne-a însemnat Dumnezeu pe acest pămînt.

Primiți și voi, dragi elevi, această comoară a neamului nostru, învățați-o cu stăruință, iubiți-o, slăviți-o și păstrați-o pentru copiii și nepoții voștri:

Deci, ”Ocrotiți acest tezaur:

Limba-n care ne e dor,

Ea-i cununa cea de aur

Unui neam nemuritor.” (*Gr. Vieru*)

Mult succes!

Autorii

CUPRINS

INTRODUCERE	7
REPETAREA MATERIEI STUDIAȚE	
ÎN CLASELE 1-4	10
Autoevaluare	25
NOȚIUNI ELEMENTARE DE SINTAXĂ	
ȘI PUNCTUAȚIE	27
Îmbinarea de cuvinte.....	27
Propoziția	30
Părțile principale ale propoziției	36
Părțile secundare ale propoziției	51
Propoziția cu părți multiple	63
Adresarea. Semnele de punctuație la adresări.....	73
Autoevaluare	78
NOȚIUNI DE FONETICĂ, GRAFIE	
ȘI ORTOEPIE	81
Sunetele și literele limbii moldovenești	81
Diftongii, triftongii, hiatul.....	83
Despărțirea cuvintelor în silabe. Trecerea regulamentară a cuvintelor dintr-un rînd în altul	85
Apostroful	86
Autoevaluare	96
LEXICUL	98
Sinonime, antonime, omonime	99
Autoevaluare	110
STRUCTURA CUVÎNTULUI. FORMAREA	
CUVINTELOR. ORTOGRAFIA LOR	112
Derivarea.....	115
Derivarea cu prefixe (prefixarea)	116
Ortografia prefixelor.....	116
Derivarea cu sufixe (sufixarea)	121
Compunerea	125
Abrevierea.....	129

Autoevaluare	132
MORFOLOGIA. ARTICOLUL	134
Articolul substantival	134
Articolul posesiv	140
Ortografia articolului posesiv	142
Articolul adjectival	147
Ortografia articolului adjectival	148
Autoevaluare	153
SUBSTANTIVUL	155
Funcțiile sintactice ale substantivului	158
Declinarea substantivelor	167
Declinarea substantivelor masculine	167
Declinarea substantivelor feminine	168
Declinarea substantivelor neutre	168
Declinarea substantivelor proprii	168
Formarea substantivelor și ortografia lor	177
Ortografia substantivelor comune	190
Ortografia substantivelor proprii	191
Autoevaluare	194
VERBUL	197
Conjugările verbului	198
Modurile verbului	202
Modul indicativ	204
Formarea verbelor	224
Autoevaluare	226
REPETARE LA SFÎRȘIT DE AN	228
DIȚIONAR EXPLICATIV	231

Semne convenționale

- — exerciții cu tematică socioculturală.
- — exerciții referitoare la compartimentul „Comunicarea”.
- — exerciții instructiv-educativ-distractive.
- — exerciții-audiere (instructive).
- — exerciții-discuții, sfaturi.
- — exerciții instructive.
- — careuri, rebusuri, anagrame, metagrame, teste.
- — nivel.

INTRODUCERE

Limba — factor important de comunicare și cunoaștere

V-ați gândit vreodată ce este limba? Unul vorbește, altul ascultă și-l înțelege. Citiți o carte, o revistă, o gazetă și iarăși înțelegeți. Astfel oamenii comunică între ei; își transmit gândurile și sentimentele cu ajutorul limbii.

Limba este strâns legată de istoria societății și oglindește schimbările care au avut loc în decursul veacurilor.

Limba se află în continuă dezvoltare și perfecționare.

Îmbogățirea vocabularului unei limbi depinde și de relațiile economice, culturale dintre popoare. Aceste relații duc la apariția în limbă a împrumuturilor lexicale.

În limba moldovenească avem o serie de cuvinte de origine turco-tatară, greacă, ungară, franceză, slavă. Aceste cuvinte au intrat în limbă în legătură cu diferite perioade istorice.

Astăzi în vocabularul limbii moldovenești au pătruns multe neologisme: know-how, oblomovism, obnubilație, voucher, western ș.a.

Astfel în limbă se reflectă toate aceste transformări care au loc în viața oamenilor.

1-4 **1.** Citiți și răspundeți la întrebările:

a) Ce rol joacă limba în viața omului? b) De ce e necesar să studiem limba maternă? c) Prin ce e frumoasă limba moldovenească? d) Pentru care popor limba ucraineană este limba maternă?

 1 **2.** Consultând *Dicționarul explicativ* al limbii moldovenești, aflați sensul cuvintelor *limbă*, *maternă*. Construiți câteva enunțuri în care aceste două cuvinte să apară cu mai multe sensuri noi.

  3. Citiți expresiv textul propus și înfăptuiți însărcinările ce urmează la finele textului.

Despre Limba Moldovenească

Limba este comoara cea mai prețioasă, pe care am moștenit-o de la părinții noștri. Limba noastră, Limba Moldovenească, este o limbă bogată, melodioasă și plină de sonoritate.

Limba Moldovenească este limba maternă nu numai a moldovenilor din Patria-mamă, Republica Moldova, ci și a celor din Ucraina, Patria noastră; este limba maternă a moldovenilor din regiunile *Odesa, Kirovograd, Cernăuți, Vinița, Nikolaev, Zaporojie, Dnepropetrovsk, Lugansk, Herson, Hmelnițk, Cerkasî, Poltava, Jîtomîr, Harkov, Kiev, Donețk, orașul Kiev, Republica Autonomă Crimeea* ș.a. În urma recensământului din anul 2001 am aflat că 258, 6 mii cetățeni ucraineni și-au declarat graiul matern — Limba Moldovenească. **Limba Moldovenească este limba de stat a Republicii Moldova.**

Limba Moldovenească este limba recunoscută de întreaga lume. Conform Clasificării Universale a Limbilor Romanice, în catalogul acestei clasificări, sub numărul 805.92. găsim Limba Moldovenească, care e urmată de un șir de limbi. Iar în Arborele Genealogic al Limbilor Lumii (13 august 2003), alături de limbile în circulație de pe glob, figurează și limba noastră maternă, Limba Moldovenească.

În regiunea Odesa locuiesc cei mai mulți moldoveni, pe locul doi se află regiunea Cernăuți.

Limba Moldovenească este tezaurul cel mai de preț pe care l-am moștenit din moși-strămoși și care merită a fi păstrat cu sfințenie.

- Ce nou ați aflat în urma lecturii acestui text?
- Ce concluzii v-ați făcut, cunoscându-vă cu datele indicate de text?
- Dacă cunoașteți informații noi despre Limba Moldovenească, aflate din alte izvoare, povestiți-ne.
- Formulați întrebări (pe niveluri) pentru o viitoare audiere testare în baza acestui text.

N 1-4 **4. Lucru în perechi.** Însenați un dialog cu colegul pe tema: “Importanța limbii materne”; aplicați cunoștințele căpătate în cadrul acestei ore.

Cuvinte-reper: *grai matern, grai străbun, limbă fără moarte, tezaurul limbii, limbă oficială, limbă de stat.*

5. Vă propunem afirmațiile unor scriitori despre limba maternă. Meditați și exprimați-vă părerile personale despre cele citite.

a) ”Limba noastră a existat și va exista și o lume întregă o va recunoaște de frumoasă, dulce și melodioasă.”(G.Meniuc)

b) „Limbii ucrainene îi este specifică duiosia, imaginația, toleranța, muzicalitatea, emotivitatea impunătoare.” (E.Tovstuha)

c) ”În orice limbă cuvinte nu sînt multe, dar ele sînt atît de precise, încît denumesc totul.” (N.Gogol) d) “Dacă aș ști că limba mea va dispărea mîine, eu aș muri astăzi.” (R.Gamzatov)

6. Exprimați-vă opinia! Ați aflat că limba e mijloc de comunicare, că limba maternă trebuie ocrotită, căci, odată cu dispariția unei limbi, dispăre și poporul. Sumînd cele cunoscute și cele recent aflate, răspundeți la întrebarea-problemă: “*E necesară oare influența unui om asupra altui?*”

REPETAREA MATERIEI STUDIATE ÎN CLASELE 1–4

Se dau propozițiile:

Omul muncitor de pâine nu duce dor.

Ea recită o poezie.

Desenez bine.

Cuvîntul – Spuneți câte cuvinte conțin aceste propoziții și ce denumesc sau exprimă ele. Observați dacă următoarele îmbinări de sunete sînt cuvinte și comentați: *școală, limbă, patrie; amruc, rimec, arizmar.*

Rețineți! Cuvîntul este sunetul sau grupul de sunete care are înțeles.

Silaba — După procedeul cunoscut de voi din clasele 1–4, despărțiți în silabe cuvintele: *masă, patru, cometă, eu, om, corespondență, plugarului.*

N 1 **7.** Despărțiți în silabe următoarele cuvinte: *casă, producție, industrie, ciocănitoare.* Notați cu semnul (´) vocala din silaba accentuată.

Rețineți! Accentul este pronunțarea mai evidențiată a unei silabe dintr-un cuvînt. Silaba respectivă este silaba accentuată. Celelalte sînt silabe *neaccentuate.*

N 2 **8.** Despărțiți în silabe cuvintele următoare și observați unde se află silabele accentuate din aceste cuvinte: *progres, duminică, astăzi, accentuare.*

N 3 **9.** Construiți enunțuri scurte în care cuvintele: *deși, lungi, veselă* să aibă sensuri diferite prin accent.

N 4 **10. Lucru în grup.** Comentați tabelul “Părțile componente ale cuvîntului” și ilustrați-l prin exemple.

tema			desinența
<i>prefixul</i>	<i>rădăcina</i>	<i>sufixul</i>	

N 3 **11. Lucru în grup.** Citiți și copiați versurile. Analizați părțile componente ale cuvintelor formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor, recurând la simbolurile următoare:

desinența — □; tema — ▬; rădăcina — ◡;

prefix — ◡; sufix — ^.

Model: încîntătoare

Dulce-i mierea că-i culeasă
De albine muncitoare,
Dar mai dulce-i graiul nostru
Printre graiuri și popoare.

Gariul meu de veșnicie,
Al meu nume pămîntesc,
Cea mai scumpă poezie —
Gari matern, moldovenesc.

(I. Vatamanu)

N 4 **12.** Citiți cuvintele care urmează. Observați care și prin ce se aseamănă. Analizați fonetic 2-3 cuvinte.

*Cîntă, cîntec, cîntăreț, încîntată;
carte, cărturar, cărticică, cărțulie;
loc, local, locatar, (a) înlocui.*

Rețineți! **Familia lexicală** cuprinde cuvinte înrudite ca sens și formate de la *aceeași* rădăcină. Cuvintele de la care se formează familii lexicale sînt *cuvinte de bază*. Elementul comun al cuvintelor înrudite se numește **rădăcină (radical)**.

13. Grupați cuvintele în familii lexicale, pornind de la cel de bază: *sfînt, frumos, taină, muncă, sfințește, frumusețe, muncitor, tainic, sfințenie, frumușel, muncește, destăinui, înfrumusețat.*

 14. Lucru în perechi. Formați familii lexicale ale cuvintelor: *aur, bun, pădure, a avea*. Marcați rădăcina.

- Faceți analiza fonetică a trei cuvinte.

15. Lucru în grup. Câștigă grupul care în două minute va scrie pe caiete cele mai multe numiri de fructe, legume, păsări.

 16. Formați cuvinte noi de la rădăcinile: *învăț, floare*. Subliniați cu o linie grupurile de sunete plasate înainte sau după radical.

17. Crează. Alcătuiți o scurtă prezentare a locuinței voastre.

Rețineți! **Prefixul** este partea semnificativă a cuvântului ce se plasează înaintea rădăcinii pentru a forma cuvinte noi. **Sufixul** este partea semnificativă a cuvântului ce se adaugă după rădăcină pentru a forma cuvinte noi. Cuvintele formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor se numesc **cuvinte derivate**.

 3 **18.** Marcați prin simboluri părțile componente ale următoarelor cuvinte:

*frunză, frunzișoară, înfrunzit, desfrunzit;
a face, desface, preface, făcător;
vede, întrevețe, vedere, prevede.*

 2 **19.** Derivați, cu ajutorul sufixelor, cuvinte noi de la următoarele: *poruncă, pînză, spală, sat, dor, casă, alb, lung, greu*.

Cele mai frecvente prefixe în limba moldovenească sînt: *des- (dez-), ne-, răs-(răz-), re-, în-, anti-*.

 3-4 **20.** Comentați ortografia prefixelor (în baza celor învățate în clasele primare):

*îmbujorat, împărțe, combate, compatriot;
dezbate, dezacord, răzbate, deznădejde;
desface, distinge, nevăzut, nedreptate;
a înnoda, a înnora, antirăzboinic, antiinfecțios.*

Printre sufixele cel mai des folosite în limba moldovenească se numără: *-ar, -aș, -ătate, -eală, -ean, -tor, -esc, -iu, -isi*.

N 2 **21.** Marcați prin simbolurile cunoscute rădăcina și sufixul în cuvintele:

a istorisi, argintiu, tineresc, inelar, vorbitor, ceferist, omenie, tineret, orașean, greșeală, bunătate, cuțitaș, oțelar.

N 1 **22.** Formați cu ajutorul sufixelor cuvinte, ce indică naționalitatea sau locul de trai, de la numele proprii propuse:

Ucraina, Moldova, India, Australia, Cernăuți, Chișinău, Maroc.

În cuvintele ce indică naționalitatea sau locul de trai se scriu sufixele *-an*, *-ean* sau *-ian*.

 23. Citiți fraza. Analizați structura cuvintelor evidențiate. Ce părți de vorbire sînt ele?

Să-i *poruncești* să cumpere cîteva căldări noi, că mi-a *plăcut* să bea apă dintr-o căldare nouă; să macine făină pentru colaci și să scoată din fundul scrinului pînza cea de in, să aibă din ce face multe, multe ștergare.

Rețineți! Tema (□) este partea unui cuvînt, alcătuită din rădăcina acestuia plus (în cazul derivării) prefixul și sufixul cu ajutorul cărora este format (fără desinență).

Exemple:

soldat, mînă, armată, înarmat, ceaunașul

Rețineți! **Desinența** (□) este partea schimbătoare a unui cuvînt, alcătuită dintr-un sunet sau dintr-un grup de sunete, care se adaugă la temă pentru a exprima:

- genul, numărul și cazul (la substantiv);
- genul, numărul și cazul (la adjectiv);
- numărul și persoana (la verb).

Cuvintele flexibile, care la o anumită formă nu au desinența propriu-zisă, se spune că au desinență **zero**.

Exemple:

*întrecer*ea, *sportivi*lor, *desăvârșit*ă, *frumoas*ei,
*compun*e, *compun*em, *harnic* , *copac* .

Tema reliefează sensul cuvîntului, iar *desinența* face posibilă legătura între cuvinte.

N 1 **24. Lucru în grup.** Identificați tema și desinența în următoarele cuvinte: *turma*, *oițele*, *ciobanul*, *bulgări*, *drumului*, *trezească*, *dumnezeiască*, *face*, *iernezi*.

N 2 **25. Lucru în grup.** Marcați tema și elementele ei în cuvintele: *nenorocul*, *înrudim*, *prevenim*, *măritiș*, *poruncește*, *rudenie*.

N 1-4 **26. Lucru în grup.** Comentați tabelul „Părțile de vorbire” și ilustrați-l prin exemple.

Verbul exprimă acțiunea, starea, existența	• <i> timpul </i> trecut, prezent, viitor	• <i> persoana </i> I, a II-a, a III-a	• <i> numărul </i> singular, plural
Substantivul denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii.	• <i> genul </i> masculin, feminin, neutru		• <i> numărul </i> singular, plural
Numeralul indică un număr sau ordinea obiectelor prin numărare.			
Adjectivul exprimă însușirea ființelor, lucrurilor etc.	• <i> genul </i> masculin, feminin, neutru		• <i> numărul </i> singular, plural
Pronumele ține locul unui substantiv.		• <i> persoana </i> I, a II-a, a III-a	• <i> numărul </i> singular, plural

<p>Prepoziția face legătura dintre un atribut sau complement și părțile de vorbire determinate.</p>			
<p>Adverbul arată caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri.</p>	<p>• <i>după înțeles</i> de loc, de timp, de mod</p>		
<p>Conjuncția este element de relație între cuvinte în propoziție și între propoziții din frază.</p>	<p>Articolul însoțește un cuvânt pentru a-l determina sau a-l ajuta să-și schimbe forma.</p>		

N 4 **27.** Citiți versurile. Selectați substantivele ce denumesc ființe vii și lucruri.

Pîine-a fost și pîinea este
Cea mai tînăra poveste,
Pîine-a fost, pîinea rămîne
Ca izvoarele fîntîinii.

„Pîinea noastră, spun poeții,
Este steaua dimineții.”

„Pîinea noastră, spun plugarii,
Luminează ca un soare.”

(G. Ciocoi)

Pîinea

- Determinați genul, numărul, cazul substantivelor selectate.

Amintiți-vă Modalitățile variate de exprimare a gândurilor, sentimentelor, în funcție de situația concretă (împrejurări, scop), poartă denumirea de **stil**.

Repere teoretice

Stilul oral e caracteristic pentru comunicarea nemijlocită.

În anumite împrejurări, omul, pentru a explica unele fapte, fenomene, folosește cuvinte cu sens abstract și termeni științifici. Această modalitate de exprimare poartă denumirea de **stil științific**. Este propriu lucrărilor, comunicărilor, dezbaterilor din domeniile științifice și tehnice.

Stilul artistic este stilul operelor literare: povestiri, poezii, romane, nuvele etc. Prin intermediul lui se reflectă viața în culori vii. Este stilul care folosește bogăția mijloacelor de exprimare artistică: *epitete, comparații, personificări, metafore* ș.a, cu care, nemijlocit, vă veți familiariza.

N **1** **+** **28.** Consultați *Dicționarul ortografic* și constatați care substantive sînt corect ortografiate.

Albine, mamii, cărțelor, copacelor, învățătoarei, steaoa, dreptunghiul, spicele, ploaia, cireșile.

29. Creați. Faceți o comunicare orală pe tema „Pîinea în familia noastră”, unde veți arăta rolul pîinii în viața familiei și atitudinea membrilor ei față de ea.

30. Dictare de cuvinte.

I-a promis, i-a permis, ea citește, ea desenează, ia cartea, ea recită, i-a luat, ia mînea, i-a abonat, ia masa.

N **1-4** **+** **31. Creați.** Întocmiți o compunere „Spicul de grîu”, avînd următorul început:

Lan de grîu

Un lan de grîu se legăna odată sub adierea blîndă a vîntului de vară.

Cerul era senin. Sub bolta albastră lanul de grîu părea o mare aurie. Spicele încărcate de boabe se plecau spre pămînt. Nu era prea departe secerișul.

N 1 **32. Lucru în grup!** Răspundeți la întrebările:

1. În ce țară trăiești?
2. Cum se numește satul (orașul) tău de baștină?
3. Care sînt scriitorii preferați?
4. Care e revista, ziarul la care te-ai abonat?
5. Ce carte citești acum?

• Explicați ortografia substantivelor proprii.

N 2 **33.** Selectați îmbinările *substantiv-adjectiv*. Arătați cazul adjectivelor.

Pe valurile mici înspumate și sub cerul azuriu luneca ușor pe apa limpede o barcă singuratică.

- Atestați prepozițiile și conjuncțiile.
- Ce leagă conjuncțiile: propoziții în fraze sau cuvinte în propoziții?

Barcă singuratică

N 3 **34.** Completați cuvintele cu litere omise. Acordați în gen, număr și caz adjectivele din paranteze cu substantivul determinat.

Bătrîn.i care știu povești...
Ei poartă bărbi (î.părătesc).
Sumane (lung), de vremi spălate.
Cu sarea trud.i presurate...

Eu stau sfios
la masa lor
și de pe șervetul de basme
cu modestie ciugulesc
comori de grai (moldovenеști).

(L. Damian)

- La ortografierea cuvintelor apelați la *Dicționarul ortografic*; pentru a afla sensul cuvintelor necunoscute la — *Dicționarul explicativ*.
- Analizați morfologic adjectivele.

N 2 **35.** Faceți descrierea obișnuită (oral) a copacului.

Amintiți-vă! Ce e descrierea artistică?

36. Dictare explicativă.

Făt-Frumos, albastru-închis, strămoșească, moldo-român, nord-ucrainean, nou-născut, străvechi.

- Alcătuiți propoziții cu unele adjective la dorință.

37. Creați. Alcătuiți o compunere-descriere „Motănașul meu”.

*T. Deseatova.
Motănașul meu*

Cuvinte-reper: *fintă gingașă; blană pufoasă; ochișori rotunzi și albaștri; lăbuțe moi; iubește stăpînul; prieten adevărat; relații bune; năsuc mic; coadă ca un cârligel; urechiuși ascuțite; botișor rotund; nu-i fricos; privește cu speranță; credincios; harnic; devotat; păzește gospodăria de invazia șoarecilor.*

N 3-4 **38. Lucru în grup!** Citiți fragmentul. Găsiți asemănările și deosebirile dintre pastelul *La gura sobei* de Vasile Alecsandri (în biblioteca școlii se află *Pastelurile* lui Vasile Alecsandri) și fragmentul din povestirea *Grămăjoară* de Ion Druță.

Asemănări	Deosebiri
-----------	-----------

... Atunci cînd peste sat vine iarna cu frigurile celea mari, cu ger și viscol, și îngheață ferestrele de nu se mai vede nimic, și îngheață copacii în grădină, îngheață vrăbiile sub streșină, atunci Bobocel se face ghem în fundul cuptorului și își zice că gata, de data asta nu mai scapă. Dar stai că se aud pași. Intră bunicul cu o sarcină de vreascuri, se lasă într-un genunchi la gura sobei, aprinde focul. Și pentru că e om bun la inimă tătu-

Iarna în sat

ca, focul pe care-l aprinde el în sobă arde vesel, de parcă nu arde, ci spune pătărăni. Și încep a se dezgheța ferestrele. Iar frigul de afară se așază pe prispă și ascultă pătărăniile pe care le înșiră focul în vatră.

(I. Druță)

- Evidențiați elemente ale descrierii iernii.
- Găsiți verbele și determinați timpul lor.
- Explicați sensul propoziției *În sobă arde vesel*.
- De ce înaintea conjuncției *și* din ultima propoziție a textului nu s-a folosit virgula?

 39. Citiți textul.

Virgula cu...haz

După ce profesorul le-a explicat elevilor importanța virgulelor, la ce servesc ele, de ce și când se pun, a vrut să vadă dacă școlarii au înțeles bine. Le-a dictat o frază fără a face pauză la virgule și le-a cerut să le pună unde credeau ei că lipsesc. Iată ce a citit profesorul în caietul unui elev: „Actorul a ieșit în scenă pe cap, purta o pălărie gri în picioare, cizme galbene la ochi, o frumoasă pereche de ochelari la reverul hainei, o garoafă roșie”.

Artist pe scenă

- Corecțiți greșelele elevului neatent, punând virgulele la locul lor.
- Atestați verbele la timpul trecut, arătați persoana și numărul lor.
- Explicați ortografia verbelor *le-a explicat*, *le-a dictat*.

 40. Construiți un dialog pe tema: „La magazin”, folosind cuvintele: *cer scuze; vă rog să-mi spuneți; fiți amabil și..., cât trebuie să plătesc?; poftiți; mulțumesc frumos; la revedere*.

La magazin

Rețineți! La dialog semnele de punctuație marchează diverse valori expresive:

! — emoție, ordin, bucurie, mînie, indignare, uimire;

? — îndoială, nedumerire, uimire, întrebare;

... — pauze, întreruperi, ezitări.

- Conjugați un verb, la alegere, folosit în timpul dialogării, la toate timpurile învățate în clasele 1-4.

N 3 **41.** Grupați pe trei coloane, după regula stabilită, următoarele verbe (pe timpuri):

lucrează, mersese, vom lucra, am vîndut, vom vinde, merge, vindem, lucrezi, o să merg, vîndusem, am mers, am să lucrez.

N 1 **42.** Selectați verbele din următoarele versuri și precizați timpul lor față de momentul vorbirii. Schimbați verbele găsite astfel, încît acțiunea să se petreacă înainte apoi după momentul vorbirii.

Model: *se întoarce — s-a întors — se va întoarce.*

a) Mii de ochișori albaștri poienița a deschis. (Gr.Vieru) b) Pîn la tine, pîn la mine iarna vine pe patine. (I.Filip)

- Analizați morfologic verbele selectate.

Păsări în poiană

 43. Dictare comentată.

V-a întrebat, va extrage, v-a cumpărat, v-a comunicat, va culege, va intitula, va explicat, v-a citi.

N 4 **44. Lucru în grup!** Selectați pronumele din textul următor. Indicați persoana, genul și numărul fiecăruia dintre pronumele selectate.

– Du-te chiar acum la stăpînul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grîul cît are semănat. Și dacă te-a întreba

cît să-ți dea pentru această ostenicioasă treabă, spune-i că nu primești bani, ci numai atîta grîu, cu paie cu tot, cît îi putea duce dumneata în spate și cu un băiet al dumatule.

(I. Creangă)

- Explicați ortografia pronumelor ce însoțesc verbe.

N 2 **45. Lucru în grup!** Faceți analiza gramaticală a pronumelor din text, conform tabelului:

Pronumele	Persoana	Numărul	Genul (pers.III)
mă	I	Singular	—

Mîinile

Am două mîini și-s cu mine întotdeauna. Cînd li-i frig lor — și mie mi-i frig. Cînd se-nghimpă ele — și pe mine mă doare. Ele mă spală pe față, dar eu le spal pe dînzele. Ele mă îmbracă în hăinuțe și eu le îmbrac în mănuși.

(S. Vangheli)

- Comentați ortografia pronumelor ce însoțesc verbe.

N 3 **46.** Ortografiați corect numeralele pe care le veți descoperi în textele propuse.

Răbdări prăjite

Ion intră în odaia stăpînului său și-l întrebă:

— Astăzi nu mîncăm nimic, boierule?

— Răbdări prăjite, Ioane! îi răspunse boierul.

— Asta mîncăți dumneavoastră, da eu?..

REȚETE CULINARE

Budincă de răbdări prăjite

(1/2 kg răbdări, sare, 1 lingură de praf de copt, ulei de motor)

Se iau răbdările și se toacă mărunt; se pun într-un castron, împreună cu praful de copt, și se amestecă bine. Se pune sare după gust.

Se unge tava cu ulei de motor, apoi se toarnă compoziția obținută. Se dă la cuptor, la foc mic, timp de 15-20 minute. Se servește rece, la Sfântul Așteaptă! Poftă bună!

Crap cu smântână

(2 crapi, sare, 110 g smântână, verdeață tocată, 2 linguri de unt)

Se curăță crapii, se golesc de intestine și se spală bine. Se prăjesc în unt, după ce au stat 10 minute cu sare pe ei. Se scot pe o farfurie plată. Se acoperă cu smântână și verdeață tocată și se servesc imediat. Poftă bună!

• Expuneți-vă părerea!

- Ce gust crezi că au bucatele preparate după cele două rețete?
- Pe care dintre cele două rețete ați recomanda-o prietenului? Dar profesorului? De ce?
- Faceți schimb de secrete culinare!

47. Alegeți varianta corectă a următoarelor numerales:

dousprezece / douăsprezece

patrusprezece / paisprezece

cincisprezece / cinsprezece

șasesprezece / șaisprezece

treizeci și patru / treizecișipatru

o sută cincisprezece / osutăcinsprezece.

1-2 **48. Lucru în grup!** Subliniați adverbele. Selectați adverbele împreună cu verbele; puneți întrebarea.

Model:

cum?
┌───────────┐
↓
dibuind încetișor
.....

1. Angela privește atent fotografiile.
2. Elevii scriu îngrijit temele.
3. Mă stăruie să citesc repede și expresiv.
4. Fratele meu mâine va pleca la bunici.

La bunici

5. Scoală-te dis-de-dimineată și vei ajunge departe.
- Analizați sintactic prima propoziție.
 - Găsiți sinonime pentru cuvîntul îngrijit, folosindu-vă de *Dicționarul de sinonime*.

 49. Dictare comentată.

De-a gata; de-a lungul; de-a valma; de atunci; pe de rost; alaltăseară; jur-împrejur; deasupra; astă-iarnă; după-masă; într-adins; sus-numit; vrînd-nevrînd.

- Cu ajutorul *Dicționarului ortografic al limbii moldovenești* explicați de ce cuvintele propuse se scriu prin liniuță.

Rețineți!

Scierea și folosirea corectă a unor adverbe, a unor expresii în care întîlnim adverbe:

Așa da!		Așa nu!	
nou-născuți	oricît	noi-născuți	orcît
prost-crescuți	bineînțeleș	proști-crescuți	bunînțeleș
destul de mulți	așa de atent	destui de mulți	așa atent
ieri-seară	cît mai mulți	ieriseară	cîți mai mulți
astă-toamnă	prefer să	astă toamnă	prefer mai bine
iarăși	anexez	iarăș	anexez alături
totuși		totuș	

 50. Atestați în text părțile de vorbire cunoscute, repetate. Determinați tipul propozițiilor după scopul comunicării.

Amurgește. În jur e liniște. Pe cer se aprind stelele. Copacii negri par niște uriași din poveste. Dar ce-i asta? Cine tulbură liniștea? Un tril de privighetoare se revarsă peste tihna nopții.

- Selectați un substantiv însoțit de articol hotărît și unul — de articol nehotărît.
- Găsiți antonime pentru cuvintele: *se aprind, negri, liniștea*. Consultați *Dicționarul de antonime*.

51. Creați. Alcătuiți o compunere descriptivă «Toamna copilăriei mele» după tabloul propus. Folosiți cât mai multe adjective, cuvinte cu sens figurat. Analizați morfologic un adverb.

*Toamna copilăriei
mele*

3-4 52. Lucru în grup. Grupați cele propuse în exercițiul dat astfel:

I coloniță — îmbinările ce conțin adverbe, a II-a coloniță — cele ce conțin adjective, a III-a coloniță — propozițiile ce conțin verbe cu sens figurat.

Focul arde. În pieptul lor ardea dorința. (A. Lupan)
Pasărea zboară. Cîntarea prinde aripi și zboară. (Em. Bucov)
Turmele coboară. Din ceruri nourii coboară. (P. Cărare)

• Atestați prepozițiile și conjuncțiile.

53. Analizați sintactic propoziția:
Cerul Patriei iubite este pașnic.

• **Creați.** Alcătuiți un text coerent pe tema: „Copiii lumii doresc pace.”

54. Citiți atent și expresiv textul. Expuneți oral conținutul lui. Întocmiți planul acestei expuneri.

Țara mea — Ucraina

Țara mea — Ucraina

Dragi copii, sînteți tinerii cetățeni ai Ucrainei independente.

Sensibilă la tot ce e frumos și bun, Ucraina e slăvită în cîntece cunoscute de o lume întregă. Adevărat spunea Marele Cobzar Taras Șevcenko:

„Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.
От, де, люде, наша слава,
Слава України”.

Noi, cetățenii Ucrainei, avem dreptul la muncă, la învățatură, la odihnă. Dar pe lângă drepturi mai avem și obligații.

Cei în vîrstă trebuie să-i îndrumeze pe cei mici. Copiii — să-i ajute pe părinți. Datoria noastră, însă, cea mare și sfîntă, este să apărăm hotarele Patriei scumpe, căci viața noastră, a tuturor, e frumoasă numai atunci, cînd Patria e independentă.

Pentru ca un elev să-și iubească Patria, trebuie s-o cunoască, s-o poarte-n suflet cu toată strălucirea și podoabele ei, să fie plin de admirație pentru țara lui. Căci spune un vechi proverb moldovenesc: „Omul fără Patrie este ca privighetoarea fără cîntec”.

Să fim mîndri că avem Patrie — Ucraina!

- Despre ce ați aflat în textul dat?
- Formulați, cu ajutorul a 4-5 propoziții, sensul proverbului citat în text.
- Răspundeți desfășurat la o întrebare-problemă:

Creăți. 1. *Dragostea de Patrie — datorie sacră a fiecărui cetățean sau condiție a autoinstruirii?*

2. *Ucraina — casa noastră comună.*

3. *De unde începe Patria.*

AUTOEVALUARE

Se dă textul:

Stîna din Carpați. Se topesc și crestele munților încetul cu încetul. De prin văi, de prin văgăuni, urcă domol răcoarea nopții. Din tainicele falduri ale depărtărilor se aude murmur de izvor, iar de sus bate din plin luceafărul de noapte. Tăcut și îngîndurat, Călin se pierde și el în umbrele serii și numai Sandu nu se poate astîmpăra.

(I. Druță)

1. Explicați sensul cuvintelor *stîna*, *văgăună*.
2. Găsiți sinonimele și antonimele cuvintelor *tăcut*, *domol*.
3. Formați familia lexicală a cuvintelor *izvor*, *noapte*.

4. Marcați prin simboluri structura a două cuvinte derivate (din familiile lexicale formate).
5. Compuneți cîte două enunțuri în care cîte un cuvînt derivat din familiile lexicale formate să fie la cazul dativ.
6. Căutați în *Dicționarul explicativ al limbii moldovenești* informația la cuvintele: *mîndrie, datorie, izbîndă*. Reține-le!
7. Selectați o îmbinare *verb+adverb* și aflați la ce întrebare răspunde adverbul.
8. Analizați morfologic un pronume (la alegere).
9. Găsiți substantivele proprii ce se află în cazul nominativ.
10. Aflați în text îmbinarea *adjectiv+substantiv*, determinați genul, numărul, cazul adjectivului.
11. Scoateți verbul din propoziția întîi și formați toate timpurile acestuia.
12. Subliniați prepoziția din propoziția a treia.
13. Stabiliți conjuncția, în propoziția a patra, și determinați ce leagă: cuvinte sau propoziții? Explicați folosirea virgulei.
14. Determinați felul articolului și cazul substantivului *umbrela*.
15. Analizați sintactic propoziția: *Sandu nu se poate astîmpăra*.
16. Alcătuiți două enunțuri în care numeralele *două* și *o sută* să aibă rol de subiect.
17. Construiți un dialog cu tema: „La librărie”.

Subiectele autoevaluării se apreciază astfel:

- a) cu 0,5 puncte — subiectele: 1, 2, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14.
- b) cu 1 punct — subiectele: 3, 5, 8, 10, 15, 16, 17.

La librărie

Autoapreciați-vă!

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

NOȚIUNI ELEMENTARE DE SINTAXĂ ȘI PUNCTUAȚIE

Forma cea mai îngrijită a limbii naționale a unui popor este *limba literară*. Limba literară are anumite norme, care trebuie însușite și respectate de toți vorbitorii atât în exprimarea orală, cât și în cea scrisă. La însușirea normelor limbii literare ne ajută gramatica.

Repere teoretice *Gramatica* este compartimentul științei despre limbă care se ocupă de studierea modificării cuvintelor, de structura îmbinărilor de cuvinte, a propoziției și frazei. Unul din componentele gramaticii este și sintaxa. *Sintaxa* include o sumă de reguli despre structura și valoarea îmbinărilor de cuvinte, a propozițiilor și frazelor. Strâns legată de sintaxă este și punctuația. Ceea ce în vorbire se marchează prin intonație, prin pauze, în scris este redat prin semne de punctuație. *Punctuația* include totalitatea regulilor privitoare la utilizarea semnelor de punctuație în limba scrisă.

Îmbinarea de cuvinte

Repere teoretice **Îmbinarea de cuvinte** denumește un obiect, fenomen, acțiune și exprimă anumite caracteristici ale acestora. Îmbinarea de cuvinte este alcătuită din doi termeni. Cuvântul de la care punem întrebarea se numește **regent (R)**. Cuvântul care răspunde la întrebare se numește **subordonat (S)**.

De exemplu: $\overset{x}{R} + \overset{y}{S}$

Floare albastră = cuvânt regent + cuvânt subordonat: ce fel de?

Al meu nume = cuvânt subordonat + cuvânt regent: al cui?

N 2 **55.** Punînd întrebările, determinați termenul regent și cel subordonat. Construiți schema îmbinărilor de cuvinte.

Model: Frecventez (ce?) școala = R + S

Iubim cititul; caietul colegului; mergem repede; așteptăm un tovarăș; au desenat un soare; carte interesantă; al nostru profesor; duioasa mamă; strămoșeasca limbă.

N 3 **56.** Subliniați regentul din îmbinarea de cuvinte și scrieți întrebarea la care răspunde subordonatul.

Model: Povestire (ce fel?) interesantă.

A ajuta pe tovarăși; a da sfaturi; a întreba pe coleg; a vorbi cu conducătorul; a lua parte la întreceri; a ajunge la bibliotecă; colectiv puternic; jocul vesel; copii ingenioși; gazeta clasei.

T • Determinați partea de vorbire prin care este exprimat termenul regent.

• **Creăți.** Alcătuiți cu aceste îmbinări de cuvinte un text coerent cu tema: „Odată la școală”.

N 4 **57.** Copiați mai întâi îmbinările de cuvinte cu termenul regent exprimat prin verb. Plasați verbul la persoana a doua singular, timpul prezent. Selectați apoi îmbinările de cuvinte cu termenul regent exprimat prin substantiv. Formați genitivul acestui substantiv.

Model: A învăța gramatica = înveți gramatica;
clasa a cincea = a clasei a cincea.

A iubi pe mama; observație corectă; exercițiu greu; temă pentru acasă; a scrie compunere; a rezolva probleme; a pregăti undița; a prinde pește; dimineață liniștită.

- Construiți o propoziție cu una din îmbinări și analizați-o sintactic.
- Găsiți un sinonim pentru cuvîntul *liniștită*.

N 2 **58.** Alcătuiți îmbinări de cuvinte în care cuvântul regent să devină subordonat.

Model: Munca câmpului — a iubi munca.

Patria noastră; cântecul privighetorii; limba maternă; elevul harnic; compunerea prietenei.

- Analizați fonetic cuvintele din ultima îmbinare de cuvinte.
- Formați familia lexicală a cuvântului *cântec*.

N 1 **59.** Indicați oral cuvântul regent în fiecare îmbinare de cuvinte și întrebarea la care răspunde cuvântul subordonat. Substituiți substantivele cu verbe.

Model: Alcătuirea (*a cui?*) planului — a alcătui planul.

Rezolvarea problemei; citirea cărții; recitarea unei poezii.

N 3 **60.** Determinați termenul regent și substituiți verbele cu substantive.

Model: A însuși tema — însușirea temei.

A se întâlni cu cosmonauții; a lupta pentru pace; a pleca în munți; a primi o scrisoare; a vizita expoziția.

- Construiți două enunțuri cu îmbinări de cuvinte rezultate.
- Faceți analiza morfologică a unui substantiv dintr-o propoziție construită.

N 1-2 **61. Lucru în grup.** Alcătuiți câte trei îmbinări de cuvinte: a) verb + substantiv; b) substantiv + adjectiv; c) substantiv + substantiv.

Model: a) A spăla vasele; b) mâini dibace; c) creanga vișinului.

 62. Alcătuiți îmbinări de cuvinte după schemele date:

$\frac{a\ cui?}{x \quad \downarrow}$; $\frac{ce\ fel\ de?}{x \quad \downarrow}$; $\frac{cînd?}{x \quad \downarrow}$; $\frac{cum?}{\downarrow \quad x}$

N 4 **63.** Construiți câte un enunț în care substantivul propus funcționează o dată — ca termen regent într-o îmbinare de cuvinte, iar a doua oară — ca termen subordonat unui verb.

a) Istorie (istoria); b) Literatură (literatura).

N 3-4 **64. Lucru în grup.** Selectați îmbinări de cuvinte. Marcați termenul regent și întrebarea la care răspunde subordonatul.

$$\frac{al\ cui?}{x \quad y}$$

Model: în pragul sărbătorii.

a) *Meșterul cere vreme, dar învățătura cere răbdare.*

b) *Munca lungeste viața, iar lenea o scurtează.*

- Formați o îmbinare de cuvinte în care unul din termenii subordonați propuși să fie cu sens figurat.
- Construiți cu îmbinarea de cuvinte formată un enunț și analizați-l sintactic.
- Analizați morfologic verbul din propoziția alcătuită.

Propoziția

Amintiți-vă! Propoziția se deosebește de îmbinarea de cuvinte, fiindcă ea are o funcție comunicativă, adică se folosește pentru a comunica, a întreba ceva despre obiecte și acțiuni, pentru a exprima un îndemn, o poruncă, un sfat. Se deosebesc ele și din punctul de vedere al structurii. Propoziția are o temelie gramaticală și un singur predicat.

Propoziția este o unitate sintactică comunicativă, care conține o informație, o întrebare, o dorință, un sfat, o poruncă.

Temelia gramaticală a unei propoziții o constituie părțile ei principale: **subiectul și predicatul.**

Propozițiile se clasifică după anumite criterii, despre care veți afla amănunte în clasele superioare. În clasa a 5-a vă familiarizați doar cu două criterii.

Repere teoretice **1. După structura temeliei gramaticale** propozițiile se împart în:

a) *nedezvoltate* — când sînt alcătuite numai din părți principale;

b) *dezvoltate* — când pe lîngă părțile principale întîlnim și părți secundare.

Elevul citește. (propoziție nedezvoltată)

Elevul acesta citește o carte interesantă. (propoziție dezvoltată)

2. După scopul comunicării propozițiile se împart în:

a) enunțiative; b) interogative; c) exclamative.

Amintiți-vă! Propoziția în care se comunică, se prezintă ceva se numește **enunțiativă**. La sfîrșitul propoziției enunțiative stă **punctul**.

Exemplu: Toate poveștile sînt interesante.

Propoziția prin care se formulează o întrebare se numește **interogativă**. La sfîrșitul propoziției interogative stă semnul interogării.

Exemplu: Cine îngrijește florile?

Propoziția care conține o poruncă, o rugăminte, un îndemn, un sfat, admirație, mulțumire, indignare etc. se numește **exclamativă**. La sfîrșitul propoziției exclamative se pune **semnul exclamării**.

Propozițiile interogative pot fi și exclamative. După propozițiile interogative-exclamative se pune semnul întrebării, însoțit de semnul exclamării(!)

Exemplu: Ce fericit e omul liber!

— Cum ai putut răzbate prin aceste locuri, fată dragă?!

65. Transformați (oral) propozițiile dezvoltate din textul dat în propoziții nedezvoltate.

Ploaia caldă a venit ca o vijelie. Ea a trecut repede-repede. Stropii de apă strălucesc ca niște diamante în limina soarelui vesel. Florile și firele de iarbă zîmbesc înviorate. Culorile lor roșii, portocalii, galbene, verzi, albastre și violete sînt și mai frumoase. Îndrăgostit de ele, cerul înalt le-a copiat. Apoi le-a

unit într-un brîu minunat, arcuit peste nesfîrșitul albastru al depărtărilor.

— Sînt prințul înălțimilor! spusese el.

Oare cum se numește acel brîu minunat?

- Determinați tipul propozițiilor după scopul comunicării.
- Subliniați cu o linie pronumele atestate.
- Analizați morfologic un pronume la alegere.

După ploaie

66. Citiți textul. Imaginați-vă (în scris) ce s-a întîmplat cu stejarul sădit în altă parte. Folosiți propoziții diverse după structură și scopul comunicării.

Stejarul singuratic

Un stejar singuratic și trist creștea pe coasta unui delușor. Viața stejarului era urîtă și întunecată ca o zi ploioasă de toamnă. Uneori, pe crengile stejarului se oprea din zbor cîte o păsărică. Și atunci stejarul nu se simțea atît de singur. Dar, după ce se odihnea, pasărea își lua zborul. Stejarul continua să rămîna trist și mohorît. Într-o zi un băiat a scos stejarul. L-a sădit alături de alți stejari...

- Selectați din textul propus, prepozițiile.

67. Creați. Întocmiți o povestire despre o întîmplare din viața personală. Folosiți diverse tipuri de propoziții.

68. Zîmbiți în mai multe limbi! Răspundeți la una din întrebări printr-o propoziție enunțiativă imperativă.

1. În ce limbă ar răspunde Păcală, dacă ar ajunge în Anglia?

2. În ce limbă vorbesc cîinele cu pisica? Care limbă o fi mai grea?

Păcală

 69. Precizați sensul proverbelor. Nu le uitați înțelepciunea.

1. Copacul se ține cu rădăcinile, iar omul cu neamurile.
 2. Dragostea de pământ e cel mai scump legământ.
- Găsiți alte proverbe, zicători despre patrie, neam.
 - **Creați.** Realizați o compunere după un proverb sus-nu-
mit la alegere.

 1-2 **70. Lucru în grup.** Răspundeți la întrebările:

Ce preț are un colț de pâine?
Cît de greu se obține pâinea?

Redați situații diverse prin care să dovedeți valoarea in-
contestabilă a pînii. Inspirați-vă din poezia „Pâinea”.

Să nu arunci, copile,	Și dacă nu-l găsește,
Pîinica jos nicicînd,	Adoarme-nlăcrimat.
Că undeva departe	Și-n somn ce i se-arată
Plînge-un copil flămînd.	Tu să-ți închipui poți?
Și cată-un colț de pâine	Pămîntul ca o pâine
Prin urne-nfrigurat.	Ce-ajunge pentru toți.

(L. Lari)

- Subliniați adverbele în versurile propuse.
- Alegeți cîteva îmbinări de cuvinte, arătați termenul re-
gent și cel subordonat.

 2 **71.** Copiați propozițiile. Ce semne de punctuație ați pus
la sfîrșitul fiecărei propoziții?

1. A venit toamna 2. Ce anotimp îți place mai mult 3. Ce
plai frumos 4. Cîte stele sînt pe cer 5. Toamna se culeg strugu-
rii 6. Elevi, rețineți regulile de comportare în societate.

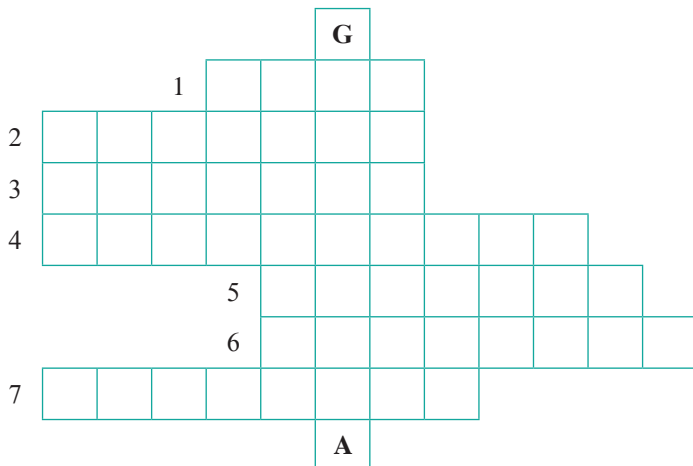
- Găsiți un sinonim pentru cuvîntul *plai*.
- Analizați sintactic propoziția a cincea.
- Analizați după structură cuvîntul *comportare*.

 1 **72.** Dezvoltați propozițiile date:

1. Toamna aurește (ce?). 2. Spicul crește (din ce?). 3. O pa-
săre (ce fel?) cîntă pe ramul (care?).

Pentru informație: *din bob, frunzele, verde, măiastră.*

N 3-4 **73. Lucru în grup.** Rezolvați careul. Dacă veți completa corect de la 1 la 7, pe verticala G-A veți ghici denumirea științei care studiază părțile de vorbire și îmbinarea lor în propoziții. Aplicați cunoștințele căpătate în clasele 1-4.

1. Parte de vorbire care arată o acțiune, stare sau existență.
2. Parte de vorbire care arată numărul sau ordinea obiectelor.
3. Parte de vorbire care înlocuiește un substantiv.
4. Parte de vorbire care denumește obiecte.
5. Parte de propoziție care determină un substantiv.
6. Număr (gramatical) care exprimă un singur obiect.
7. Parte principală de propoziție care arată ce face subiectul sau ce se spune despre el.

? **74.** Citiți cu atenție (în gând) textul. Răspundeți la întrebările următoare:

- a) Ce tradiții, obiceiuri cunoașteți?
- b) Care din ele s-au păstrat în satul (orașul) în care locuiți?
- c) Descrieți oral cum se desfășoară unele obiceiuri, tradiții în satul (orașul) natal.

Cultura spirituală a moldovenilor. Tradiții și obiceiuri moldovenești

Astăzi, când se acordă tot mai mare atenție reluării și dezvoltării tradițiilor populare, se face din ce în ce mai simțită necesitatea colectării și cercetării moștenirii populare autentice.

Ca și la alte popoare, locul principal în poezia calendaristică moldovenească îl ocupă ciclul legat de începutul anului.

Locul central îl ocupă „Plugușorul” – obicei agrar străvechi.

Plugușorul

neața zilei de Anul Nou copiii în vârstă de 5-13 ani.

Unele tradiții folclorice de primăvară, vară și toamnă au dispărut, unele se mai păstrează.

Principalele tradiții rituale de primăvară sînt „Mărțișorul” și Lăzărelul”.

Lăzărelul

că trăiește și se dezvoltă. Astăzi aceste creații populare orale trebuie susținute și propagate.

Este interpretat în ajunul Anului Nou, fiind adresat stăpînilor casei felicitate.

Prezintă interes obiceiurile simbolico-magice și textele poetice ale „Semănatului” și „Sorcovei”. Cu „Sorcova” umblă în dimi-

Sorcova

„Caloianul” și „Paparuda” se referă la invocarea ploii. „Paparuda” a fost atestată prima dată în Moldova de Dimitrie Cantemir.

Fiind creații artistice ale maselor largi, zugrăvind munca, traiul, idealurile poporului, poezia calendaristică trăiește și se dezvoltă.

- **21 Creați.** Răspundeți desfășurat la întrebarea-problemă: „De ce e necesară păstrarea și ocrotirea tradițiilor, obiceiurilor naționale?”

Părțile principale ale propoziției

Cunoașteți faptul că temelia gramaticală a unei propoziții o constituie părțile ei principale: **subiectul și predicatul.**

Amintiți-vă! **Subiectul (S)** este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului. Întrebările la care răspunde subiectul sînt: *cine, ce, despre cine, despre ce?* se vorbește în propoziție.

Repere teoretice

Formulați întrebările și aflați subiectele propozițiilor următoare:

Maria citește o carte. Citește cu multă atenție.

În prima propoziție subiectul este substantivul *Maria*. El există în propoziție. **Subiectul care este prezent în propoziție se numește exprimat.**

În propoziția a doua subiectul este tot substantivul *Maria*. El nu este exprimat, dar se înțelege ușor din acțiunea exprimată de verb. **Subiectul care se înțelege din acțiunea exprimată de verb se numește neexprimat.**

Subiectul exprimat este de două feluri: *simplu (unic) și multiplu.*

Subiectul exprimat printr-un singur cuvînt, o singură parte de vorbire se numește **unic (simplu).**

Subiectul exprimat prin mai multe cuvinte, mai multe părți de vorbire se numește **subiect multiplu.**

C o m p a r a ț i :

1. *Făt-Frumos* pornește iarăși la drum (*subiect unic*).
2. *Zmeul* și *zmeoaica* au fost răpuși de *Făt-Frumos* (*subiect multiplu*).

Subiectul, atît simplu cît și cel multiplu, mai frecvent, poate fi exprimat prin *substantiv, pronume, numeral*, dar și prin alte părți de vorbire cu care vă veți familiariza în clasele superioare.

E x e m p l e: 1. *Rădăcinile* limbii moldovenești coboară în adîncul vremurilor. (*subiect exprimat prin substantiv*)

2. *Ele* demonstrează existența noastră milenară pe acest pămînt. (*subiect exprimat prin pronume*)

3. *Cinci* nu se împarte la doi fără rest. (*subiect exprimat prin numeral*)

4. *Cei doi* și *tata* au sosit spre seară. (*subiect multiplu exprimat prin numeral și substantiv*)

Subiectul se subliniază cu linie dreaptă _____ .

Amintiți-vă!	Predicatul este partea principală de propoziție care arată <i>ce face, cine este, ce este, cum este subiectul?</i>
---------------------	---

Repere teoretice

Predicatul este de patru feluri. În clasa a cincea veți studia două feluri: *predicatul verbal simplu* și *predicatul nominal*.

Predicatul care atribuie subiectului o acțiune și arată *ce face subiectul* sau *ce se spune despre subiect* se numește **predicatul verbal simplu (PVS)**.

Exemple: 1. Dimitrie Cantemir cel fără' de moarte *a scris* „Descrierea Moldovei”. 2. Sara pe deal buciulul *sună* cu jale... (M. Eminescu)

Predicatul exprimat prin verbul *a fi* și alte părți de vorbire este **predicatul nominal. Predicatul nominal (PN)** atribuie o însușire sau o calitate subiectului și arată *cine este, ce este* și *cum este subiectul*.

Predicatul se subliniază cu două linii drepte _____ .

E x e m p l e:

1. Ion Druță *este scriitor* moldovean. (cine este Ion Druță?)

2. ”Limba noastră” *este o poezie* scrisă de Alexei Mateevici. (ce este ”Limba noastră”?)

3. Strămoșii noștri *erau curajoși, viteji*. (cum erau strămoșii?)

Predicatul nominal este format din verbul „*a fi*” și nume predicative. Numele predicative sînt exprimate prin diverse părți de vorbire.

N 3 **75**. Subliniați predicatele. Precizați prin ce părți de vorbire se exprimă numele predicative, conform modelului.

Cartea este hrana noastră spirituală.

Model: ce este cartea? este hrana = *verbul a fi + substantivul hrana*.

1. Cartea este a lui. 2. Noaptea este tîrzie. 3. Ion este prieten adevărat. 4. Fata săracului era înțeleaptă. 5. Ei sînt trei.

Atenție! Numele predicative sînt: **simple** (Ploaia este *rece*) — cînd sînt exprimate printr-o parte de vorbire, și **multiple** (Cîmpia este *tristă, vestejită*) — cînd sînt exprimate prin mai multe părți de vorbire. Predicatul se acordă cu subiectul. Potrivirea dintre subiect și predicat, spre a se putea realiza comunicarea logică, se numește **acord**.

1. Predicatul verbal simplu și subiectul exprimat prin pronume se acordă în număr și persoană.

Exemplu: **El** vine la școală. **Ei** vin la școală.

2. Propozițiile, în care subiectul este multiplu, verbul cu funcția de predicat este la numărul plural.

C o m p a r a ț i: **Andrei citește** o carte. **Andrei și Maria citesc** o carte.

3. Cînd subiectul simplu este exprimat prin două părți de vorbire, între care se află cuvîntul „sau”, verbul cu funcția de predicat este la numărul singular.

Exemplu: **Andrieș sau Vasilică** este stăpînul mingii?

4. Atenție la situațiile în care între părțile de vorbire cu funcție de subiect se află cuvîntul „împreună”.

a) Dacă acțiunea este realizată de două persoane, verbul cu funcția de predicat este la numărul plural.

Exemplu: **El împreună cu soră-sa au plecat** la săniuș.

b) Dacă se înțelege din conținut că acțiunea e realizată de o persoană, verbul cu funcția de predicat este la numărul singular.

Exemplu: **Andrei**, împreună cu alți tineri, *a cîntat* la hora satului.

5. Predicatul nominal se acordă în număr cu subiectul.

Exemplu: *Oglinda era numai cioburi.*

6. Subiectul unic se acordă în gen cu numele predicativ exprimat prin adjectiv.

Exemple: *Tînărul este frumos și deștept. Fetele sînt vesele.*

7. Cînd subiectul multiplu este format din substantive, nume de ființe sau pronume de genuri diferite, în acordul cu numele predicativ are prioritate genul masculin.

Exemplu: *Băiatul și fetele sînt mirați* (nu *mirate*).

8. Cînd subiectul multiplu este format din substantive, nume de lucruri, numărul singular sau numărul singular și plural la genurile masculin, feminin și neutru, numele predicativ este la genul feminin, numărul plural.

Exemple: *Cartea și caietul sînt îngrijite* (nu *îngrijiți*).
Cozonacul și prăjiturile sînt gustoase.

9. Cînd subiectul multiplu este exprimat prin substantive, nume de lucruri, diferite ca gen, la numărul plural, numele predicativ se acordă cu cel mai apropiat substantiv.

Exemplu: *Covrigii și cornurile sînt calde.*

Atenție! Subiectul nu se desparte de predicat prin virgulă.

 2 **76.** Aflați subiectele din propozițiile de mai jos. Stabiliți tipul lor și părțile de vorbire prin care sînt exprimate.

1. Maria se grăbește la bibliotecă. La ora patru seara va fi deja acasă. 2. Ea citește mult. 3. Roșii erau apusurile. 4. Cei trei discutau despre meciul de fotbal de ieri. 5. Mama și tata sînt părinți exemplari. 6. Andrei cu Ileanuța au cules flori pentru ierbar.

N 3 **77.** Recunoașteți părțile de vorbire cu rol de subiect. Stabiliți tipul subiectelor.

1. În dreapta se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii. 2. Salcîmii și ulmii, sălciile și plopii așteptau sosirea iernii. 3. La noi sînt păduri verzi de brad și cîmpii mănoase. 4. Bunicul stă pe prispă. 5. El se uită în depărtare. 6. Unul citește, trei ascultă.

- Analizați sintactic propoziția a patra.
- Subliniați desinențele substantivelor din această propoziție.

N 4 **78.** Alcătuiți cîte două propoziții cu subiectul exprimat prin: substantiv, pronume, numeral.

N 2 **79.** Formulați o propoziție cu substantivul *neam* în rol de subiect. Schimbați locul cuvintelor astfel, încît subiectul să se afile:

- la început;
- în interiorul;
- la sfîrșitul propoziției.

N 1 **80.** Găsiți subiecte potrivite pentru textul următor:

De pe ramurile copacilor, una cîte una, se desprind (?) îngălbenite. (?) și (?) își dezbracă deodată haina. Spre miazăzi, în stoluri, zboară (?) de cocoare. (?) încălzește din ce în ce mai puțin.

N 4 **81.** Potrivii subiecte multiple pentru verbele de mai jos și alcătuiți propoziții:

a se juca, a culege, a înflori, a discuta.

N 1-4 **82. Lucru în grup.** Găsiți subiectele din propozițiile date și includeți-le în careu.

1										
2										
3										
4										
5										

1. Strămoșii au luptat cu o îndîrjire fără seamăn.
2. A fost domnitorul un bun gospodar și înțelept conducător.

3. Cu recunoștință și mândrie păstrează poporul amintirea despre marele voievod.
4. A trimis Vodă buciumașii pentru a suna chemarea la luptă.
5. În mocirla cleioasă s-au împotmolit caii dușmanilor.

N 3 **83.** Alcătuiți familia lexicală a cuvântului *casă*. Construiți enunțuri cu cuvintele noi formate.

Subliniați subiectele din enunțurile construite și determinați partea de vorbire prin care-s exprimate ele.

N 2 **84.** Alegeți varianta corectă.

1. Clasa (aceasta, aciasta) ne este foarte dragă. 2. (Umbra, unbra) stejarului învăluie ograda. 3. Prin fereastra deschisă (răzbătu, răsbătu) o rază de lumină. 4. Cîntecul (ce-l, cel) cînta fata (l-a, la) cîntat cîndva și mamă-sa. 5. (Cel, ce-l) mic era harnic și cuminte.

N 4 **85. Lucru în grup.** Scrieți un articol pe adresa redacției ziarului „Lucafărul” (ziarul moldovenilor din întreaga Ucraină), în care veți comunica cum ați sărbătorit în școală Ziua Limbii Materne.

Atenție! Articolul de ziar este o informație, o problemă pusă în discuție etc. Nu uitați de cerințele articolului de ziar: **date importante, concizie, concretețe.**

Model de scriere a adresei pe plic:

Codul 65101	<i>Destinatar:</i> Elena Păduraru Strada Păcii № 116 Blocul 12/3, scara 2, apartamentul 22, or. Odesa
Codul 68822	<i>Expeditor:</i> Mihail Arnăutu Strada Florilor № 8 Satul Plavni, Raionul Reni, Regiunea Odesa

N 2 **86. Creați.** Răspundeți desfășurat la întrebarea: „Care anotimp îți place mai mult și de ce?” Folosiți propoziții diverse, conform criteriilor de clasificare a lor învățate. Subliniați părțile principale ale propoziției.

N 1 **87. Lucru în grup.** ”Tabloul literelor” ascunde un sfat înțelept. Descoperiți-l, că e necesar în viață. L-ați descoperit? Analizați sintactic ceea ce ați obținut.

R T A D B C U O V N I
 I C O V O R B A P R D
 A P Ă D U L C E B C P
 N I R C M U L T R I T
 I U M A D U C E R M C

N 3 **88. Lucru în grup.** Citiți textul următor:

Aurica avea un cățeluș. În fiecare dimineață îi pieptăna blana albă și pufoasă. Uneori îl ducea la coafor ba și fundiță îi lega deseori. Astăzi, însă, întorcându-se de la școală, strigă cățelușul, dar în zădar. Își aruncă privirea spre geamul deschis și izbucni în plîns.

- Cum ați putea s-o ajutați pe Aurica?
- Scrieți un anunț prin care să semnalati pierderea Auricăi.
- Imaginați-vă că ați găsit cățelușul.
- Răspundeți-i Auricăi printr-un bilețel.
- În care propoziții din text subiectul este neexprimat?

N 3 **89.** Analizați subiectul următoarelor propoziții, conform cerințelor din tabelul de mai jos:

Subiect	Felul subiectului: exprimat/ neexprimat	Întrebarea la care răspunde	Partea de vorbire prin care este exprimat	Locul subiectului în propoziție
---------	---	-----------------------------	---	---------------------------------

1. Frunzele plopilor înalți tremură în bătaia vântului puternic. 2. Abia-abia de se mai țin. 3. Vasilică și Svetlana sînt elevi eminenți. 4. Ei sînt mîndria clasei. 5. Au fost premiați cei trei. 6. Întotdeauna ies învingători.

N 2 **TR** **90. Creați.** Exprimați în 2-3 propoziții semnificația proverbului: „Vorba dulce mult aduce”.

N 1 **TR** **91.** Determinați predicatele în următoarele afirmații. Ce fel de predicate sînt?

1. Cartea e prieten statornic și sigur. 2. Cărțile sînt profesorii noștri fără grai. 3. Fără carte nu ai parte. 4. Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață. (Seneca)

TR **92.** Citiți textul. Expuneți detaliat conținutul textului după un plan anumit.

Prietenia ciocîrliei și peștișorii

La marginea unui oraș oamenii urmăreau prietenia neobișnuită dintre ciocîrlia sură și peștișorii de aur.

Odată pe malul unui bazin cu peștișorii de aur s-a oprit o ciocîrlie. Cuibul ei nu era departe. În cioc ea ținea un vierme mare. În apropiere înota un peștișor de aur și a văzut viermele. El a sărit din apă.

Ciocîrlia nu s-a speriat. Ea a coborît capul în jos și a lăsat viermele în gura deschisă a peștișorului. După aceasta păsărica venea aici de cîteva ori pe zi. Peștișorii de aur s-au obișnuit cu pasărea și înotau spre ea după hrană.

Savanții spun că, probabil, ciocîrlia și-a pierdut puișorii. Gurile deschise ale peștișorilor îi aminteau ciocurile deschise ale puilor flămînzi.

- Subliniați părțile principale ale propozițiilor din alineatul al doilea.

N 4 **TR** **93.** Determinați în care propoziție verbul „a fi” are rolul de predicat verbal simplu și în care propoziție — parte componentă a predicatului nominal.

1. Ilenuța este în grădină. 2. Ea este harnică. 3. În cameră eram trei. 4. Fata babei era urâtă și leneșă. 5. Sandu a fost la oraș. 6. Mereu este premiantă Tamara.

N 3 **94.** Căutați cuvinte cu înțeles asemănător pentru cele ce urmează:

a inventa, a înșela, a alunga, a aproba.

- Puteți utiliza *Dicționarul de sinonime*.
- Construiți patru enunțuri cu cuvintele propuse.

N 2 **95.** Copiați poezia. Subliniați părțile principale ale propoziției. Oral precizați felul lor.

Cetățile lui Dimitrie Cantemir

Dumitrașcu Voievodul,
Cantemir cel făr'de moarte,
Ca să-și apere Moldova,
A zidit cetăți de carte.

O, cetățile lui Vodă
Sînt cetăți deosebite —
Ies învingătoare-n luptă
Numai dacă-s cucerite!

(V. Romanciuc)

*Descrierea-
Moldovei*

N 2 **96.** **Lucru în grup.** Selectați predicatele din textul ce urmează și analizați-le după modelul următor:

Sînt frumoși: cum sînt Carpații? — predicat nominal = verbul „a fi” + adjectiv.

Au: ce se spune despre ei? — predicat verbal simplu = verb.

Carpații Ucrainei

Munții Carpați

Sînt frumoși Carpații ucraineni! Ei au vîrfuri înalte și văi adînci. În văi vara este călduroasă, iar iarna-i blîndă. În munți iarna e lungă și răcoroasă.

Sînt frumoși Carpații în toate anotimpurile anului. Sînt mîndri fagii, brazii carpatini, pinii. Fagul e copacul cel mai răspîndit al ținutului.

Bogat e pămîntul Carpaților! Din Carpați se extrage sare, cărbune, marmoră, ozocherită. Carpații abundă în gaz și petrol. Aici trăiesc în deplină armonie diverse naționalități.

- Subliniați adjectivele. Analizați morfologic și sintactic un adjectiv.

N 2 **97. Lucru în grup.** Stabiliți ordinea propozițiilor astfel, încît să apară un text coerent.

- De unde s-au luat? a întreat-o pe mama.
- Peste noapte a fost ger, picăturile au înghețat și s-au prefăcut în țurțuri.

Vica ieși la plimbare cu mama. Zăpada se topea. De-a lungul acoperișului casei ea zări o mulțime de țurțuri mari și mici.

- Mamă, rupe-mi unul.

Mama zări un țurțur lung, sclipitor. L-a rupt și i l-a dat Vicăi.

(I. Stavschi)

- Subliniați adjectivele.
- Analizați după structură cuvîntul *sclipitor*.
- Stabiliți oral predicatetele.

N 1 **98.** Puneți, în locul întrebărilor, predicate potrivite. Determinați tipul lor.

Nicolaie și Victor (cine sînt?). Ei (ce fac?) împreună. Amîndoi (cum sînt?) la învățătură. Victor (cum citește?) ..., ... și

- Determinați subiectele, felul lor.

N 3 **99.** Citiți propozițiile. Găsiți cuvintele înrudite, evidențiați rădăcina lor. Cum se numesc cuvintele înrudite stabilite, luînd în considerație modul de formare a lor?

1. Spor la lucru! 2. Lucrul îți sporește spre amiază sau spre seară? 3. Sergiu și Valeriu conduc automobilul cu viteză sporită.

- Aflați sinonimele cuvântului *a conduce*.
- Explicați utilizarea semnelor de punctuație la sfârșitul fiecărei propoziții.
- Analzați sintactic propoziția a treia.

N 2 **100.** Citiți expresiv textul. Care-i gândul principal? Intitulați textul.

Cînd se duc în armată, băieții din satul nostru sînt petrecuți cu mare alai și voie bună.

Loc de hotar între cei ce pleacă și între cei ce rămîn acasă este la marginea satului.

Aici moș Gavril, cel mai bătrîn om din sat, cuvîntează:

– Măi șoimanilor! Acum, cînd plecați la cătănie, o rugăminte de-a mea o puteți îndeplini?

– Spune-o, moșule!

– Luați, flăcăilor, niște nuci și acolo unde veți ajunge să le sădiți spre amintire. Lăsați să știe toți că sîntem din viță de moldovean și dorim ca pămîntul ei să fie înveșmîntat cu pomi.

Și încă o rugăminte. Cînd vă veți întoarce la vatra părintească, să veniți sub pomul acesta și să-mi raportați cum se simt nucii prin alte părți.

(*R. Cucereanu*)

- Stabiliți stilul textului și părțile lui componente: introducere, cuprins, încheiere. Sînt prezente toate trei?
- Găsiți sinonime pentru cuvintele *alai*, *șoiman*, *cătănie*, *raportați*. Consultați *Dicționarul de sinonime*.
- Numerotați propozițiile din componența frazelor.

N 2 **101.** Din textul dat, alegeți cuvintele derivate. Subliniați părțile principale de propoziție. Arătați oral propozițiile în care subiectul nu-i exprimat.

E toamnă, e sfîrșit de toamnă.

Pădurea picură tristă și îngîndurată în pragul iernii. Frunze mari și aurii de stejar se lasă smulse pe nesimțite din copaci,

Pădurea toamna

se rotesc încet ca roiurile de albine și se sting jos, într-o mare cu foșnet de tulbur.

Acum vremea marilor frumuseți s-a trecut, pădurea e goală, dezbrăcată și când răsare vreo suflare de om, ea caută lung pe sub sprâncene și nu-l crede. Iar când pădurea nu crede, se încruntă și tace.

(I. Druță)

- Subliniați tema în cuvintele selectate.
- Evidențiați imaginile artistice ce v-au plăcut mai mult.
- Construiți un enunț în care cuvântul *prag* să aibă alt sens față de cel din text.

N 1-2 **102.** Alegeți varianta cerută de context.

1. Bătînd în retragere, o luă pe (căi, că-i) ocolite, care duceau cînd într-o parte, cînd în alta. 2. De o vei lua, te vei (căi, că-i); de nu o vei lua, iarăși te vei (căi, că-i). 3. Nu știa ce să facă, cum să mulțumească lui Făt-Frumos (căi, că-i) scăpase copilul de la moarte.

Făt-Frumos

- Găsiți un alt cuvînt cu care ar putea fi înlocuit cuvîntul *scăpase* din exemplul al treilea.
- Subliniați predicatelor exemplului al doilea și stabiliți timpul verbelor.

103. Înlocuiți cuvintele evidențiate cu antonime. Așezați-le în ordine alfabetică. Subliniați părțile principale de propoziție și stabiliți felul lor.

Stinge lumina și pentru că-i fată urîță și tristă de felul ei, lumina pe care o stinge ea e zgîrcită, posomorîță și tot vine de jos; să tot mergi o viață în lumina cea. (I. Druță)

 104. Creați. În doi pare mult mai scurt drumul. Nu-i așa? Amintiți-vă o situație și povestiți-o colegilor.

Plan:

- a) Unde vă îndreptați?
- b) Cine s-a oferit să vă însoțească (sau pe cine ați rugat s-o facă)?
- c) Despre ce ați discutat?
- d) Ce vi s-a întâmplat?
- e) Cum ați ajuns la locul de destinație?
- f) Cum v-ați despărțit?

 3 **105.** Ați audiat povestirile istorisite de colegi, cerute de condiția exercițiului 101. Faceți recenzia orală a expunerii unui coleg, arătând atât părțile pozitive, cât și cele negative ale relatării acestuia.

Atenție! Recenzia este o scurtă prezentare a unei lucrări (literare, științifice), a unei opinii, cu aprecieri critice.

 1 **106.** Depistați cuvântul ce nu aparține domeniului dat.

A lămuri — a clarifica, a descurca, a explica, a limpezi, a exprima, a înțelege, a preciza.

- Construiți patru propoziții în care cuvintele ce au rămas după depistare să fie predicate.

 2 **107.** Realizați acordul dintre subiect și predicat în propozițiile ce urmează.

1. Fratele meu (a poseda) calculatorul. Făt-Frumos (a fi) voinic. 3. Daniela (a sări) coarda. 4. Mama și tata (a fi) muncitori/muncitor. 5. Stejarul și mestecenii din apropiere (a fi) goi/gol. 6. Și căpșuna, și zmeura, și prășadele (a fi) gustoasă/gustoase.

 4 **108.** Citiți proverbele. Rețineți învățătura acestora. Transcrieți-le și argumentați acordul subiectului cu predicatul.

1. Nu e învățat omul ce citește, ci cel care știe ce citește. 2. Ochii înțeleptului văd mai departe. 3. Omul cât trăiește

învăță. 4. Omul învățat poartă întotdeauna averea cu dînsul. 5. Cunoștințele multe cu răbdare se adună. 6. La un car de învățătură e bună și o lingură de minte.

N 3 **109.** Aflați sensul expresiilor ce conțin cuvîntul *carte*. Construiți cu patru expresii propoziții cu subiecte multiple. Explicați cum ați realizat acordul *subiect-predicat*.

A face carte — a studia;

a vorbi ca din carte — a vorbi ca un om învățat;

a ști carte — a cunoaște multe;

a se pune pe carte — a se apuca serios de învățat;

a se ține de carte — a învăța sistematic.

N 4 **110. Creați.** Documentați-vă și realizați o compunere cu tema: „Cartea — cetate fermecată”. Folosiți sfaturile ce urmează și cunoștințele acumulate în legătură cu subiectul dat.

- Rețineți diferite observații în legătură cu subiectul compunerii.
- Găsiți cuvinte și expresii potrivite pentru a exprima aceste observații.
- Exprimați observațiile în propoziții corecte, clare, frumoase.
- Așezați aceste propoziții într-o anumită ordine (introducere, cuprins, încheiere).
- Dezvoltați ideile.
- Evitați repetările, substituind unele cuvinte cu altele, ce au același sens.
- Citiți și corectați greșelile comise.

Cartea fermecată

N 1-2 **111.** Realizați acordul *subiect-predicat* în propozițiile date și explicați argumentat de ce ați procedat așa, și nu altfel.

1. Cerul (a fi) tot mai frumos/frumoși. 2. Voinicii amîndoi (a fi) rude/rudă de departe. 3. În cabinet (a fi) directorul școlii și profesoara de limbă și literatură moldovenească. 4. Două și cu două (a fi) patru. 5. Porțile (a fi) străjuite.

 3-4 **112.** Deseori elevii comit greșeli de exprimare și profesorii descoperă în compunerile lor exprimări de tipul celor prezentate în exemplele ce urmează. Corecțai exprimările incorecte!

1. După moartea părinților săi, Creangă și-a trăit viața în continuare pînă în ultimii ani ai vieții lui. 2. Pe Dimitrie Cantemir l-au prins turcii pe cînd era copil mic, l-au dus la Kostantinopol și l-au silit să învețe carte. 3. Încă de mic copil, Eminescu era un poet mare. El a scris multe poezii toată viața și chiar după ce a murit. 4. O pădure virgină este o pădure în care mîna omului n-a pus niciodată piciorul. 5. Omul a înghițit mult aur și s-a prefăcut în boier.

- Cu toate că exprimările elevilor sînt „caraghioase”, ele conțin totuși predicate. Subliniați predicatele nominale și explicați cum s-a realizat acordul.

 113. În clasele 1-4 ați făcut cunoștință cu invitația. Iată un exemplu:

Dragă Mitică,

Aș fi bucuros dacă ai merge cu mine la ședința cercului literar, avînd genericul „La gura sobei”.

Vei avea fericita ocazie să-i ascuți pe tinerii poeți și prozatori, care-și încearcă penelul în arta cuvîntului.

Mi-ar face o deosebită plăcere dacă m-ai însoți.

Te stimez mult,

Dănuț

Luați aminte cum puteți invita frumos!

Țineți cont de sugestiile date pentru a scrie invitații și răspunsuri posibile:

- Te (vă) invit...
- Permite-mi să te invit...
- Pemiteți-mi să vă invit.
- Dă-mi voie să te invit...
- Am plăcerea să te (vă) invit...
- Onorați-ne...

- Ne-ar face plăcere...
- Aș fi bucuros dacă ați/ai accepta invitația...
- Am fi bucuroși dacă ne-ați/ne-ai onora...
- Ne-ar onora prezența dumneavoastră...
- Mulțumesc. Vom veni neapărat.
- Mulțumesc, dar nu voi putea veni.
- Regret, dar...
- Sînt bucuros de invitație.
- Mă bucur de invitație.
- În baza reperelor 12-15 scrieți răspunsul (personal) la invitația lui Dănuț.
- Faceți o listă în care să enumerați unde ați putea să vă invitați prietenii.

 114. Creați. Descrieți în 5-6 propoziții un colț al naturii din apropierea localității voastre. Aplicați cunoștințele căpătate la tema: „Propoziția”.

Părțile secundare ale propoziției

Repere teoretice

Într-o propoziție dezvoltată, pe lângă părțile principale, aflăm și părți secundare. Părțile secundare de propoziție sînt *atributul* și *complementul*.

Atributul (A) este partea secundară a propoziției, care determină un substantiv (sau altă parte de vorbire în rol de substantiv) cu scopul de a-l caracteriza.

Atributul răspunde la întrebările: *care? ce fel de? (a, al, ai, ale) cui? cît? cîți? cîtă? cîte?*

Atributul se subliniază cu o linie șerpuită.

Exemplu: **Timpul** (care?) *pierdut* nu se mai întoarce.

Atributul poate fi exprimat prin diferite părți de vorbire; mai frecvent este exprimat prin:

a) adjective propriu-zise
sau provenite din verb:

Păsărica *obosită*
Se opri din zbor
Pe o creangă *desfrunzită* –
Na-ni, somn *ușor*. (V. Romanciuc)

b) substantive:

În geanta *școlarului* mă pun
Și cum învață el
Pe loc îți spun. (Zilnicul)

c) numerale, pronume:

Graiul îl învăț
De la măicuța.
O poveste –
De la bunicuța,
Cartea ce deschide
Lumea mare –
De la *prima mea* învățătoare.

(M. Roman)

Repere teoretice

Complementul este partea secundară a propoziției, care determină un verb.

Complementele sînt de două feluri: *circumstanțiale* și *necircumstanțiale*.

Complementele necircumstanțiale sînt: **complementul direct** și **complementul indirect**.

Complementul direct (CD) este partea secundară a propoziției, care determină un verb și indică obiectul asupra căruia se răsfrînge o acțiune; răspunde la întrebările: *pe cine? ce?*

Complementul direct se subliniază cu linie întreruptă - - - - - .

Mai frecvent, complementul direct este exprimat prin *substantiv*, *pronume*, *numeral*.

E x e m p l e:

O iubesc foarte mult *pe bunicuța*.
(*substantiv*)

Ea îmi spune *povești*. (*substantiv*)

Bunicuța

Ne-a invitat în ospeție *pe noi*. (*pronume*)
I-am condus *pe cei trei* pînă la poartă. (*numeral*)

**Repere
teoretice**

Complementul indirect (CI) este partea secundară a propoziției, care determină un verb și indică persoana sau obiectul în favoarea sau defavoarea cărora se desfășoară o acțiune; răspunde la întrebările: *cui? cu cine? cu ce? de cine? despre cine? despre ce? de ce? pentru cine?* ș.a.

Complementul indirect se subliniază așa: *.....* .

Complementul indirect, mai frecvent, se poate exprima prin *substantiv, pronume*.

E x e m p l u: Codrul ramii își îndoiaie

Și-*i* trimite *gliei* ploaie (*pronume, substantiv*)

**Repere
teoretice**

Complementul circumstanțial (CC) este partea secundară a propoziției, care determină un verb, indicînd în ce împrejurări se desfășoară acțiunea.

Complementele circumstanțiale sînt de mai multe feluri. În clasa a 5-a veți studia complementele circumstanțiale de loc, de timp, de mod. Complementele circumstanțiale se subliniază cu linie punctată
.....

Complementul circumstanțial de loc (CCL) determină un verb și indică locul unde se desfășoară acțiunea; răspunde la întrebările: *unde? de unde? pînă unde? încotro?* ș.a.

E x e m p l u: Băiatul ajunge repede *în vale* cu săniuța-i sprintenă.

**Repere
teoretice**

Complementul circumstanțial de timp (CCT) determină un verb și indică timpul cînd se realizează acțiunea; răspunde la întrebările: *cînd? de cînd? pînă cînd? cît timp?*

E x e m p l u: Angelica a venit *devreme* la școală.

**Repere
teoretice**

Complementul circumstanțial de mod (CCM) determină un verb și indică în ce mod se desfășoară acțiunea; răspunde la întrebările: *cum? în ce fel? în ce mod? cât?*

Exemplu: Mircea recită *frumos* poezia.

N 1 **115.** Copiați versurile. Subliniați atributele.

Un viteaz împărat
Pe un cal înșeuat
A încălecat
Și prin țară a plecat.
Țara lui era frumoasă,
Toate-n holde de mătase.
Ca o tânără mireasă
În lumina de amiază.

Ștefan cel Mare

(A. Ciocanu)

N 2 **116.** Pentru cuvintele propuse alăturați atribute potrivite.

Măr (ce fel?)...; un strugur (ce fel?)...; glasul (al cui?)...; învățătoare (a cui?)...; elevul (care?)... (câte) cărți; celor (câți)... pasageri.

- Construiți două propoziții cu îmbinările obținute și analizați-le sintactic.

N 3 **117.** Copiați textul. Subliniați atributele. Aflați întrebările la care răspund atributele.

De-o bucată de vreme nu se mai aude glasul vânătorului. Cei din casă s-au neliniștit de-a binelea. Toți îl căută pe vânător. Unde a dispărut nepotul? Ce-i cu vânătorul nostru azi? Buneii s-au pornit în căutarea nepotului. (A. Șalari)

- Determinați tipul propozițiilor după scopul comunicării.
- Subliniați desinențele cuvintelor din ultima propoziție.

N 3 **118.** Copiați exemplele. Selectați îmbinări de cuvinte ce conțin atribute.

E ca mama de senină,

Poartă-n ochi sclipiri de stea.
Și mereu îmi dă lumină
Ea, învățătoarea mea.
(G. Blănaru)

N 4 **119.** Citiți textul. Copiați tabelul și completați-l cu atributele din textul:

Afară plouă. Susură frunzele veștede, ruginite. Aerul rece se oblongește în picle. Ascult cum curge timpul, cum se prăbușește în goluri adânci; ca o cascadă curge timpul în infinituri cosmice.

Frunzele de nuc se scutură fără noimă în grădină. Cîte o gutuie, din creștetul de aramă, cade cu zgomot lîngă casă. Plo-uă...

(G. Meniuc)

Atributul	Întrebarea la care răspunde	Substantivul determinat
-----------	-----------------------------	-------------------------

120. Faceți acordul adjectivelor din paranteze. Ce parte de vorbire determină ele? Selectați îmbinări de cuvinte ce conțin atribute.

a) Lizuca era o fetiță (mic) și (cuminte). Dar mama cea (bun) îi murise. Lizuca avea o mamă (vitreg, rău), care o certa și o bătea mereu. În toată casa Lizuca nu avea decît un singur prieten: pe Patrocle, un cîine (roșcată).

(M. Sadoveanu)

N 1 **121. Lucru în grup.** Găsiți atribute (exprimate, pe rînd, prin adjective și substantive) care să însoțească substantivul *vacanță*. Construiți propoziții cu îmbinările obținute.

122. Împărțiți în silabe cuvintele propuse conform regulilor de trecere a cuvintelor dintr-un rînd în altul, pe care le-ați studiat în clasele 1- 4:

real, biografie, pauză, saună, neoficial, neobrăzat, fiolă, fîntă, știință.

- Cu patru cuvinte alcătuiți îmbinări care ar conține atribute.

•Construiți apoi patru propoziții cu aceste îmbinări.

N 2 **123.** Completați spațiile libere din cuvintele: *greș..lă, ac..relă, floric..., scînte..ză, plo..s, s...ră, p..ne, ab.., v..ță, urech..., am..ză.*

N 4 **124.** Compuneți două scrisori — una adresată mamei (prietenului) dintr-o tabără de odihnă, unde v-ați aflat, sau din satul bunelilor, unde v-ați petrecut vacanța, și alta — bibliotecarei școlii: cînd ați plecat din sat (oraș), n-ați reușit la timp să restituiți cartea împrumutată. Vă propunem spre ajutor schema următoare:

Localitatea, ziua, luna, anul.

Introducere. Formula de adresare.

*Dragă prietene; Scumpă mamă;
Stimată doamnă; Stimați colegi.*

Cuprins.

Încheiere. Formula de încheiere.

*Al tău (a ta) amic (prietenă);
Te sărut cu drag; Cu tot respectul;
Să ne auzim de bine; Cu urări de sănătate.*

Semnătura expeditorului

- Explicați cu ajutorul *Dicționarului explicativ* cuvintele *destinatar* și *expeditor*.

N 2 **125.** Copiați versurile. Subliniați complementele necircumstanțiale.

Zumzăie pe ramuri floarea:

O auzi? Ascult-o bine!

Parcă-ar înflori copacii

Nu cu flori, ci cu albine! (I. Anton)

- Determinați tipul propozițiilor, după scopul comunicării, din prima strofă.

N 3 **126.** Alcătuiți propoziții după schemele:

- a) $\underline{S} + \underline{S} + \underline{PVS} + \underline{CD} + \underline{A}$;
 s s v s adj.
 b) $\underline{S} + \underline{A} + \underline{PN} + \underline{A}$;
 s pr v+s adj.
 c) $\underline{CI} + \underline{A} + \underline{S} + \underline{PVC} + \underline{CD} + \underline{A}$
 s adj. s v s adj

N 4 **127.** Subliniați părțile principale și secundare în textul ce urmează. Includeți complementele necircumstanțiale într-un tabel asemănător cu cel de mai jos.

<i>Complementul</i>	<i>Verbul pe care îl determină</i>	<i>Întrebarea la care răspunde</i>
o carte	citește	ce?

Ați văzut cum se învîrte roata olarului? Lutul moale ia forme domoale de oale, de ulcioare. Noi le umplem cu licori aromitoare și așteptăm oaspeți în zilele de sărbătoare. (*A. Suceveanu*)

- Explicați oral felul predicatelor.

N 4   **128. Să comunicăm!**

Olarul

a) Încadrați în enunțuri îmbinările de cuvinte:

om comunicativ; *convorbire telefonică;*
băiat sociabil; *situație comică.*

N 4 **Lucru în grup.** b) Formulați câteva idei cu privire la reamenajarea clasei voastre.

N 4 c) Expune colegilor părerea personală despre viața școlară. Formulează câteva idei de schimbare în mai bine a unor aspecte ale vieții școlare.

N 2 d) Pregătiți-vă și prezentați în câteva fraze păreri personale despre o carte recent citită (un film vizionat).

N 3 e) Comunicați-i colegei/colegului ideile tale privind organizarea unei excursii.

N 3 f) Pregătiți-vă să prezentați în fața clasei, împreună cu colegul/colega, o convorbire telefonică despre filmul vizionat recent.

N 1 g) Scrieți sinonimele cuvintelor *dialog*, *a comunica*, *sociabil*. Alcătuiți un enunț cu antonimul ultimului cuvânt.

Rețineți! Reguli de comunicare

- Pentru a comunica eficient, este bine să ții cont de următoarele sfaturi:
 - să fii politicos;
 - să asculți cu atenție interlocutorul;
 - să oferi posibilitate și interlocutorului tău să vorbească;
 - să-ți adaptezi comunicarea la receptor/ascultător (vîrsta, statutul social și profesional etc.).
- În orice situație de comunicare:
 - exprimă-te clar și simplu;
 - alege cu grijă cuvintele și convinge-te că le cunoști bine sensul și forma;
 - pronunță clar și controlează-ți tonul în care vorbești și gesturile;
 - încearcă să-ți stăpînești emoțiile; ele te împiedică să-ți exprimi clar gîndurile;
 - fii sincer, politicos și amabil.

N 2 **129. Lucru în grup.** Construiește o convorbire telefonică, respectînd regulile de comunicare. Numește o temă care te interesează în mod deosebit și spune cu cine ai dori să vorbești pe această temă.

N 2 **130.** Selectați din alineatul trei al textului propus îmbinări care conțin atribute și complemente necircumstanțiale.

Mă întorceam eu de la pădure printr-o miriște întinsă...

Cînd eram pe la mijlocul lanului, m-a apucat o ploaie ca din găleată.

Nedumerit de ploaia abătută ca din senin, m-am oprit locului și mi-am scos umbrela din rucsac. Am deschis-o și m-am adăpostit sub dînsa. În jur se auzea răpăitul picăturilor de ploa-

ie. Părea că toate vietățile au pierit. Când colo, am zărit o prepeliță cu o droaie de pușori, ce păseau anevoios prin glodul de pe miriște. Prepelița-mamă, zărind umbrela mea, a înțeles că sub ea își poate afla adăpost cu pușorii săi.

Ajunsa alături, s-a pitit fără nici o frică sub umbrelă.

Pușorii s-au ascuns sub aripile mamei, care părea să-mi spună cu privirea:

— Înțelege-mă, om bun, că numai tu îmi poți salva odraslele.

(R.Cucereanu)

- Efectuați analiza fonetică a cuvântului *anevoios*.
- Analizați sintactic prima propoziție din text. Ce sentimente vă trezește lectura acestui text?

 M e d i t a Ț i: De ce, totuși, prepelița a hotărât să-și adăpostească puii sub umbrela unui om?

 1 **131.** Recunoașteți, în textul următor, complementele necircumstanțiale și verbele pe care le determină:

În pădure am văzut un stol de păsări gălăgioase. Ele ciuguleau mugurii cruzi. Sub coaja copacilor stau ascunși gândăceii. O ciocănitoare lovea cu ciocul în coaja unui stejar, căutînd hrană.

- Subliniați complementele necircumstanțiale.
- Selectați două îmbinări care conțin atribute.

 3 **132.** Arătați ce rol sintactic au în propoziție cuvintele evidențiate.

- a) Clădirea aceasta este *școala* noastră. *Școala* este spațioasă. Clasele *școlii* sînt luminoase.
- b) *Ghiocelul* a înflorit. Petalele *ghiocelului* sînt albe. În grădină am văzut un *ghiocel*.
- c) *Eleva* merge la școală. Uniforma *elevei* este curată. La bibliotecă am întîlnit o *elevă* silitoare.

 4 **133.** Alcătuiți cîte o propoziție în care substantivele *grădină*, *muncitor* să fie:

• subiect; • atribut; • complement necircumstanțial; • nume predicativ.

 134. Dictare comentată.

L-a rugat; l-a privit; la timp; le păru; într-adins; ți-oi spune; m-a fulgerat; în fața mea; mi-a vorbit; să-l văd; n-o știu; nu-i cald.

 4 **135.** Atestați complementele circumstanțiale și determinați tipul lor.

Sus la noi pe căsicioară
Stă în cuib o vrăbioară.
Deocamdată pușorul
Încă nu-i deprins cu zborul
Și mereu își scoate-afară
Căpușorul.

(L. Deleanu)

 1 **136.** Subliniați complementele circumstanțiale de timp.

1. Mîine este ziua Lenuței. 2. La vară o să mergem la mare.
3. Săptămîna trecută Nicu a lipsit două zile de la școală. Ieri a absentat iarăși.

- Determinați subiectul în propoziția a doua.
- Găsiți atributul exprimat prin numeral.

 3 **137.** Citiți propozițiile. Identificați, în text, complementele circumstanțiale de timp și de mod. Prin ce părți de vorbire sînt ele exprimate?

1. În vacanța mare o să ne odihnim la munte. Noi, pe cărările abrupte, nu urcăm niciodată singuri. Pot să apară, brusc, pericole. 2. Zilnic merg cu plăcere la bazinul de înot. Cu grujă, antrenorul ne pregătește pentru campionatul școlar, care o să se desfășoare luna viitoare. 3. Prîslea ajunsese pe tărîmul celălalt. Privi cu sfială spre palatele zmeilor. 4. Ce-a făcut ieri și alaltăieri face azi, va face mîine și poimîine.

 2 **138.** Citiți enunțurile. Identificați complementele circumstanțiale de loc și determinați prin ce se exprimă.

1. Am mers la cofetărie. Acolo m-au însoțit Maria și Ana. M-am așezat lângă Maria, iar lângă ea a stat Ana. 2. Oamenii locuiau departe. Pînă acolo am mers pe jos. Ne-am oprit sub un tei o singură dată.

N 2 **139. Lucru în grup.** Determinați complementele circumstanțiale, atributele.

Limba noastră-i o comoară
În adîncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

(A. Mateevici)

•Analizați după structură cuvintele *revărsată*.

N 3 **140. Lucru în grup.** Scrieți o scurtă întâmplare hazlie, utilizînd complemente circumstanțiale.

N 4 **141.** Determinați părțile secundare de propoziție studiate.

1. Munca îl cinstește pe om. 2. Munca și economia izgonește sărăcia. 3. Hărnicia poartă gospodăria.

- Analizați sintactic exemplul întîi.
- Subliniați desinențele cuvintelor din exemplul al treilea.

N 1 **142.** Citiți și delimitați propozițiile. Subliniați părțile secundare ale propoziției.

Mama e cel mai frumos cuvînt de pe pămînt e primul cuvînt pe care-l rostește omul și sună în toate limbile lumii la fel de gingaș mama are inima cea mai credincioasă și mai simțitoare dragostea din ea nu se stinge niciodată ea nu rămîne față de nimic rece și nepăsătoare.

V. Volegov. *Maternitate*

N 2 **143.** Subliniați părțile secundare de propoziție și explicați oral prin ce sînt exprimate.

1. Omul muncitor e ca un pom roditor.

2. Cu răbdarea treci și marea, iar cu răul nici — pîrăul.

3. Ni-i Patria aici, pe largi poteci de soare, în freamătul de codri, în murmur de izvoare. (A.Ciocanu)

144. Dictare selectivă (selectați părțile secundare de propoziție împreună cu cuvîntul pe care-l determină).

Nu e om pe lumea asta

Cui nu i s-ar fi cîntat

Cîntul mamei, cînt de leagăn,

Cînd în pat l-au legănat.

O limbă este un popor,

E sufletul lui mare.

(L. Damian)

(R. Gamzatov)

145. Subliniați atributele și predicatul. Determinați tipul predicatelor. Traduceți primele trei propoziții în limba ucraineană.

Iarna în cîmpie

Bătea un vîntușor rece. Cerul s-a îngemănat cu pămîntul și au început să se ridice nori albi ca spuma laptelui. Drumul era lunecos. Cît cuprindeai cu ochii, se întindea cîmpia acoperită cu o plapumă albă ca zăpada. Pojghița albăstruie de omăt sclipea sub razele soarelui.

Corbii negri se lăsau în stoluri pe zăpadă. Vîntul se întetea. Nori de zăpadă s-au ridicat acoperind cerul. Soarele dispăru după nori. Începu să ningă.

(M. Koțiubinskii)

Popoziția cu părți multiple

Repere teoretice Două sau mai multe părți de propoziție care răspund la una și aceeași întrebare și lămuresc unul și același cuvânt se numesc **părți omogene (multiple)**. Pot fi multiple următoarele părți de propoziție: *subiectele, numele predicative, atributele și complementele*.

Atenție! Predicatele nu pot fi omogene (multiple)!

E x e m p l e: Vin *țințarii, lăutarii, gândăceii, cărăbușii*. (subiecte multiple)

Mama este *duioasă, gingașă și bună*. (nume predicative multiple)

Un băiețuș *dolofan și jucăuș* se ținea de mîna mamei. (tribute multiple)

Tot e alb *pe cîmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare* (complemente circumstanțiale multiple) (V. Alecsandri)

Un cuvînt (sau o îmbinare de cuvinte) care generalizează conținutul părților multiple se numește **cuvînt generalizator**.

Cuvîntele generalizatoare pot fi plasate înaintea părților multiple și după părțile multiple.

a) **Dacă cuvîntul generalizator este plasat înaintea părților multiple, după el se pun două puncte.**

E x e m p l u: Jur-împrejur nu te împiedică **nimic**: nici *vîntul*, nici *soarele*, nici *zgomotul*. (V. Roșca)

b) **Dacă cuvîntul generalizator este plasat după părțile multiple, înaintea lui se pune liniuță.**

E x e m p l u: *Oamenii, vorba, portul și obiceiurile* — **toate** se schimbă. (A. Russo)

c) **Părțile multiple, care nu sînt introduse cu ajutorul conjuncțiilor, se despart prin virgule.**

E x e m p l u: Soarele *vesel, luminos* a răsărit.

d) **Nu se folosește virgula, dacă părțile multiple sînt introduse cu conjuncțiile *nici, și, ba, ori, sau*, care nu se repetă.**

Exemplu: Ce-ți place mai mult: *înghețata ori ciocolata?*

e) **Cînd aceste conjuncții se repetă, introducînd părțile multiple, virgula se pune începînd de la a doua parte multiplă.**

Exemplu: Toată casa răscolește

Și-și tot cată

ba o *gheată*,

ba *cămașa* aruncată

ba *săpunul*,

ba *colțulul*...

(L. Deleanu)

f) **Dacă părțile multiple, introduse cu *și* sînt grupate în perechi, atunci virgula desparte numai perechile.**

Exemplu: *Mama și tata, bunelul și bunica, sora și frațele* alcătuiesc familia mea.

g) **Virgula se folosește și atunci, cînd părțile multiple se leagă cu conjuncțiile *iar, dar, însă, ci*.**

Exemplu: La primăvară va răsări un mugurel *mic, dar viguros*.

Reprezentarea simbolică a părților multiple (omogene) este: **PM (PO)**.

 2 **146.** Copiați și subliniați părțile multiple. Arătați funcția lor sintactică.

1. Și cîntec, și rîset, și joc de copii.

Se nasc din aceeași tulpină-a izbînzii (*Em. Bucov*). 2. Torcea un fir de mătase albă, subțire, strălucită (M. Eminescu).

3. Oleg iubea șahul și muzica, cartea și condeiu. 4. Poporul nostru este darnic, muncitor și liber. (*L. Ukrainka*)

 3 **147.** Copiați exemplele. Subliniați părțile multiple. Explicați folosirea virgulei.

1. Eu și-n temnița cea neagră liber m-oi simți și tare — pentru volnicele-mi gînduri nu sînt stavili nici hotare. (*L. Ukrainka*) 2. Fata babei era slută, leneșă, țîfnoasă și rea la inimă. (*I.*

Creangă) 3. Moldova cuprinde tot felul de vederi vesele, întunecoase, cîmpenești. (A. Russo) 4. Soarele nici nu răsare, dar noi, care mai de care, ori cu coasa, ori cu grebla, ori cu furca în spinare. (A. Lupan)

N 1 **148.** Copiați exemplele, înlocuind punctele cu conjuncțiile cerute de context.

1. Alung din cîntec jale ... suspin. (L. Ukrainka) 2. Natură, maica mea! La sînul tău aleanul... durerea le-nvățai a spune. (L. Ukrainka) 3. Îl vede zi și noapte: ...pe schele, ...în mine, ...în cabinetul său. (L. Deleanu) 4. Meseria se cîștigă nu cu banul, ...cu anul. (Em. Bucov)

N 2 **149.** Citiți și lămuriți utilizarea virgulei la părțile multiple.

1. Nici tîmpla căruntă, nici cuta pe fața-năsprită de vînt nu poate să-ntunece ochii, cu tinere flăcări arzînd. (Em. Bucov) 2. Nu nourii, ci soarele ne încălzește. (V. Roșca) 3. Tinerețea ta voioasă, frumusețea, veselia mă încîntă, scumpă Naste. (M. Nahnibeda) 4. E ură și tulburare în ochii lor cei negri, adînci și disperați. (M. Eminescu)

N 4 **150.** Citiți. Copiați propozițiile și puneți semnele de punctuație.

1. Nu doarme nici pom nici om pe bolta ceea. (Em. Bucov) 2. Te urmărește săptămîni un pas făcut alene o dulce strîngere de mîini un tremurat de gene. (M. Eminescu) 3. Nici ploile nici soarele nici frigul nici vremile nu i-au atins granițul. (P. Cruceniuc) 4. Pîinea are iz de glie de rouă de cîntec de motor și de mîini bătătorite de plugar. (M. Cibotaru)

N 3 **151.** Completați propozițiile cu părți multiple.

1. Obiectele de gospodărie sînt ..., ..., și ... 2. ..., ..., ..., ... sînt flori. 3. Cîinele, ..., ..., și ... sînt animale domestice. 4. ... și ..., ... și au participat la competiții.

N 2 **152.** Aflați varianta corectă.

1. A fost (o dată/odată), (de mult/demult) un moș și o babă.
2. Aș vrea să-l mai văd (odată/o dată). 3. (De mult/demult) timp n-ai mai fost pe la noi. 4. (Nu mai/numai) tu poți să mă ajuți. 5. Cred că (nu mai/numai) am nici o șansă să ajung la timp.

N 1 **153.** Copiați propozițiile. Subliniați cuvintele generalizatoare cu două linii, iar părțile multiple — cu una.

1. Tu ai rămas la toate gospodină: la plug, la leagăn și la strung. (P. Cruceniuc) 2. Moș Dumitru îi zări pe trei: pe Zamfira, pe Petrică și Măriuța. (A. Mateevici) 3. Lumina soarelui ajunge peste tot: în cameră, în câmp, în suflet.

N 3 **154.** Determinați cuvintele generalizatoare. Stabiliți locul lor față de părțile multiple. Explicați utilizarea semnelor de punctuație.

1. Tot ce mișcă-n țara asta: rîul, ramul — mi-i prieten numai mie...(M. Eminescu) 2. Totul era neobișnuit: frumusețea stepei, adierea vîntului, florile de câmp, norii, lanurile aurii. (I. Cutcovețchii) 3. Pămîntul, cerul, lacul — toate, toate ni-s prieteni. (M. Eminescu) 4. Are să lumineze și la noi în casă, și pe uliță, și la școală — peste tot. (A. Lupan)

N 2 **155.** Copiați exemplele și puneți virgulele la părțile multiple.

1. A venit și Anul Nou, troienind câmpiile codrii și grădini-le văile și viile. (P. Curceniuc) 2. Mîtitel dar voinicel, cu zăpada pe beretă, a ieșit un ghiocel. 3. Mii de zile s-au înjghebat și s-au revărsat în luni ba calde și însorite, ba reci și întroienite. (I. Canna) 4. Cartea-i fîntîna din care poți scoate și lacrimi și rîs și odihnă și gînd. (Em. Bucov)

N 3 **156.** Citiți propozițiile. Explicați întrebuintarea semnelor de punctuație. Aflați cuvintele generalizatoare.

1. Fața ta, iubită, mi s-arată oriunde: în vis, în flori, în stele, în dulcele senin. (V. Alecsandri) 2. Și tabăra de câmp,

și livezile, și locul — toate se întipăreau în minte. (I. Cut-covețchii) 3. Ură, obidă, deznădejde — totul s-a învălmășit într-însul. (B.Petriceicu-Hașdeu). 4. Au venit oaspeți mulți la nunta mare: urșii grei și cerbii sprinteni, cocostîrcii și vultanii. (Em. Bucov)

 4 **157.** Copiați exemplele. Puneți semnele de punctuație necesare.

1. Nevinovăția mirarea și frica mulțumirea toate aceste deosebite sentimente luceau în cătătura ei. (V.Alecsandri)
2. Tot se întrunește în tine floare și pasăre primăvară și basm și albeața nordului și flacăra satului. (M. Eminescu) 3. Cărțile caietele creioanele radiera toate sînt rechizite școlare.

Rețineți! **Audierea** este un proces de receptare a comunicării orale. Ea are drept scop formarea deprinderilor de a înțelege despre ce se realizează (în text, în timpul comunicării orale) și de a acționa adecvat la cele auzite.

Audierea presupune dezvoltarea unui șir de deprinderi, printre care:

- receptarea auditivă a naturii vii;
- înțelegerea mesajului recepționat;
- priceperea, intuirea celor relatate;
- constatarea ideii principale, a înțelesului de bază;
- selectarea esențialului;
- sporirea atenției elevului etc.

Citiți textul „Micu” (ex. 158). Îndepliniți condițiile acestui exercițiu. Răspunsul corect, pe care l-ați ales din variantele propuse, este egal cu un punct. Punctajul acumulat vorbește, în cazul dat, despre atenția cu care ați citit și intuit conținutul textului „Micu”.

 158. Citiți foarte atent textul doar o singură dată. Rețineți conținutul și algeți răspunsul corect (din variantele propuse) la întrebările ce urmează la finele textului.

Micu

Sandu trecea pe lângă ograda lui Manoliță. De sub poartă a ieșit un cățeluș. Era al lui Manoliță și-i zicea Micu. Sandu s-a apropiat de el. Micu a început să dea din coadă. El vroia să se joace. Dar Sandu l-a lovit tare cu piciorul în cap. Micu a căzut pe spate, a început să dea din labe și să scîncească, parcă zicea: „Ce rău ți-am făcut de mă bați?”

Cățelul obijduit

Micu nu știa că Sandu este supărat pe Manoliță, că acesta nu-i dăduse niște bumbi verzi și lunguieți ca niște frunze de prune.

Sandu a fugit acasă. Manoliță a auzit plînsul cățelului său și a venit într-o fugă la poartă. L-a ridicat pe Micu și l-a dus în brațe în ogradă. Din ogrăzile mejeșe au venit câțiva copii. L-au pus pe Micu sub un pom din grădină. Cățelul răsuflea din greu. Din cînd în cînd scotea un scîncet așa de slab, că abia se auzia. Manoliță și ceilalți copii stăteau tăcuți și se uitau țintă la Micu.

În vremea aceasta Sandu se uita printr-o crăpătură din gard. El n-a mai putut răbda și a intrat în grădină. Nimeni nu știa că dînsul îl lovise pe cățel. Știa numai cățelul, dar el nu putea să vorbească.

Copiii îi dădeau ba apă, ba cîte-o bomboană, dar Micu nu lua nimic. El tremura și se uita cu ochișorii lui căprui și îndurerăți ba la un copil, ba la altul. Se uita și la Sandu. Dar Sandu nu îndrăznește să se uite în ochii lui Micu.

Cățelușul a încercat să se ridice în picioare, dar îndată a căzut pe o parte, a oftat adînc o dată, încă o dată. Și-a îndoit picioarele dinainte, iar pe cele dinapoi și le-a întins. Și n-a mai scîncit.

Manoliță și-a aplecat urechea la botișorul lui Micu, a ascultat puțin și a spus:

— De acum e mort.

Mult au stat copiii tăcuți și mîhniți în jurul cățelușului mort.
Sandu a izbucnit în plîns și a fugit din grădină.

(După Em. Bucov)

1. Cățelușul Micu a ieșit
 - a) pe poarta deschisă?
 - b) de sub poartă?
 - c) prin poarta vecină?
2. Sandu era supărat pe Manoliță, fiindcă acesta nu-i dăduse
 - a) bumbi verzi și lați?
 - b) bumbi verzi și lunguieți?
 - c) bumbi mici și galbeni?
3. Fiind lovit tare cu piciorul, Micu a căzut
 - a) pe burtă?
 - b) pe picioarele din urmă?
 - c) pe spate?
4. Auzind plînsul lui Micu, Manoliță a venit la poartă
 - a) foarte repede?
 - b) în fugă?
 - c) cu sufletul la gură?
5. Cățelușul bolnav a fost adus de Manoliță
 - a) în grădină?
 - b) în ogradă?
 - c) în odaie?
6. Sandu se uita la cele ce se petreceau în grădină
 - a) printr-o crăpătură de scîndură?
 - b) printr-o crăpătură de gard?
 - c) printr-o crăpătură de ușă?
7. Copiii îi dădeau lui Micu
 - a) apă și pîine?
 - b) pateu și bomboane?
 - c) apă și bomboane?
8. Ochii lui Micu — bolnavul erau
 - a) căprui și îndurerați?
 - b) căprui și mici?
 - c) verzi și îndurerați?

9. Sandu, care era vinovat de cele întâmplate,
- a) se uita țintă în ochii lui Micu?
 - b) se uita îndrăzneț în ochii lui Micu?
 - c) nu îndrăznește să se uite în ochii lui Micu?
10. Cățelușul a încercat să se ridice în picioare, dar
- a) a căzut pe o parte?
 - b) l-a recunoscut pe Sandu?
 - c) a dat din codiță?
11. Copiii au stat în jurul cățelușului mort
- a) supărați și triști?
 - b) triști și mîhniți?
 - c) tăcuți și mîhniți?
12. Sandu a izbucnit în plîns și
- a) a fugit din casă?
 - b) a fugit din grădină?
 - c) a alergat la mamă-sa?
- Apreciați comportarea lui Sandu.
 - Aveți vreun cățeluș în ogardă? Descrieți-l. Amintiți-vă un moment hazliu din viața acestui animal.
 - Întocmiți o compunere „Prietenul meu patruped”.
 - Subliniați părțile multiple din alineatul patru al textului „Micu”.

 1 **159.** Formulați cîte un răspuns concis la fiecare dintre următoarele întrebări:

- Cum te cheamă?
- Unde te-ai născut?
- Cine sînt părinții tăi?
- Ce-ți dorești cel mai mult?
- Care este ocupația ta preferată?
- Unde locuiești bunicii tăi?
- Care disciplină te interesează cel mai mult?
- Ce ai vrea să fii în viitor?
- Cum ai vrea să fie prietenul/prietena tău/ta?

 160. Găsiți întrebări care să corespundă răspunsurilor de mai jos. Notați în caiet acest dialog.

a) — ...?

— Margareta Lungu.

b) — ...?

— Nu, dintr-a șaptea.

c) — ...?

— O aștept pe verișoara mea.

d) — ...?

— Cu plăcere, dar uite-o că iese și trebuie să plecăm.

 161. Lucru în grup. Se dau următoarele situații de comunicare:

 1 a) Trebuie să faceți cumpărături la magazin.

 2 b) Vreți să aflați informații despre un film.

 3 c) Prietenul/prietena vă invită la ziua lui/ei de naștere.

Formulați câte 3-4 întrebări pentru fiecare situație. **1** Vi se propune să cumpărați o bicicletă. La ce întrebări dorți să aflați răspunsuri, înainte de a o cumpăra? **2** Se organizează o excursie a clasei. Ce informații vreți să aflați în legătură cu aceasta?

 3 **162.** Răspundeți la următoarele întrebări-ghicitori:

a) Cine are urechi și nu aude?

b) Cine bate și nu doare?

c) Cine aleargă, dar nu-l ajungi niciodată?

 163. Răspunde cât mai detaliat la întrebările:

– Unde locuiești?

– Cine sînt prietenii tăi?

– Cum îți petreci timpul liber?

– Cum și cînd îți pregătești temele pentru acasă?

– Care este ocupația ta preferată?

– Ce vei face cînd vei crește mare?

Rețineți!

- Când nu știm ceva sau nu sîntem siguri de ceva, punem întrebări pentru a primi răspunsuri.
- Întrebarea (răspunsul) trebuie formulată (formulat) clar, ca să fie bine înțeleasă (înțeles).
- Întrebările se pronunță cu o intonație interogativă.
- Orice întrebare trebuie adresată respectuos, dacă vrei să ți se răspundă la fel.

Pentru a ne adresa cît mai politicos, putem utiliza următoarele formule introductive:

- Vă rog să-mi spuneți ...
- Aș vrea să vă întreb ...
- Nu vă supărați ...
- Știți cumva ...
- Pot să vă întreb...
- Dacă se poate, aș vrea să aflu ...
- Permiteți-mi să vă întreb ceva ...

164. Lucru în grup. Formulați șase întrebări interesante pentru a le adresa:

- a) unui scriitor;
- b) unui cîntăreț;
- c) unui businessman (om de afaceri).

165. Citiți în gînd textul. Alcătuiți 3-4 întrebări referitoare la conținutul lui. Redați succint conținutul textului.

Cultura moldovenească în mediul culturii universale

Poporul moldovenesc a creat de-a lungul veacurilor o bogată și variată cultură spirituală.

Academia Kievo-Movileană, prima instituție de învățămînt superior, a exercitat o mare influență asupra dezvoltării culturii popoarelor Europei de Est și de Sud-Est.

Dimitrie Cantemir. Scriitorul și gînditorul enciclopedist, domnitorul Moldovei, care s-a făcut celebru în Europa prin operele sale, a confirmat prezența culturii moldovenești în patrimoniul culturii universale.

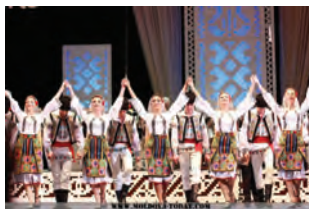
Faima culturii moldovenești a ajuns departe prin evoluția **Mariei Bieșu**, care în anul 1967 obține Premiul I pentru cea mai reușită interpretare a rolului Cio-Cio-san la Concursul internațional ”Miura Tamachi”.

Iulia Bogdescu și Eugeniu Doga, capela corală „Doina” și Ansamblul „Joc”, Ion Druță, Emil Loteanu și încă mulți alții au demonstrat prezența culturii moldovenești în lumea contemporană.

Eugeniu Doga

Ansamblul Joc

 Creați. *Citiți literatură suplimentară, documentați-vă și răspundeți desfășurat la întrebarea-problemă: „Cum a influențat cultura altor popoare asupra culturii moldovenești?”*

Adresarea. Semnele de punctuație la adresări

Repere teoretice

Cuvintele sau îmbinările de cuvinte care numesc persoana sau obiectul către care se adresează vorbitorul se numesc **adresări**.

E x e m p l u: Mulți ani înainte, *Ilieș!*

După structura lor, adresările pot fi **simple** și **dezvoltate**.

Adresările alcătuite dintr-un singur cuvânt sînt **simple**.

E x e m p l u: Mergi sănătoasă, *fetițo!*

Adresările însoțite de cuvinte determinative se numesc **dezvoltate**.

E x e m p l u: *Dragii mei copilași*, eu mă duc în pădure.

Adresările n-au un loc stabil în propoziție. Ele pot fi plasate *la începutul, în interiorul sau la sfârșitul propoziției* și întotdeauna se izolează. Cu acest scop se utilizează următoarele semne de punctuație:

1. Dacă adresarea se situează la începutul propoziției, după ea se pune virgulă, semnul întrebării ori semn de exclamare. După semnul exclamării și interogării propoziția începe cu literă mare.

Exemplu: *Nepoțele*, fluierașul ista mi-a rămas de la bunel. (L. Deleanu)

Mămico! Tu ești cea mai bună pe acest pământ!
Eugenia? De unde te-ai luat?

2. Dacă adresările se află în interiorul propoziției, ele se izolează prin virgule din ambele părți.

Exemplu: Să trăiești, *Ucraină*,
Casa noastră sfântă!

3. Dacă adresările stau la sfârșitul propoziției, înaintea lor se pune virgulă, iar după ele, în conformitate cu conținutul propoziției, — punct, semnul interogării sau semnul exclamării.

Exemplu: Bună seara, *fraților!*
Unde pleci, *Ionele?*
Te văd dispusă, *Luminișo.*

 166. Citiți textul. Faceți pauze la adresări și evidențiați-le prin intonație. Explicați folosirea virgulei la adresări. Determinați felul adresărilor conform structurii lor.

I. Creangă
Capra cu trei iezi

— Dragii mei copilași, eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-ale mîncării. Dar voi încuiați ușa după mine, ascultați unul de altul și nu cumva să deschideți pînă ce nu-ți auzi galsul meu. Auzitu-m-ați ce-am spus?

— Da, mămică, ziseră iezii.

— Pot să am nădejde în voi, copii?

— Să n-ai nici o grijă, mămică,

apucară cu gura înainte cei mai mari.

— Dacă-i așa, apoi veniți să vă sărute mama, dragii mei!
— Mergi sănătoasă, mămică, zise cel mai mic cu lacrimi în ochi.

Apoi capra iese și se duce în treaba ei. (După I. Creangă)

N 1 **167.** Citiți și copiați propozițiile. Puneți semnele de punctuație necesare la adresări.

1. Bună dimineața tată. 2. Acum Nicușor dă-mi, te rog, albumul tău de timbre. 3. Noapte bună copii. Elena Petrovna mîne plecăm în excursie?

N 4 **168.** Dezvoltați adresările, pe care le veți descoperi în propoziții, cu ajutorul cuvintelor: *drag(ă)*, *scump(ă)*, *stimat(ă)*. Puneți semnele de punctuație respective.

1. Spune-mi Catincuță cum ai petrecut vacanța. 2. Mămico îți scriu că am ajuns cu bine la bunei. 3. Lidia Antonovna Vă felicit călduros cu ocazia zilei de naștere. 4. Copii ocrotiți natura.

N 3 **169.** În versurile propuse, subliniați adresările și determinați felul lor.

Dulce Copilaș Ceresce

Dulce Copilaș Ceresce, ce te naști pe lună,
Vino, eu îți dăruiesc casa cea mai bună.
Vino, obrăjor de crin, mâini de albă floare,
Vino, ochi de cer senin, dulce strop de soare.
Scump Isus, drag Isus, dulce strop de soare. (Colind)

Nașterea lui Iisus Hristos

- Descoperiți atributele și explicați prin ce părți de vorbire sînt exprimate.

N 1 **170.** Citiți, evidențiind, prin intonație, adresările. Copiați numai propozițiile care conțin adresări. Puneți semnele de punctuație omise.

Vulpea și ariciul

— Ai mutrișoară tare plăcută, dar țepii nu-s de tine.

— Nu cumva vulpe țepii mă fac urît?

— N-aș zice că te fac urît arice.

— Poate vulpe mă fac greoi?

— N-aș spune nici asta...

— Atunci la ce-mi încurcă țepii dragă vulpe?

— Înțelegi frate cu țepii aceștia nu ești gustos!

N 3 **171.** Citiți. Transformați propozițiile următoare în așa fel ca adresările să ocupe diverse poziții: la începutul, în interiorul și la sfîrșitul propozițiilor. Puneți semnele de punctuație.

1. Dragi copii, fiți exemplul la învățătură! 2. Elevi! Nu uitați să restituiți la timp cărțile de la bibliotecă. 3. Fată frumoasă și harnică, îngrijește-mă, că ți-oi prinde și eu bine vreodată. (I. Creangă)

N 2 **172.** Copiați propozițiile. Puneți semnele de punctuație și explicați-le.

1. Dumnezeua moș Irofte mai bine povestește-ne despre Ștefan cel Mare (I. Canna) 2. Țara mea țară bună și tare/ țară cum nu e alta pe lume! (Em. Bucov) 3. Nu vrei maică să mă cați, să mă cați în cei Carpați. (Folclor) 4. Drăguțele bace dă-ți oile-ncoace! (Miorița)

N 4 **173.** Alcătuiți propoziții conform schemelor:
(a — adresare)

1.	a, ...	?	3.	a! ...		5.	a,
2.	, a,	!	4.	..., a.		6.	..., a	?

 174. În fața voastră, dragi elevi, se află scrisoarea lui Nikolai Ostrovskii (scriitor rus) adresată mamei sale. Ea este plină de grijă, căldură sufletească și mîngîieri. Răspunzînd la întrebarea: „Cum o numește Nicolai Ostrovskii pe mamă-sa în această scrisoare?”, veți afla adreșările. Puneți semnele de punctuație respective.

Dragă mamă am citit toate scrisorile tale. Sînt foarte fericit, că ți-am putut oferi cel puțin această mică bucurie. Eu vreau să stau serios cu tine la vorbă iubită mamă. Eu te rog scumpa mea tare te rog și chiar insist ca tu să nu faci nici o muncă grea. Îndeplinește-mi porunca mămico. Principalul — păzește-ți sănătatea draga mea.

Scumpă mamă cum crezi, n-ar fi mai bine să pleci la sanatoriu? Gîndește-te și răspunde-mi imediat. Totul va fi așa cum dorești tu sufletelul meu!

Te îmbrățișez cu toată dragostea scumpa mea.

- Determinați părțile componente ale acestei scrisori. Lipsește ceva? Argumentați.

 175. Dictare comentată.

Să-ți aud; ți-ai pus; s-au dus; jucîndu-se; n-aș spune; să-i aduc; n-am venit; ia te rog cartea; ia te uită la ea!

 3 **176.** Atestați adreșările și puneți semnele de punctuație necesare.

1. Mulțumesc plugare drag de pîinică și meleag. (I. Vata-manu)
2. Moldova mea iubit pămînt,
 Încins cu colorate brîie,
 Bătrînul codru ți-i veșmînt,
 Iar Eminescu — căpătîie.
 (A. Korkina)
3. Fulg de nea Fulg de nea Vino la fereastra mea! (P. Că-rare)
4. Carte dragă tu ne-aduni lîngă vatra cu minuni.

AUTOEVALUARE

1. Ce studiază sintaxa?
2. Selectați îmbinări de cuvinte. Determinați termenul regent și termenul subordonat.

În fundul ulicioarei răsare o cușmă veche, țuguiață, plină de voie bună. (I. Druță)

3. Caractreizați propozițiile propuse după criteriile studiate.
 - a) Viscol. Pomii bat mătânii... (P. Zandnipru);
 - b) E-n august. Noapte. Zarea-i luminoasă. (L. Deleanu);
 - c) Liniște. Pace. Satul doarme un somn mocnit. (A. Șalari);
 - d) Miez de noapte. Foaie albă. Scriu scrisoare mamei;
 - e) Aceași odaie. Miez de noapte. O lună abia răsărită se uită pieziș prin cele două ferestre. (I. Druță)
4. Construiți cinci propoziții care să conțină subiecte și predicat diferite ca tip.
5. Alcătuiți îmbinări de cuvinte în care termenilor subordonați vor fi atribute și complemente necircumstanțiale, exprimate prin diverse părți de vorbire.
6. În textul propus, subliniați părțile secundare de propoziție. Determinați felul lor.

Mikolka era un școlar cumincior, drăguț, slăbuț, molcuț ca o fetiță... Strașnic îi plăcea cartea. Citea mult, citea mereu..., vroia să știe totul. Mereu îl întreba pe învățător ba de una, ba de alta. Învățătorul era bucuros și-i netezea obrăjorii, iar băiatul așa se mai bucura! (După A. Teslenko).
7. Construiți propozițiile după schemele:
 - a) S (multiplu) + PVS + CD + A;
 - b) PVS + CD + CD + A;
 - c) S (unic) + PV + CI + A.
8. Analizați sintactic propoziția:

În zilele frumoase de sărbători cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase/ (I. Creangă)

9. Realizați trei propoziții nedezvoltate, în care predicatul să răspundă la întrebările: *ce este? cum este? cine este?* Ce fel de predicate vor conține propozițiile?
10. Completați propozițiile:
- Persoana căreia îi este adresată o scrisoare se numește (?)
 - (?) este o persoană care expediază scrisori.
11. Identificați complementele circumstanțiale. Determinați felul lor.
- Iarna a venit pe neașteptate. A nins monoton și des o zi întregă. Soarele luminos surîdea vesel. Împreună cu băieții am zidit în ogradă o cetate de zăpadă. (După M. Zloteanu)
12. Puneți semnele de punctuație respective, determinați cuvintele generalizatoare, părțile multiple, felul acestora.
- Nicăieri nu putea sta liniștit nici acasă nici la școală nici printre prieteni.
 - Totul îl interesa nava viteza ei mașinile.
 - Fata vroia să dovedească pretutindeni la părinți la bibliotecă la concert.
 - Poteci tănuite întâlniri interesante călătorii prin sate și orașe competiții sportive toate acestea îi așteaptă pe elevi în vacanță.
13. Dezvoltați următoarele propoziții, adăugând atribute și complemente potrivite.
- Nuferii apar.
 - Ploaia cade.
 - Se lasă noaptea.
14. Construiți propoziții în care adresările să fie plasate la începutul, în interiorul și la sfârșitul lor.
15. Alcătuiți cel puțin două propoziții cu ajutorul sinonimelor cuvântului *veste*.
16. **Creați.** Realizați o compunere narativă cu elemente de descriere a naturii pe tema: „Odată iarna...”

17. Scrieți un bilețel colegului/colegei, îndemnându-l/îndemnând-o politicos să facă ceva (să ne dea o mână de ajutor, bunăoară).

Subiectele autoevaluării se apreciază astfel:

a) cu 0,5 puncte — subiectele: 4, 5, 6, 8, 10, 13, 14, 15.

b) cu 1 punct — subiectele: 1, 2, 3, 7, 9, 11, 12, 16, 17.

Autoapreciați-vă!

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

Peisaj de iarnă

NOȚIUNI DE FONETICĂ, GRAFIE ȘI ORTOEPIE

Repere teoretice **Fonetica** studiază sunetele vorbirii.
Ortoepia — regulile pronunțării corecte.
Dicțiunea — modul de pronunțare a sunetelor din cuvânt și a cuvintelor din enunț.
Garfia — redarea în scris a cuvintelor.
Limba moldovenească are o scriere, în general, fonetică, adică sunetele vorbirii se scriu așa cum se rostesc, afară de literele *c, g, x*, de aceea este important să cunoașteți și să pronunțați clar fiecare sunet, fiecare cuvânt, dacă doriți să aveți un scris corect și o vorbire frumoasă.

Sunetele și literele limbii moldovenești

Sunetele limbii sînt de două feluri: *vocale* și *consoane*.

Amintiți-vă! **Consoanele sînt sunetele la rostirea cărora aerul întâlnește obstacole la ieșirea din plămîni și din gură.** Ele nu pot forma singure silabă.

Consoanele limbii moldovenești se împart în două grupe: *sonore* și *surde*.

Sonore

b d g j v z

Surde

p t c ș f s ț h

Sonante

l m n r

Amintiți-vă! **Vocalele sînt sunetele la rostirea cărora aerul nu întâlnește nici un obstacol la ieșirea din plămîni și din gură.**
Ele pot forma singure silabă.

În limba moldovenească se folosesc șapte vocale: *a, e, i, o, u, ă, î (â)*.

- Citiți cuvintele: *ie-pu-re, fe-răs-trău, oa-lă* și răspundeți la întrebările:

— Cîte vocale conține o silabă?

Limba moldovenească cunoaște vocale *depline* și *semi-vocale*.

Semivocalele sînt sunetele care seamănă cu vocalele, dar nu pot alcătui singure silaba.

Semivocale sînt: $\underset{\wedge}{e}, \underset{\wedge}{i}, \underset{\wedge}{o}, \underset{\wedge}{u}$.

- Ne amintim cîte litere are **alfabetul moldovenesc**. Ne controlăm memoria, împrăștiind-o și cu denumirea corectă a fiecăreia dintre ele:

Aa, (a)	Ăă, (ă)	(Ââ), (â)	Bb, (be)	Cc, (ce)	Dd, (de)	Ee, (e)	Ff, (fe)	Gg, (ghe)
Hh, (ha)	Ii, (i)	Îî, (î)	Jj, (je)	Kk, (ca)	Ll, (le)	Mm, (me)	Nn, (ne)	Oo, (o)
Pp, (pe)	Qq, (ghiu)	Rr, (re)	Ss, (se)	Șș, (șe)	Tt, (te)	Țț, (țe)	Uu, (u)	Vv, (ve)
Ww, (dublu w)	Xx, (ics)	Yy, (i grec)	Zz, (ze)					

Literele *Kk, Qq, Yy, Ww* se folosesc în cuvintele de origine străină.

1. De regulă, în limba moldovenească unui sunet (s) îi corespunde o literă (l):

Ca-să = 4s, 4l; co-ra-bie = 7s, 7l.

2. Sunetele *c, g* urmate de vocalele *e, i* au valoare de sine stătătoare și pot forma împreună silabă:

E x e m p l u: ge-ne-ral = 7s, 7l; ci-ne-va = 6s, 6l.

a) În unele cuvinte grupurile *ce, ci, ge, gi* formează un singur sunet, cînd literele *e, i* sînt folosite ca litere ajutătoare: cea-pă = 4 s, 5 l; cior-bă = 6 l, 5 s; geam = 3 s, 4 l.

b) Pentru grupurile *che, chi, ghe, ghi* situațiile diferă:

- Dacă grupurile *ch*, *gh* sînt urmate de vocalele *e*, *i*, acestea au valoare de sine stătătoare (litera **h** este literă ajutătoare; ea nu se pronunță): *che-nar* = 5 s, 6 l; *ghe-mo-toc* = 7 s, 8 l.
 - Grupurile *che*, *chi*, *ghe*, *ghi* au valoarea unui singur sunet cînd *e*, *i*, *h* sînt numai litere ajutătoare: *unchi* = 3 s, 5 l; *unghi* = 3 s, 5 l; *chiar* = 3 s, 5 l; *cheamă* = 4 s, 6 l; *gheață* = 4 s, 6 l.
3. Ltera *x* poate reprezenta două sunete: *cs* (sufix, *excursie*); *gz* (*examen*, *exercițiu*).
- Se scrie: *fix*, *complex* — la singular; *fișci*, *complecși* — la plural.
 - La singular și plural sunetele „*cs*” sînt redare grafic prin două litere în cuvintele: *cocs*, *ticsit*, *rucsac*, *micsandă*, *îmbîcsit* etc.
4. Litera *â* apare în numele propriu *România* și în cuvintele din familia lui: *român*, *românesc*, *românește*. Această literă este admisă și în nume proprii de familie după dorința purtătorilor lor. (Costantin Brîncuși)
5. La sfîrșitul cuvîntului apare uneori litera *i* afonizat: *mari*, *pomi*, *cîini*, *flori*.

Diftongii, triftongii. Hiatul

Repere teoretice

- Observați despărțirea în silabe a cuvintelor: *o-da-ie*, *toam-nă*, *pia-tră*, *ui-te*, *oș-tean*, *scai*.
 - Din ce sînt formate grupurile de sunete evidențiate?
Ați remarcat că ele fac parte din aceeași silabă?
Grupul de sunete, alcătuit dintr-o vocală și o semi-vocală, pronunțate în aceeași silabă, se numește **diftong**.
- E x e m p l e: *noap-te*, *bui-mac*, *ci-re-șii*, *deal*, *iu-reș*, *cu-cu-vea-ua*.
- Observați despărțirea în silabe a cuvintelor: *tră-iau*, *le-oai-că*, *ari-pioa-ră*.
 - Cîte sunete alcătuiesc grupurile evidențiate?
 - Ce sînt aceste litere: vocale, semivocale?

Grupul de sunete, alcătuit dintr-o vocală și două semivocale, pronunțate în aceeași silabă, se numește **triftong**.

E x e m p l e: bă-lă-**ioa**-ră, **iau**, **miau**.

Uneori, în procesul vorbirii, două cuvinte se rostesc împreună; ca rezultat apar diftongii și triftongii, atunci când formează silabe alcătuite din vocală și semivocală. Acești diftongi și triftongi se scriu prin liniuță.

E x e m p l e: **te-a** chemat, **te-oi** ajuta, **i-ai** spus, **dă-i** cartea.

- Observați despărțirea în silabe a cuvintelor: **po-e-zi-e**, **i-de-e**.
- Evidențiate sînt două vocale alăturate, care fac parte din silabe diferite.

Două vocale alăturate, ce se află în silabe diferite, alcătuiesc **hiatul**.

E x e m p l e: mă-**ci-e**-șii, **Mi-o**-ri-ța.

Atenție! 1. La început de cuvînt sau la începutul unei silabe care urmează după o vocală se scrie și se pronunță **ie**: **ied**, **ieftin**, **iepure**, **ieșire**, **proiect**, **treier**, **creier**.

2. După consoană se scrie și se pronunță **ea**: **ceai**, **deal**, **geam**, **leac**.

3. Atunci cînd diftongul **ia** alternează cu **ie**, după consoanele **b**, **p**, **v**, **f**, **m** se scrie și se pronunță **ia**: **biată-bieți**, **piatră-pietre**, **amiază-amiezi**, **fiară-fier**, **viață-vieți**.

4. După **ch**, **gh** se scrie **ea** cînd alternează cu **e**: **cheamă-chemi**, **gheată-ghete**.

5. Cînd nu există forme alternante după **ch**, **gh** se scrie **ia**: **chiar**, **ghiaur**.

Despărțirea cuvintelor în silabe. Trecerea regulamentară a cuvintelor dintr-un rînd în altul

Trecerea cuvintelor dintr-un rînd în altul se face pe silabe. La trecerea lor trebuie respectate anumite reguli.

1. Cînd o consoană se află între două vocale (sau între un diftong ori triftong), ea trece în silaba următoare: *fo-ne-ti-că*.

• Litera *x* se pronunță în două consoane (*cs, gz*), dar este considerată o unitate: *exer-ci-țiu*.

2. Două consoane între două vocale, la despărțirea lor în silabe, trec: prima consoană rămîne în prima silabă, iar cealaltă trece în silaba următoare: *sol-dat*.

• Cînd prima consoană este **b, p, d, t, v, f, g, c**, iar a doua este *l* sau *r*, ambele consoane trec la silaba următoare: *ce-dru; ca-blu; ti-gru; pa-tru; sfe-clă; su-ple-țe; af lu-ent; co-vrig; pe-hli-van*; (dar: *gîr-lă, vîs-lă*).

3. Două vocale alăturate fac parte din silabe diferite: *la-ud*.

4. Grupul de trei sau mai multe consoane, aflate între două vocale, se despart după cum urmează: prima consoană trece la silaba dinainte, iar celelalte consoane — la silaba următoare: *sub-stan-tiv; con-struc-ție*.

În cazul grupurilor **lpt, mpt, neș, nct, nct, rct, rtf, stm, ndv**, despărțirea se face după a doua consoană din grup: *somp-tu-os; sculp-tu-ră; punc-taj; func-ție; arc-tic; jert-fă; ast-mă; sand-viș*.

5. Diftongii și triftongii, alcătuiind o singură silabă, nu se dezmembrează: *du-ios, poar-tă, lu-poi-că*.

6. O vocală, un diftong (un triftong), plasate la începutul sau la sfîrșitul unui cuvînt polisilabic, nu se despart de restul acestuia: *apă, odaie*.

7. Cuvintele derivate se trec dintr-un rînd în altul după părțile componente: *inter-urban, des-com-pun*.

8. La sfîrșitul rîndului cratima nu trebuie să fie considerată liniuță de despărțire în silabe: *ciu-lin-du-și; mi-am*.

Apostroful

Repere teoretice **Apostroful** marchează grafic căderea accidentată a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfârșitul unui cuvânt:
'neață!; sal'tare!; deodat'apare.

N 2 **177.** Precizați numărul sunetelor și numărul literelor din cuvintele:

- a) *accelerat, chimie, exerciții, echer, schemă, dreptunghi;*
- b) *ceată, gheață, o gheată, ghindă, ghicitoare, geantă.*

N 1 **178.** Scrieți în ordine alfabetică prenumele colegilor de clasă.

N 2 **179.** Citiți expresiv versurile. Rostiți clar fiecare sunet. Numiți vocalele, semivocalele și consoanele.

Să trăiești, picior de plai,
Să-nflorești gură de rai,
Sfânt meleg întinerit
Cu rouă de dor stropit.

- Subliniați predicatele.

N 3 **180.** Selectați, din operele deja studiate la orele de literatură, cuvinte în care aceeași literă reproduce ba o vocală, ba o semivocală. Grupați-le în două colonite după modelul:

Vocală	Semivocală
Loc	Frumoasă

N 4 **181.** Găsiți sinonime pentru cuvintele: *adînc, tăcerea, dormeau, greu.* Determinați vocalele, semivocalele, consoanele. Construiți un enunț cu unul din sinonimele aflate și analizați-l sintactic.

N 182. Înlocuind doar o singură literă din cuvînt, acesta își poate schimba sensul.

Bunăoară: *par-păr; vară-pară-cară*. Formînd cuvinte noi pe această cale, se spune că am realizat o **metagramă**.

Desfășurați un concurs fulger: învinge colegul care a avut cît mai multe perechi de cuvinte, folosind **metagrama**.

 183. Cînd, pornind de la cuvîntul *lac*, obținem substantivul *cal*, zicem că cel de-al doilea este o **anagramă**. Același lucru îl vom susține și cînd de la cuvîntul *sală* îl formăm pe *lasă*. Extrageți din opere cunoscute cuvinte pe baza cărora puteți dobîndi anagrame.

 184. Citiți textele și determinați tipul lor. La ce stil se referă? Prin ce se deosebesc?

1. Soarele este un astru central al sistemului nostru solar. El este alcătuit dintr-o masă incandescentă și luminoasă. În jurul soarelui gravitează și se învîrtesc celelalte planete ale sistemului solar. Lumina soarelui dă lumina zilei pe pămînt, iar căldura lui contribuie la întreținerea vieții.

Soarele

2. Aurica privi în jur. Păpădii galbene păreau că o chemau la ele. Picături strălucitoare de rouă, ca niște luminițe colorate, ardeau în fiecare fir de iarbă și era atîta lumină în jur, că inima Auricăi începu să bată tare-tare, gata să-i spargă pieptul. Încremenii. Cerul era albastru, lipmpede, iar pe el soarele, o floare mare cu petale de lumină. Stătu așa cuprinsă de uimire. (După R. Lungu)

- Caracterizați consoanele din propoziția a treia a textului №2.
- Faceți descrierea (științifică și artistă) a unui obiect cunoscut.

 185. Citiți versurile lui E.Tarlapan, apoi caracterizați consoanele.

a) L-am văzut și *eu* pe-aici,
În vacanță la bunici —
Timp de *două* săptămîni
A *tăiat*... frunze la *cîini*.

b) A dormit Tîndală-o vară,
Fără gînd la *sănioară*
Și acum la derdeluș
Rîde pîn' *și-un* cățeluș —
Toți se *dau* cu săniuța,
Iar Tîndală... cu căruța!

- Determinați vocalele și semivocalele în cuvintele evidențiate.

 186. Creați. Alcătuiți o compunere-raționament pe tema: „*Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim*”.

Rețineți! **Raționamentul** este o compunere ce constă din următoarele părți componente:

1. **Teza** — un gînd ce urmează a fi dovedit.
2. **Argumente (dovezi)** ce confirmă adevărul tezei.
3. **Concluzie** la care se ajunge în urma argumentelor aduse.

 187. Citiți, apoi reproduceți detaliat conținutul informației.

Cuvîntul **alfabet** provine din **alfa** și **beta**, primele litere ale alfabetuului grecesc, folosit încă în mileniul al doilea pînă la era noastră. Cu ajutorul alfabetului se redau prin semne grafice sunetele limbii, îmbinate în multitudinea de cuvinte.

În lume sînt mai multe tipuri de alfabete. Alfabetul latin este pus la baza tuturor limbilor romanice, germanice, baltice etc.

Alfabetul slav, pe care îl folosim atunci cînd scriem în limba ucraineană, este folosit și de alte limbi de origine slavă: rusă, bielorusă, bulgară etc.

Alfabetul latin și cel slav sînt cele mai comode și cele mai răspîndite pe globul pămîntesc.

Afară de aceste alfabetice, sînt și alte sisteme grafice: scrierea ieroglifică, scrierea silabică etc.

Cuvîntul moldovenesc **abecedă** constituie denumirea primelor trei litere din alfabetul latin.

- Repartizați în ordine alfabetică cuvintele din primul alineat al textului.
- Consultați *Dicționarul explicativ* și aflați sensul cuvîntului **alineat**.

N 3 **188.** Împărțiți cuvintele în silabe (după modelul dat) și menționați, în fiecare, numărul de vocale și semivocale:

sacru, nou-raș, vreasc, băiat, iute, biologie, alee, te-a ajutat, i-au spus.

Model: *creioane*

Cre — 1 v.; ioa — 1 v.; 2 sv.; ne — 1 v.

189. Identificați grupurile de sunete vocalice din cuvintele: *auriu, băiat, cuib, ploaie, teatru, taur, fii, ouăle, realitate.*

N 2 **190.** Subliniați diftongii, triftongii, explicînd sensul cuvintelor evidențiate:

viață, ploioasă, iaz, noi, crai, piesă, miei, *motocei*, gîngă-nii, iute, puiuț, uite, păsăruică, busuioace, vulpoaică, duios, *oină*, voinic.

N 1 **191.** Ghiciți ghicitorile. Subliniați diftongii.

a) Cine cîntă ziua-ntregă,
Dar și noaptea dinspre zori,
Și nu are, Doamne dragă,
Nici tu zi de sărbători?

b) Cine-n lanț mereu păzește
Casa omului cuminte
Și de hoți îl prevestește,
Și credința nu și-o vinde?

N 1 **192.** Depistați hiatul, subliniindu-l:

*aer, aerodrom, aerian, **aeronavă**, aerisi, aeroport.*

- Construiți un enunț cu cuvîntul evidențiat, subliniați părțile secundare de propoziție.

N 2 **193.** Alcătuiți cuvinte care să cuprindă:

difrongii: *ea, ie, oa, ai, oa*;

trifongii: *eau, iai, iau*.

 194. Plasați în spațiile punctate diftongii și trifongii potriviți (*ea, ia, ie, oa, eau, ioa*):

cart..., p...tra, f...r, răc...lă, alb..., m...re, pod..., inim...ră, gutu..., răspund..., ...tagan, adorm...

 195. Citiți cuvintele și indicați vocalele în hiat:

cereale, ideal, creare, creație, familie, istorie, vie, rochie, ființă, știință, fiindcă, alee, creez.

 196. Despărțiți în silabe cuvintele din enunțurile ce urmează și descoperiți diftongii și trifongii.

Mi-au luat ce mi-ai dat. S-au dus să-și ia ce-i al lor. Voi veni și v-oi da ceea ce vi se cuvine. Da tu-mi dai ce-ți cer?

- Explicați scrierea prin linioară a cuvintelor de mai sus.

197. Arătați care este forma corectă din grupurile de cuvinte:

greșeală/greșală; ieșeau/eșau; (să) sfîrșească/(să)sfîrșască; ețin/iețin.

 198. Dați exemple-cuvinte în care grupurile *ea, io, eu, ia* să formeze diftongi și hiat.

N 1 **199. Lucru în grup.** Comparați cuvintele evidențiate. Spuneți care din ele alcătuiesc, în mod independent, o silabă și care — nu. Comentați ortografia lor.

i le spun — le-am spus

mi le dai — mi-ai dat

ți le aduni — ți-ai adunat

și le însușesc — și-a însușit

i s-a spus — i-am spus

N 2 **200. Lucru în grup.** Cum veți explica ortografia diferită a cuvintelor ce se rostesc la fel?

luna **mai** — **m-ai** văzut;
iau cartea — **i-au** spus;
mii de ani — **mi-i** dor;
iar plouă — **i-ar** invita;
neam vechi — **ne-am** dus;
noi spunem — **n-oi** spune;

• Arătați diftongii și triftongii. Construiți 2 enunțuri cu un grup de cuvinte.

N 3 **201. Lucru în grup.** Alcătuiți cuvinte ce conțin diftongi, triftongi, pornind de la pronume scrise fie cu linioară înainte, fie că după:

-mi-; -ți-; -și-; -i-; -l-.

N 4 **202. Lucru în grup.** Împrumutați de la bibliotecă balada „Miorița” și selectați dintr-un fragment, la alegere, diftongii alcătuiți din vocale ce aparțin la două cuvinte. Explicați ortografia lor.

N 1 **203.** Dați exemple — cuvinte monosilabice formate din: un sunet, două sunete, trei sunete, patru sunete.

N 3 **204.** Despărțiți, regulamentar, în silabe cuvintele din versurile propuse. Potrivii rime în locul spațiilor punctate.

Ce înseamnă „foarte bine”?
Zău, nici nu știu cum să-ți ...
E mai bun ca ciocolata!
Mai gustos ca...!

(C. Dragomir)

ti **205.** Despărțiți regulamentar în silabe cuvintele: *arctic, abrupt, aceea, Avram, buclă, covrig, dreptunghi, defectuos, examen, exemplu, februarie, insubordonare, lupoaică, nesprijinit, ploaie, portbagaj, subunitate, amenințându-l.*

N 2 **206.** Consultați *Dicționarul ortografic* pentru a constata care din cuvinte sînt accentuate corect: *bolnav-bolna'v; pricină-pricină'; caracte'r-caracter; miros-miro's; dușman-dușma'n; mize'r-mizer; Ște'fan-Ștefan; primăva'ră-primăvară.*

207. Completați spațiile libere, din cuvintele date, cu triftongi.

Inim...ră, răspund..., franțuz...că, cre...ne, c..., vr..., făc..., l...rcă, supravegh..., urs...că, lăcrim...ră.

208. Alegeți forma corectă a cuvintelor, apoi despărțiți-le în silabe. Includeți în enunțuri două dintre ele.

Aleie-alee; fiindcă-findcă; crează-creează; zoologie-zologie; respectos-respectuos; creon-creion; menagerie-menagerie.

209. Selectați din texte 10 cuvinte cu diftongi în următoarele poziții:

a) la începutul cuvântului; b) în mijlocul cuvântului; c) la sfârșitul cuvântului.

Amintiți-vă! Tema este o situație, o problemă, un fenomen, un aspect din viața omului, interpretate de scriitor.

210. Citiți atent și expresiv textul. Determinați tema și găsiți un titlu potrivit. Imaginați-vă și scrieți ce a făcut mai departe puiul de vrăbie, găsind cele trei semincioare.

Vrăbiuțe bătăușe

A fost odată un pui de vrăbie. Un pui ca *toți puii*, doar că, din păcate, cam prostuț. De când *ieșise* din *găoaace*, așa și nu prinsese deloc la minte. Nu știa nimic: nici cum să-și facă un cuib, nici cum să găsească un grăunte mai acătării. Unde-l apuca noaptea, acolo dormea; ce-i cădea înaintea ochilor, cu aceea se hrănea. Era însă bătăuș nevoie mare: nici una, nici două, și se lua la harță.

Într-o zi s-a întâmplat să nimerească cu un tovarăș de-al său, tot pui de vrăbie, în ograda unui gospodar. Au zburat, s-au zbenguit, au scormonit prin gunoaie pînă ce au dat de trei semincioare de cînepă.

(După L. Ukrainka)

- Selectați din textul propus 4 cuvinte ce conțin diftongi și două cuvinte ce au în componență vocale în hiat.
- Despărțiți regulamentar cuvintele evidențiate.

N 1 **211.** Completați spațiile libere, din cuvintele date, cu litere. Alcătuiți trei propoziții cu trei cuvinte diferite: două propoziții bimembre (dezvoltată-nedezvoltată).

S.se, s.mă, s.ară, j.le, ț.lină, ț.ntă, s.ngur, maș.nă, ș.pîrlă.

N 3 **212.** Citiți expresiv textul. Determinați tema, gândul principal ce reiese din conținutul textului. Intitulați textul și motivați-vă alegerea.

Ce lucru enorm e scrierea și tipărirea unei cărți! Cîți oameni îngrijesc de ea! Cîți copaci nu-și mai frămîntă frunzele-n vînt și cîte păsări ar trebui să-și mute cuiburile pe alte ramuri de dragul cărții pe care o ai pe masă. De aceea se cuvine să citiți cu cea

La tipografie

mai mare atenție cărțile pe care le aveți și să le păstrați ca pe ochii din cap. Cărțile acestea trebuie să ajungă și la alți copii, pentru ca munca alcătuitorului cărții și a celorlalți oameni, care au îngrijit de ea, să nu fie zădarnică.

Se știe doar că precum apa-ți răcorește inima, tot așa și în-vățătura mintea ți-o limpezește. Cartea te face înțelept. Las-o deschisă și revino mereu la ea. Învață și pentru cei care au rîvnit-o secole, și pentru acei micuți de pe pămînt care nici astăzi nu-i știu taina.

(După S. Vangheli)

•Redați, cu ajutorul a 4-5 propoziții, concluziile pe care le-ați făcut după lectura textului.

 213. Creați. Realizați o compunere cu tema: ”Cine știe carte are patru ochi.”

 3 **214.** Citiți expresiv versurile. Comentați folosirea liniuței la ortografierea unor cuvinte.

Limba mea sfătoasă
Creangă ce-a iubit-o
Și-a-naripat-o-n
Vers Alecsandri,
Eminescu forma
Ti-a desăvârșit-o
În cultura lumii
Spre a ne mândri.

(N. Costenco)

 4 **215.** Faceți analiza fonetică a cuvintelor evidențiate din versurile:

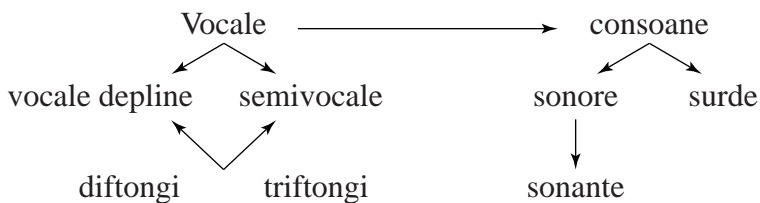
Ni-i *istoria* o carte
Din *strămoși* pînă-n părinți,
Scrisă cu lumină multă
Și cu multe suferinți.

A ajuns pînă la tine –
S-o *păstrezi* și s-o cinstești.
S-o porți, fiul meu, în suflet
Și cu sufletul s-o *crești*.

(V. Romanciuc)

- Explicați ortografia cuvintelor scrise prin liniuță.
- Analizați fonetic cuvintele după algoritmul:
 1. Numărul sunetelor.
 2. Numărul literelor.
 3. Silabele, accentul (silaba accentuată).
 4. Sunetele vocale: vocale depline, semivocale.
 5. Diftongii, triftongii.
 6. Sunetele consonante: sonore, sonante, surde.

216. Pe baza schemelor ce urmează ilustrați sistemul sonor al limbii moldovenești prin exemple:

217. Creați. Realizați oral un raționament pe tema: „De ce îmi place să citesc?”

Respectați părțile componente ale raționamentului: teza, argumentarea, concluzia.

Recenzați reciproc raționamentele întocmite pe baza criteriilor:

1. Conținutul: plusurile, neajunsurile.
2. Intonația, dicția.
3. Corectitudinea exprimării.

218. Citiți textul. Cui e destinat? Ce scop urmărește autorul? Cum credeți, ce stil a fost folosit la realizarea acestui text?

Limba se învață nu numai din manualele de limbă maternă, ci și din alte manuale școlare, din lectura particulară, din audierea emisiunilor televizate și radiofonice, din frecventarea spectacolelor etc. Deosebit de importantă este lectura literaturii artistice și a celei științifico-populare, notînd într-o agendă cuvintele necunoscute, apoi precizînd sensul lor. Încă din vremurile străvechi bibliotecile erau considerate temple ale civilizației.

Cușma lui Guguță

- Găsiți cuvintele abstarcte și termenii științifici în acest text.
- **Creați.** Răspundeți desfășurat la întrebarea: „Este adevărat oare că cititul cărților înobilează sufletul omeneșc”?

AUTOEVALUARE

1. Ce studiază fonetica?
2. Reamintiți-vă și completați enunțurile ce urmează:
 - Un cuvânt este format din ... sau ...
 - Deosebirea dintre literă și sunet este următoarea:
 - Totalitatea literelor așezate într-o anumită ordine formează ...
 - Sunetele limbii materne sînt de două feluri:
 - Silaba este sunetul sau grupul de sunete care se pronunță ...
 - Grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și o semivocală, care se pronunță într-o silabă, se numește ...
 - Triftongul este grupul de sunete format din ...
 - Două vocale alăturate, pronunțate în silabe diferite, formează ...
 - Vocalele limbii moldovenești sînt:
3. Faceți analiza fonetică a cuvintelor *chemare, duioase*.
4. Stabiliți numărul sunetelor și literelor în cuvintele: *chirurg, ciorap, aripi, cerc, jgheab*.
5. Selectați cuvintele care au un număr diferit de litere și sunete:

Frumoasa primăvară
 Prin geamul larg deschis
 Un fluture de-afară
 În clasă ne-a trimis.
 (F. Mironov)

6. În textul:

Învață de la nufăr să fii mereu curat,
Învață de la stîncă să-nduri furtuna grea,
Învață de la vultur, cînd umerii ți-s grei,
Și du-te la furnică să vezi povara ei.
Învață de la floare să fii gingaș ca ea,
Învață de la miel să ai blîndețea sa.

(Din lirica norvegiană)

- a) Subliniați, în primul vers, vocalele cu o linie, consoanele — cu două, semivocalele — cu semnul \wedge :
b) Selectați din ultimele două versuri cuvintele ce conțin diftongi, subliniindu-i.

7. Despărțiți, regulamentar, în silabe cuvintele: *aeroclub*, *cedru*, *cinste*, *jertfă*, *cablu*, *cuvîință*, *optsprezece*, *autor*, *dez-approve*.

8. Propuneți cîte un sinonim pentru următoarele cuvinte: *a declara*, *amabil*, *înștiințare*, *comunicativ*.

9. Includeți în enunțuri cuvintele:

ea – *i-a*; *neam* – *ne-am*; *cel* – *ce-l*.

10. Scrieți, din memorie, o strofă dintr-o poezie preferată. Utilizați corect semnele ortografice și de punctuație. Argumentați-vă, în 4-5 enunțuri, preferința.

11. Alegeți varianta corectă:

alee/aleie; *poet/poiet*; *obiect/obect*; *chiar/chear*.

12. **Creați.** Alcătuiți un text – dialog de o pagină pe tema: „La bibliotecă”.

Fiecare subiect, în parte, al autoevaluării este apreciat cu un punct.

Autoapreciați-vă !

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

LEXICUL

Citiți următoarele texte:

a) Trezește-te, copile,
din somn de dimineată –
mai limpede ți-e mintea,
mai bine se învață.

b) Bună-i mama, cea mai bună,
Sfântă-i casa părintească,
Dulce-i limba cea străbună,
Dulce și dumnezeiască.

(D. Matcovschi)

Observați că ideile, gândurile și sentimentele sînt exprimate prin *cuvinte*, cu ajutorul cărora formăm propoziții.

Repere teoretice

Vocabularul sau **lexicul** cuprinde totalitatea cuvintelor din trecut și de astăzi ale unei limbi.

Fiecare limbă are propriul vocabular. Vocabularul limbii moldovenești este bogat și variat.

Bogăția unei limbi depinde de volumul și de diversitatea vocabularului ei.

Vocabularul limbii moldovenești conține aproximativ 140.000 de cuvinte. Cuvintele unei limbi sînt înregistrate în diferite *dicționare*. *Dicționarul* reperzintă o sursă de informații din cele mai diverse domenii și constituie un instrument de lucru folositor.

Există dicționare variate. *Dicționarul explicativ al limbii moldovenești* (2 volume) explică sensul cuvintelor. În dicționar cuvintele sînt așezate în ordine alfabetică.

Cunoaștem *Dicționar de sinonime*, *Dicționar de paronime*, *Dicționar de antonime*, *Dicționar moldo-român*, *Dicționar de cuvinte-internaționalisme* ș.a.

Vocabularul unei limbi este în veșnică cercetare, iar știința care se ocupă cu studiul lexicului se numește **lexicologie**.

Cuvintele cu un singur sens se numesc **monosemantice**. Vocabularul limbii moldovenești conține, însă, un număr mare de cuvinte care pot avea două sau mai multe sensuri: *casă, pat, cer, pieptene, masă, ochi etc.*

Cuvintele ce au multe sensuri se numesc **polisemantice**. Pe lângă sensul propriu, cuvintele au și *sens figurat*. În îmbinarea *omul suspină* cuvântul *suspină* înseamnă o respirație adâncă și prelungită, oftat, iar în îmbinarea *izvoarele suspină* același cuvânt *suspină* indică susurul izvorului. La sensul propriu al cuvântului *a suspina* s-a mai adăugat altul — cel figurat. Cuvintele cu sens figurat îmbogățesc limba.

Sinonime, antonime, omonime

- Citiți versurile:
„*Cîrdurile* de cocoare, înșirîndu-se-n lung zbor,
Pribejit-au urmărite de al nostru *jalnic* dor.” (V. Alecsandri)
- Înlocuiți cuvintele subliniate cu următorii termeni: *stolurile*, *au rătăcit*, *trist*. Ce ați observat? Înțelesul comunicării rămîne neschimbat.
- Analizați cele trei perechi de cuvinte din punctul de vedere al formei și al sensului:
cîrd — *stol*; *jalnic* — *trist*, *dureros*; *a pribeji* — *a rătăci*, *a colinda*.
- Cuvintele sînt diferite ca formă, dar apropiate sau identice ca sens.

Repere teoretice Cuvintele diferite ca formă, dar apropiate ca sens se numesc **sinonime**. Cuvântul *sinonim* provine din limba greacă: *sinonimos* — „una și aceeași”. Sinonimele sînt frecvent întîlnite în limbajul artistic. O limbă este cu atît mai bogată, cu cît are mai multe cuvinte care să denumească aceeași noțiune.

Citiți fraza:

Tînărul i-a ajutat *bătrînei* să urce dealul.

- Ați observat că cele două cuvinte evidențiate sînt termeni cu forme diferite și exprimă înțelesuri opuse unul altuia.

Repere teoretice Cuvintele care au înțelesuri opuse unul altuia (și forme diferite) se numesc **antonime**.
În limba greacă *anti* înseamnă „contra”, iar *onima* — „nume”.

• Citiți fraza:

Maică-ta de-i *vie*, bine-ar fi să vină pîn' la noi la *vie*.

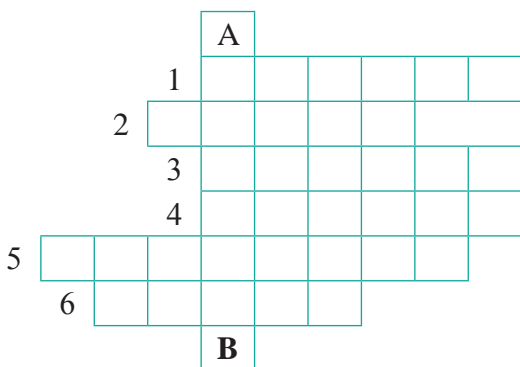
• Ce ați observat? Cuvintele evidențiate, sînt alcătuite din aceleași sunete, dar se deosebesc prin sens.

Repere teoretice Cuvintele care se rostesc și se scriu la fel, dar au sensuri diferite se numesc **omonime**.
Cuvîntul *omonime* provine din limba greacă: *homos* înseamnă „la fel”, iar *onima* — „nume”.
Datorită sensului lor complet diferit, omonimele sînt plasate în *Dicționarul explicativ* în articole lexicografice aparte, numerotîndu-le cu cifre romane.

De exemplu: *Casă*, *case*, subst. f. Clădire destinată pentru a servi drept locuință omului.

Casă, *case*, subst. f. Dulap sau lădiță de fier, în care sînt păstrați bani sau hîrtii de valoare.

N 4 219. Lucru în grup. Căutați în *Dicționarul explicativ* sensul cuvintelor potrivite, astfel încît pe verticala evidențiată să puteți citi noțiunea ce denumește unitatea de bază a vocabularului.

1. Instrument muzical de suflat folosit de Ștefan cel Mare pentru a-și aduna oastea. 2. Dușmanii împotriva cărora a purtat războaie Ștefan cel Mare cu oastea sa. 3. Care dă dovadă de curaj în luptă. 4. Sinonimul cuvântului *a împreuna*. 5. Care domnește, stăpânește o țară. 6. Persoana care face serviciul militar.

 1 **220.** Încadrați în enunțuri sensurile cuvântului *crud* și observați prin ce diferă ele. Consultați *Dicționarul explicativ*.

 4 **221.** Câte sensuri pot avea cuvintele: *poartă, bun, obiect, a sufla, brad*? Demonstrați polisemia lor.

 3 **222. Lucru în grup.** În versurile de mai jos determinați cuvintele cu sens figurat:

...tînăra domniță,

Dulce și suavă ca o garofiță.

Ochii săi albaștri ard în lacrămele

Cum lucesc în rouă două viorele. (D. Bolintineanu)

- Scrieți cuvintele cu sens figurat după modelul: *domniță dulce — prăjitură dulce*.
- Determinați epitetele, comparațiile.

 223. Găsiți expresii cu sens figurat în poezia preferată.

 224. Consultați *Dicționarul explicativ* și precizați sensurile cuvintelor: *grai, sacru, vatră, a moșteni*. Alcătuiți enunțuri, fraze în care să folosiți aceste cuvinte.

 1 **225.** Substituiți explicațiile prin cuvintele respective.

1. A trece în coloană, în marș cu ocazia unui eveniment.
2. Totalitatea obiectelor necesare elevilor.
3. Îmbrăcămintă, croită după un anumit model, purtată de elevi.

Pentru informație: *rechizite, uniformă, a defila*.

 226. Citiți textul, apoi reproduceți-l după un plan întrocmit din propoziții interogative.

Prin *lexic* înțelegem totalitatea cuvintelor dintr-o limbă. Între cuvintele din limbă există relații strânse. Astfel, cuvintele din limbă se grupează după rădăcinile sau sufixele comune, după însușirile lor gramaticale, după sensurile lor ș.a.

În cuvintele *lexic*, *lexicologie*, *lexical* rădăcina comună este *lexic*. În alte cuvinte, bunăoară, e comun sufixul: *fetiță*, *rochiță*, *portiiță*.

Cuvintele se pot grupa și după părțile de vorbire din care fac parte (substantive, adjective, verbe ș.a), după sensul lor apropiat sau opus (*frumos*, *minunat*, *admirabil*; *mare*, *mic*).

Așa dar, toate cuvintele din limbă sînt legate între ele dintr-un anumit punct de vedere, ele se prezintă ca elemente ale unui tot întreg.

- Copiați acea parte a textului ce conține concluzia.

 2 **227.** Găsiți în *Dicționarul explicativ 5* cuvinte monosemantice și construiți cu ele 5 propoziții.

 228. Ce sens are cuvîntul *pămînt* în îmbinările: *pămînt natal*; *pămîntul satului*; *a săpa pămîntul*. Construiți cu aceste îmbinări propoziții.

 1 **229.** Citiți versurile și explicați sensul cuvintelor evidențiate. Alcătuiți îmbinări cu aceste cuvinte.

Toamna **mîna**-n cîrduri norii
Cu harapnice de vînt
Și, trecînd peste podgorii,
Cerne aur pe pămînt.

(P. Boțu)

Din ceruri nourii **coboară**
Cu poalele pîn' la pămînt,
Iar prin văzduh de-acuma zboară
Întîii fluturi de argint.

(P. Cărare)

 230. Care din cuvintele evidențiate sînt întrebuintate cu sens figurat? Alcătuiți propoziții folosind cuvinte cu sens figurat.

Făina *se cerne*; ploaia *se cerne*; opaițul *licărește*; ochii *licăresc*; frunză *ruginită*; fier *ruginit*.

N 3 **231.** Citiți versurile și spuneți ce acțiuni ale ființelor sînt atribuite lucrurilor.

1. A mușcat din zi-nserarea,

Zorii au întîrziat. (P. Boțu)

2. Soarele ... dezmiardă oceanul de ninsoare. (V. Alecsandri)

- Alcătuți propoziții în care cuvintele cu sens figurat, folosite în exemplele de mai sus, să fie utilizate cu sensul lor propriu.

N 1 **232. Lucru în grup.** Alcătuți propoziții în care cuvintele *zăpadă, vînt, soare* să fie personificate. Subliniați cuvintele cu sens figurat.

233. Citiți textul. Cu ce sens sînt folosite cuvintele *își pierduse somnul?*

Gicu se trezi pe neașteptate. Ce se întîmplase? Se repezi la geantă. Creionul cel roșu e la loc. Caută în buzunarele pantalonilor. Cuțitașul este. Apoi se uită sub pat, unde ascunsese praștia să *n-o* găsească mama. Se liniști și se îndreptă spre pat. În pat, însă, își pierduse somnul. Se întoarse pe o parte, pe alta, dar *ia-l* de unde *nu-i*.

- Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.
- Selectați 4 cuvinte care conțin diftongi.
- Arătați propozițiile în care subiectul nu-i exprimat.

N 4 **234.** Citiți ambele descrieri. Care descriere este artistică și care — științifică?

1. Trandafirul este un arbust din familia rozaceelor. Florile acestui arbust sînt albe, galbene, roșii sau roze și au un miros plăcut. Tulpina trandafirului este acoperită cu spini mici. Aceiași spini, însă mai mici și mai moi, apar și pe marginea funzulițelor.

Tulpina lemnoasă și spinii îl apără *Arbust de trandafiri roșii* de dușmani.

2. Pe vremuri trandafirul își ducea viața alături de celelalte flori prin toate crîngurile, pe la marginea codrului, prin lumi-nișuri și era socotit cea mai frumoasă floare.

Modest și simplu, el nu se mîndrea cu mulțimea petalelor, cu mulțimea nuanțelor de roșu, alb și galben. Pe atunci trandafirul nu avea spini. Frunzele lui erau moi ca cele de mac, iar tulpinile se frîngeau la cea mai mică atingere.

Regina florilor, văzînd că trandafirul nu se poate împotrivi distrugătorilor și e pe cale să dispară ca floare, l-a înzestrat cu ramuri de spini și crenguțe lemnoase.

- Întocmiți planul descrierii științifice.
- Realizați descrierea științifică și artistică a lăcrimioarei.
- Subliniați cuvintele cu sens figurat pe care le-ați folosit în descrierea artistică a lăcrimioarei.

N 4 **235.** Grupați pe serii de sinonime cuvintele:

prieten, speranță, eronat, zăpadă, amic, nădejde, greșit, necesar, util, omăt, copac, jilav, arbore, umed, vînat, a se desface, a se desprinde, cenușiu.

N 2 **236.** Substituiți următoarele propoziții printr-un cuvînt echivalent ca sens; indicați pentru fiecare cuvînt cele mai expresive sinonime (apelați la *Dicționarul de sinonime*):

- a) care vorbește puțin;
- b) care depășește toate obstacolele vieții;
- c) care este necesar;
- d) care nu este corect.

N 3 **237. Lucru în grup.** Găsiți sinonime potrivite pentru următoarele expresii:

a lua foc; a da în vileag; a face din țînțar armăsar; a-și lua nasul la purtare.

N 3 **238.** Citiți textul. Selectați termenul potrivit din șirul sinonimelor prezente:

Și cu toată (rugămintea, stăruința, insistența, străduiala) lui moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndița a mîncat pa-

para. Noi, când am văzut asta, am rămas (nemișcați, înlemniți, încremenți, înmărmuriți). Și cum află (motivul, pricina, vina, cauza, pretextul), începe a ne pofți pe fiecare la Bălan. (După I. Creangă)

N 2 **239.** Găsiți sinonime pentru următoarele cuvinte: *vast, ager, mare* și construiți 3 propoziții cu sinonime diferite.

N 1 **240.** Determinați în care propoziții obiectele neînsuflețite au fost personificate.

1. Vîntul leagănă frunzele copacilor. 2. Mama își leagănă copilul. 3. Plînge valea, plînge dealul, plîng grădinile bătrîne. 4. Smărăndița plîngea ca o mireasă, de sărea cămașa de pe dînsa.

N 2 **241.** Alcătuiți propoziții cu cuvintele: *trece, a lumina, a lăcrima*, care să aibă diferite sensuri.

Model: Doarme adînc. Sapă adînc.

N 3 **242. Creați.** Povestiți o întâmplare din viață, folosind cuvinte cu sens figurat.

N 4 **243.** Echivalați cu un singur cuvînt construcțiile următoare:

a aduce veste; a ține minte; a lua parte; a sta de vorbă; a lua cuvîntul; a-și da seama; a da de știre; cît e lumea și pămîntul.

N 3 **244.** Citiți și găsiți cuvintele apropiate ca sens și clasificați-le pe grupe:

dicționar, colb, drum, arbore, avion, praf, a învăța, a simți, aeroplan, cale, vocabular, veac, pulbere, onoare, pom, secol, copac, cinste, apus, a drege, a studia, a repara.

N 2 **245.** Indicați antonimele cuvintelor:

a atrage, a însemna, a prețui, îngrijit, accesibil, generos, acord, tristețe, liniște.

N 2 **246. Lucru în grup.** În textul ce urmează, înlocuiți cuvântul care se repetă prin sinonime potrivite.

Proverb greu

Un băiat a întrebat-o într-o zi pe învățătoarea sa:

— De ce se spune așa: „Chiar dacă nu cântă un cucuș, soarele totuși răsare.”

— Îți voi spune după lecții, i-a spus învățătoarea.

Cum s-au terminat lecțiile, elevii au ieșit să facă curățenie în curte. Toți munceau cu râvnă. Numai băiatul cu pricina sta degeaba. El aștepta ca învățătoarea să-i explice proverbul.

După ce munca s-a sfârșit și curtea strălucea de curățenie, învățătoarea îi spuse băiatului:

— Ai văzut? Chiar și fără ajutorul tău curtea strălucește de curățenie.

Copilul roși. El a înțeles proverbul.

O 247. Citiți și grupați pe serii de antonime cuvintele:

adevăr, hărnicie, furtună, minciună, lenevie, spune, închi-de, apare, lumină, tace, zgomot, dispăre, întuneric, liniște.

N 3 **248.** Completați proverbele. Subliniați antonimele.

1. Cine caută, acela ... 2. Broasca-i mică, dar ... 3. Munca te ridică, iar lenea te ... 4. Deprinderea din tinerețe rămîne pînă

P e n t r u i n f o r m a ț i e : *te strică, face gura mare, la bătrînețe, găsește.*

N 2 **249.** Caracterizați următoarele personaje din fabule cu ajutorul antonimelor.

1. Greierul — furnica (atitudinea față de muncă).

2. Lupul — mielul (firea lor).

N 2 **250.** Indicați antonimele pentru următoarele cuvinte și alcătuiți propoziții cu acestea:

a opri, cuprins, folositor, leneș, teamă, înalt, politicos, cald, departe, succes.

• Consultați *Dicționarul de antonime.*

N 1 **251.** Obțineți antonimele următoarelor cuvinte prin adăugarea de prefixe:

egal, (a) lipi, ordine, real, expresiv.

N 2 **252.** Organizați în perechi de antonime următoarele cuvinte:

antipatie, tristețe, înalt, drept, scund, simpatic, bucurie, dușmănie, ploios, strîmb, prietenie, secetos.

253. Înlocuiți cuvintele evidențiate cu antonime.

Am sosit la timp. Mergeam spre gară. Din spate sufla un vînt puternic, care mă ajută la mers. Satul nostru se găsește aproape de gară. Drumul cobora. Trenul se auzea în depărtare. Cînd am ajuns, tocmai sosea în gară. Ce bine mi-a părut, că am prins trenul.

Tren modern

N 1 **254.** Citiți și shimbați propozițiile de mai jos în așa fel, ca ele să capete conținut contrar.

1. Mult umbli, multe vezi, mult trăiești, multe înveți. 2. Omului cinstit îi place adevărul. 3. Hărnicia aduce întotdeauna rezultate bune în lucru. 4. Sănătatea e izvor de bucurie.

N 2 **255.** Subliniați omonimele din propozițiile următoare:

1. Lacul Baical este foarte mare.
2. Lacul este un preparat lichid ce se folosește în industria ușoară.
3. Ce vei semăna aceea vei culege.
4. Copilul seamănă cu mamă-sa.

N 3 **256.** Construiți propoziții cu cuvintele omonime:

noi (pronume); noi (adjectiv); pară (fruct); pară (de foc); cucuș (pasăre); cucuș (la armă); casă (de locuit); casă (de bani).

N 4 **257.** Răspundeți la întrebările:

1. Ce corn îl putem numai tăia și ce corn îl putem și tăia, și mânca? 2. Când batem gol și când batem în gol? 3. Ce broască nu sare? 4. Ce car mare nu e car mare? 5. Ce rîs nu e rîs?

258. Spuneți ce sens au cuvintele evidențiate în îmbinările date. Ce părți de vorbire sînt ele?

Mare adîncă — *mare* zgomot

Cer senin — *cer* liniște

Poartă deschisă — *poatră* insignă

Nouă clase — *rochie nouă*

N 1 **259.** Citiți expresiv textul, apoi întocmiți rezumatul conținutului. Formulați întrebări pentru o viitoare audiere.

Tabloul fără colț

A. Plastov
A trecut fascistul

Intrînd în casă, Igor Podgoreanu dădu de sulul de hîrtie adus de un prieten al său de la Chișinău. Era reproducția tabloului cunoscut „A trecut fascistul” de pictorul A. Plastov. El a prins reproducția pe perete. Pe luncă, în iarbă zăcea un băiețel cu capul însîngerat. Nu departe — o mioară răpusă de gloanțe. Iar în colțul tabloului — avionul fascist se îndepărtează, vrînd să i se piardă urmele.

În casă a intrat Nicușor, un băiețel de cinci anișori. El observă tabloul și încremeni.

— Tăticule, întrebă el mijindu-și ochii. Cine-i băiețelul acesta? Parcă-i Vasilică. Și de ce îi curge sînge? L-a bătut cineva?

Tatăl răspunse:

— Nu, Nicușor, nu-i Vasilică. E un alt băiețel. L-a ucis avionul cela din colț.

— De ce l-a ucis, tăticule? Ce făcea el?

— Păștea oile, Nicușor. Și a trecut avionul acela rău și l-a ucis. Era război.

— Tăticule, da ce-i asta război?

Igor Podgoreanu îl luă pe Nicușor în brațe și se uită în ochii lui albaștri și senini.

— Războiul e ceva groaznic, Nicușor. De n-ar ști nimeni de el...

Trecuse miezul nopții. Podgoreanu adormise, citind în folioliu. Nicușor se întorcea de pe o parte pe alta în pătucul său și murmura ceva prin somn. Visa. Îi părea, totuși, că băiețelul de pe tablou e Vasilică. De ce l-a ucis avionul? Se trezi într-un suspin. Se uită năuc în jur și zări tabloul. Coborî din pat, se urcă pe un scăunaș și rupse încetișor colțul de sus al tabloului.

(După P. Zadnipro)

N 2 **?** **260. Creați.** Construiți un dialog: „Copilăria noastră fericită!”

? **?** **261.** Citiți textul. Povestiți-l detaliat.

Arta moldovenească: frumusețea arhitecturii naționale, pictura, teatrul, cinematografia, literatura, ornamentarea

Arta moldovenească este variată.

Călătorind prin orașe, veți întâlni cetăți străvechi, clădiri moderne de teatre, biblioteci. Asemenea clădiri și edificii sînt opere de artă. Arta aceasta se numește arhitectură.

Pictura este arta de a zugrăvi cu ajutorul culorilor în așa fel, încît tot ce înfățișează pictorul să ne impresioneze în viață.

Casa Herța din Chișinău. 1903

O altă parte componentă a artei este și teatrul. În Molodva activează teatre de păpuși, pentru copii.

Literatura moldovenească este o literatură cu vechi și bogate tradiții ale cărei începuturi datează din sec. XIV.

Cinematografia, gen al artei, se impune drept un letopisetz artistic.

Ornamentarea e și ea o ramură a artei. Ornamentarea moldovenească include elemente florale, zoomorfe, astrale.

Arta îi permite omului să-și realizeze posibilitățile, să se dezvolte emoțional și intelectual.

- Alcătuiți planul de idei al textului.
- Povestiți textul după planul întocmit.
- Răspundeți desfășurat la întrebarea: „*Ce monumente ale arhitecturii moldovenești îmi plac mai mult și de ce?*”

A UTOEVALUARE

1. Completați enunțurile de mai jos:
 - Totalitatea cuvintelor unei limbi formează... sau...
 - Sinonimele sînt cuvintele...
 - Cuvintele cu sens opus se numesc...
 - Omonimele sînt cuvintele cu..., dar cu sensuri diferite.
2. Găsiți sinonime cu forma literară pentru cuvintele populare: *am tăbărit, pîndea, chiteam, zvîrleam*.
3. Introduceți în propoziții următoarele cuvinte-omonime:
sare (substantiv și verb);
dar (substantiv și conjuncție);
ochi (substantive).
4. Găsiți antonime pentru cuvintele:
dușman, dezordine, limpede, adevărat.
5. Construiți două propoziții cu două antonime cunoscute.
6. Explicați sensul expresiilor:
a face carte; a se ține de carte.
7. Potrivii subiecte multiple pentru verbele de mai jos și alcătuiți propoziții:
a se juca; a culege; a umple.
8. Alcătuiți familia lexicală pentru cuvîntul *casă*.
9. Alcătuiți două propoziții cu diferite sensuri ale cuvintelor *vii și noi*.

10. Găsiți cel puțin cîte patru determinative pentru cuvintele: *ninge, drum*.
11. Încadrați în enunțuri cuvintele: *iar, i-ar*.
12. Explicați, cu ajutorul a 3-4 propoziții, ce sens ascunde în sine proverbul: „Surcica nu sare departe de la trunchi.”

**Fiecare subiect în parte, al autoevaluării,
se apreciază cu un punct.**

Autoapreciați-vă !

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

STRUCTURA CUVÎNTULUI. FORMAREA CUVINTELOR. ORTOGRAFIA LOR

Reamintiți-vă și completați enunțurile de mai jos:

- Părțile componente ale structurii cuvântului sînt: ...
- Elementul comun al cuvintelor înrudite se numește ...
- Familia lexicală cuprinde cuvinte înrudite ca sens și formate de la ...
- Prefixul este partea semnificativă a cuvântului și se adaugă...
- Sunetele sau grupurile de sunete așezate după un radical, pentru a forma cuvinte noi, se numește ...
- Partea cuvântului alcătuită din rădăcina acestuia plus (în cazul derivării) prefixul și sufixul se numește ...
- Desinența este partea schimbătoare a unui cuvânt ...
- Cuvintele formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor se numesc ...

 262. Analizați după structură cuvintele:

comportare, comedie, consătean, concediu, strălucitor, a desfășura, desagă, prelung, presă.

• Citiți următoarele propoziții.

- a) *A cînta* este o calitate a oamenilor.
- b) Privesc cu *încîntare* la florile din grădină.
- c) M-am întors *încîntat* de la circ.
- d) Poetul e un *cîntăreț* al frumuseții naturii.
- c) S-a trezit la *cîntatul* cucoșilor.

Examinînd cuvintele evidențiate, ați observat că acestea sînt înrudite ca sens și s-au format de la cuvîntul *a cînta*.

Completați:

Cuvîntul de la care se formează alte cuvinte apropiate ca sens se numește ...

De la cuvîntul *a învăța* se pot forma cuvintele: *învățătură, neînvățat, învățător, învățăcel*. Toate aceste cuvinte au un element comun la care se adaugă, fie înainte, fie la sfîrșit, diferite grupuri de sunete, cu ajutorul cărora se formează cuvinte apropiate ca sens. Pentru cuvintele citite mai sus elementul comun este *învăț*.

Elementul comun (rădăcina sau radicalul) nu sînt întotdeauna la fel.

E x e m p l e: *muncitor, a munci, muncitorește, muncitorime;*

a urca, urcuș, urcare, urcător.

Cuvîntul de bază: a munci, a urca		rădăcina: (element comun)		munc-, urc-
--------------------------------------	--	------------------------------	--	----------------

 263. Precizați radicalul și cuvîntul de bază pentru următoarele cuvinte:

copiliță, copilărie, copilăros, copil, copilandru.

 264. Alcătuți alte cuvinte înrudite ca sens de la cuvintele: *față, minte.*

 265. Identificați rădăcina și cuvîntul de bază pentru fiecare din cuvintele:

neliniștitor, pădure, neliniște, împădurit, a liniști, păduri-ce, liniștitor, păduros.

Rețineți! *Familia de cuvinte* cuprinde toate cuvintele obținute de la un cuvînt de bază, prin adăugarea unor litere sau grupuri de litere la începutul sau la sfîrșitul lor.
Cîmpul lexical al cuvintelor cuprinde mai multe cuvinte din același domeniu care au însușiri de sens comune.

C o m p a r a ț i:

a) *a lungi, lungime, lungan, lunguleț, lung, lungime;*

b) *bancă, fotoliu, canapea, sofa, scaun.*

N 2 **266.** Găsește cuvântul de prisos:

școală, elev, problemă, profesor, magazin, calculator, penar, manual, tablă.

N 4 **267. Lucru în grup.** Continuați seria de cuvinte ce se încadrează în același câmp lexical:

Cașcaval,... odaie,...

N 1 **269.** Explicați de ce seria de cuvinte *octombrie, lună, florar, prier, noiembrie* face parte din același câmp lexical.

N 3 **269. Lucru în grup.** Selectați din piginile *Dicționarului explicativ* cuvinte ce s-ar include în câmpul lexical pentru denumirile de: a) stare fizică; b) sentimente; c) mobilier.

N 1 **270.** Omul, în viața lui, trebuie să construiască o casă, să sape o fântână, să sădască un pom pentru a le lăsa drept moștenire celor care vin din urma lui. Vă propunem un test pentru cei de vîrsta voastră care se vor și ei mari:

- Ai sădit vreodată un copac?
- Ai ajutat la îngrijirea sau curățarea vreunui izvor, vreunei fîntîni?
- Ai construit adăposturi, cantine pentru păsări și animale?
- Ai acordat ajutorul necesar unei păsări sau animal?
- Ai făcut și alte lucruri frumoase?

- Dacă răspunsul tău este pozitiv, primești 10 puncte, dacă nu — 0.
- Dacă ai acumulat 40 de puncte, ai crescut și ai învățat multe.
- Dacă ai mai puține, trebuie să te gîndești ce să faci, ca să devii mai harnic, mai grijuliu față de lumea înconjurătoare.

**Repere
teoretice**

Vocabularul limbii moldovenești se îmbogățește în continuu prin apariția de noi cuvinte, ce se formează prin diferite mijloace.

Îmbogățirea vocabularului se realizează prin *mijloace interne* și prin *mijloace externe*.

Mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului sînt: **derivarea, compunerea, conversia și abrevierile.**

 271. Examinați tabelul de mai jos și observați specificul fiecărui procedeu de formare a cuvintelor.

Procedee	Explicații	Exemple
1. Derivarea	Adăugarea sufixelor și prefixelor la cuvîntul de bază.	iarnă iernatic
2. Compunerea	Alăturarea a două sau a mai multor cuvinte pentru a obține un cuvînt nou.	untelemn codița-șoricelului
3. Conversie (conversiune)	Trecerea unei părți de vorbire în altă parte de vorbire.	Peisaj <i>frumos</i> . (adjectiv) Cîntă <i>frumos</i> . (adverb) <i>Frumosul</i> ne încîntă. (substantiv)
4. Abrevierea	Prescurtările cuvintelor.	<i>R.M.</i> (Republica Moldova)

Derivarea

 272. Tabelul ce urmează demonstrează cum are loc formarea cuvintelor prin derivare. Cercetați-l și faceți concluzii.

Derivarea	cu sufixe	<i>zidar, hulubaș, ucrainean, bătrînică, moldovean.</i>
	cu prefixe	<i>conduc, străvechi, dezleg.</i>
	cu prefixe și sufixe — derivare mixtă	<i>conducător, supraveghetor, deznodămînt, consătean.</i>

Derivarea cu prefixe (prefixarea)

N 3 **273.** Grupați cuvintele date după elementul comun pe care le conțin:

anormal, neștiut, străvechi, nevăzut, alogic, a rescrie, strămoșesc, a repovesti, neînvățat, strălucitor, a revedea.

N 2 **274.** Recunoașteți prefixele în cuvintele ce urmează. Numiți cuvintele de bază de la care acestea au derivat.

Confrate, dezordine, a preîntîmpina, a răsfoi, a relua, strămoș, răscopt, contraargument, îngheț, înnorat, a intitula.

Atenție! Prin prefixare se pot forma:

- **substantive:** *antebraț, incorectitudine, neadevăr, postfață, străbunic;*
- **adjective:** *antirăzboinic, disproportionat, nedrept;*
- **verbe:** *răsuci, regăsi, străluci, preamări.*

N 1 **275.** Despărțiți în silabe următoarele cuvinte derivate cu prefixe:

antiotoman, intercomunal, subaprecia, suprasolicita, ultrasonor.

N 4 **276.** De la cuvintele ce urmează formați, prin prefixare cuvinte noi. Includeți-le în îmbinări.

Ordinar, face, născut, coase, strînge, plin, gîndi, față, mărit, foi, vechi, floare, nod, pădure.

Ortografia prefixelor

Rețineți! Prefixele **îm-**, **im-**, **com-** se scriu în cuvintele a căror rădăcină începe cu consoanele **b**, **p**: **îmbogățire**, **impune**, **combate**.

Notă: Cuvintele derivate, rădăcina cărora începe cu consoana **n**, se scriu cu doi de **nn**: **înnodare**, **înnopta**, **înnegrit**.

2. Prefixele **des-**, **răs-**, se scriu înaintea cuvintelor a căror rădăcină începe cu o consoană surdă: **desface**, **răscopt**.
3. Prefixele **dez-**, **răz-** se scriu în toate cuvintele derivate ai căror termeni de bază încep cu *b, d, g, r, v*: **dezbate**, **dezdoi**, **dezgoli**, **dezrădăcina**, **dezvinovățit**, **răzbate**, **răzgîndi** sau cu o vocală: **dezarmare**, **dezaprobare**.

 277. Scrieți antonimele cuvintelor ce urmează, explicînd modul lor de formare.

Normal, a întineri, îngheț, cărturar, prefață, înfrunzit, explicabil.

 278. Marcați grafic, utilizînd semnele convenționale corespunzătoare, structura următoarelor cuvinte:

extraterestru, compatriot, neașteptat, interstatal, inacceptabil, înnămoli, revăzut.

 1 **279. Lucru în grup.** Imaginați-vă că au sosit în ospeție elevi din altă țară. Pentru a-i familiariza cu țara noastră, încercați s-o descrieți, utilizînd limbajul științific.

 2 **280. Lucru în grup.** Împreună cu colegul de bancă organizați un interviu pe aceeași temă: familiarizarea cu țara noastră. Apelați la cunoștințele obținute la lecțiile de istorie, științe etc. Vă propunem în ajutor un plan:

- Așezarea geografică a Ucrainei.
- Capitala Ucrainei.
- Orașele și satele țării noastre.
- Apele, solul, munții Ucrainei.
- Oamenii — principala bogăție a țării.
- Frumusețea plaiului nostru.

 4 **281.** Citiți textul. Descoperiți propozițiile în care se descrie frumusețea copacilor, a zăpezii. Cîte alineate sînt în text? Găsiți cuvintele prin care se exprimă gîndul principal al fiecărui alineat. Selectați cîteva cuvinte formate prin prefixare. Rezumați în scris conținutul textului.

O dimineață de iarnă în parc

O zi de *iarnă* cu soare plăcut. *Ne-am* pornit spre parcul din apropiere. E liniște—liniște. Zăpada scîrțîie monoton sub picioare. Soarele, înălțat deasupra orizontului, poleiește omăntul din jur. Cristalele mărunte de zăpadă acum par un noian de pietre scumpe.

Brazii, împodobiiți în mantale albe, par niște santinele de veghe. S-au împodobit în alb și crenguțele subțiri ale plopilor zvelți, ale teilor și arțarilor rămuroși.

Iarna în parc

În jur e tăcere. Pare că totul a amorțit. Aerul proaspăt îți taie răsuflarea. În această liniște doar cîte o vrăbiuță zboară în căutarea hranei. Atingînd cu zborul său crenguțele, împovă-

rate cu zăpadă, păsărelele fac să se cearnă o ploaie de cristale.

În curînd parcul prinde viață. Ici-colo vezi copii cu patine, săniuțe și schiuri.

Ei discută agitat, apoi își *iau* zborul din vîrfurile derdelușului. Ce frumos e iarna în parc!

- Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

N 2 **282.** Subliniați cuvintele formate cu prefixe. Explicați ortografia lor.

Din inimă ți se ridică un imn al muncii dezrobite. (Em. Bucov) 2. Strămoșii noștri n-au îngenuncheat în fața Porții Otomane. (I.Cutcovetchi) 3. El strîngea ba flori, ba iarbă să împodobească sala. (Em. Bucov)

N 1 **283.** Plasați în locul punctelor literele care lipsesc.

Co. duce, i. exact, ră. gîndi, co. presă, ră. frînge, î. drumare, i. pune, de. gust,

i. porta, de.compus, d. sprețui.

N 3 **284.** Descifrați sensul cuvintelor ce urmează, avînd în vedere valoarea semantică a prefixelor. Încadrați-le în îmbinări de cuvinte.

Alogic, prematur, inuman, interdisciplinar, postliceal, extrateritorial, transoceanic, coechipier, supraaglomerat, arhicunoscut, interregional.

 285. Marcați cu semnul + (plus) sau — (minus) prezența sau lipsa prefixelor în cuvintele ce urmează.

Bienal,	antiincendiar,
bisericesc,	antilopă,
bisect,	antiglont,
întreprinde,	antetitlu,
întrerupere,	anterior,
întreprindere,	antitren,
corector,	transcaucazian,
coautor,	transporta,
coafor,	transoceanic,

 286. Despărțiți în silabe cuvintele date.

Atenție! Derivatele se despart conform structurii lor lexicale.

Antedată, inegal, a transcrie, subalimentat, supraaglomerat, transpune, anormal, subacvatic, dezobișnuit.

N 1 **287.** Alcătuiți 4 enunțuri folosind cuvintele:

arhiplin, inutil, interșcolar, subacvatic.

• Dacă e nevoie, consultați *Dicționarul explicativ*.

 288. Să comunicăm!

— Vă place să comunicați? Ce folosiți mai des: monologul sau dialogul?

— Cu cine comunicați mai mult? Cu prietenii? Cu colegii? Cu părinții sau cu bunicii? De ce?

Consultați articolele lexicografice pentru cuvintele *monolog, dialog*.

- **N 3 Creați.** Imaginați-vă următoarea situație de comunicare: vi s-a propus rolul de profesor de literatură. Alcătuiți un text oral în care îi familiarizați pe elevi cu tema pe care o veți predă.

N 1 **289.** Explicați sensul cuvintelor formate cu ajutorul elementului de comunicare *mono*:

monosilabic, monosecular, monolingv, monolog.

- Completați oral enunțurile ce urmează:
- **Dialogul** este convorbirea ...
- Scriitorii folosesc dialogul ca mod de
- În vorbirea curentă dialogul este principala formă de ... între oameni.

N 1 **290.** Citiți pe roluri dialogul:

— Alo?! Bună seara. Sînt Ionel, colegul Ilenuței.

— Bună seara, Ionel. Ce mai faci?

— Bine, mulțumesc. Aș dori să vorbesc cu Ilenuța, dacă se poate.

— Îmi pare rău, dar nu-i acasă. Va fi după ora 12. Să-i transmit ceva?

— Da, vă rog să-i spuneți să-mi telefoneze cînd se întoarce.

— Bine, îi transmit neapărat.

— Vă mulțumesc. Bună seara.

— Cu bine, Ionele.

- **N 4** Cine este partenerul de dialog al lui Ionel? Cum v-ați dat seama?
- Găsiți în text propozițiile de inițiere, menținere și încheiere a dialogului. Ce calități ale vorbitorului se desprind din acest dialog?
- Imaginați-vă un alt partener de dialog al lui Ionel și adaptați dialogul de mai sus la vârsta lui.

N 1 **291.** Citiți următorul dialog. Comparați-l cu cel din exercițiul 290 și spuneți ce-i lipsește dialogului? Perfecționați acest dialog.

- Alo! Maria este?
- Da!
- Dați-i receptorul?

N 2 **292. Lucru în grup.** Se dau următoarele situații de comunicare:

a) la discoteca școlară; b) la chioșc.

- Pregătiți un mic dialog pe una din aceste teme și prezentați-l în fața clasei.

N 3 **293.** De la adjectivele propuse alcătuiți prin prefixare cuvinte noi:

a-, ne-, in (im), i-, stră-, prea-:

vechi, bun, cunoscut, natural, luminos, repetabil, normal, văzut, ritmic, lucitor, mobil, cuviincios, logic, sănătos, curat.

N 1 **294.** Pentru fiecare substantiv propus alăturați prefixele: **co-, con-, com-:**

mesean, sătean, cetățean, patriot, autor, referent, drumeț, frate.

 295. Găsiți adjective cu rol de atribut care să determine substantivele următoare:

zăpadă, cer, cîntec, lună, lumină, umbră.

- Precizați sensul propriu /figurat al acestor îmbinări.

Derivarea cu sufixe (sufixarea)

Repere teoretice

Orice sufix, atașat cuvîntului de bază, îi conferă acestuia o nouă valoare semantică și lexicală.

- Sufixele care formează derivate, numind lucruri, ființe mai mici sau incluzînd o notă afectivă, se numesc **diminutivele**:

-aș, -iță, -el, -uș, -șor, -eț, -icică.

E x e m p l e: *copilaș, fetiță, băiețel, ineluș, puișor, ursuleț, cărticică.*

- Sufixele care exprimă o creștere a dimensiunilor unui obiect (unei ființe) se numesc **augmentative**: *-an, -oi, -oaie, -andru*.

Exemple: băiet**an** (băiat mare), iepuro**ii** (iepure mare), căsoa**ie** (casă mare), copil**andru** (copil mare).

- Sufixele colective: **-ăraie, -et, -iș, -ime, -iște** imprimă derivatului sensul de mulțime (în cantități mari): *apă**raie**, băne**t**, frunzi**ș**, studenți**me***.

- Sufixele care au capacitatea de a forma un nou cuvânt de la tema respectivă se numesc **lexicale (derivative)**: *masă, măsu**ță**, mesea**n***.

- Sufixele care fixează categoriile gramaticale ale cuvântului în flexiune se numesc **gramaticale (formative)**: *a merge — merge**nd**, a citi — cite**sc***.

 296. Recunoașteți sufixele în cuvintele următoare. Numiți cuvântul de bază de la care s-a format derivatul. Propuneți alte cuvinte cu același sufix.

Prezentare, gimnazial, locuință, dulceață, fructieră, iepuraș, brădet, bunătate, învățător, școlar.

 297. Formați câte un șir din 4-5 cuvinte având următoarele sufixe:

-ar, -ie, -tate, -el, -tor, -ărie, -esc, -ește, -ist.

 298. Arătați, după modelul dat, cum s-au format cuvintele:
profesoral, apărător, puștoaică, moldovenește, băiețandru, puștan, struguraș, floriceică, frigider, auriu, pădurar, cititor.

Model: *judecător = a judeca (cuvânt de bază) + tor (sifix)*

 299. Pornind de la cuvintele următoare, formați alte cuvinte cu ajutorul sufixelor, conform modelului:

a picta — pictor, pictat, pictură, pictural, pictoriță;

floare — lumină —

a scrie — a nara —

 300. Repartizați cuvintele formate prin sufixare după cum urmează:

a) cu sufixe lexicale; b) cu sufixe gramaticale.

Tencuiesc, tencuind, tencuială, tencuitor; montez, montor; formez, format; zidind, ziditor, zidărie, zidar.

 2 **301.** Cu ajutorul sifixelor se pot modifica verbele. Găsiți aceste sufixe în îmbinările date.

Construiesc o clădire, construind o clădire; întocmim o scrisoare, întocmind o scrisoare; confecționez un album, confecționând un album.

 3 **302.** Formați cuvinte noi cu ajutorul sufixelor: **-iu, -atic, -or**, de la următoarele cuvinte de bază:

dulce, albastru, toamnă, văr, târziu, repede.

 1 **303.** Citiți textele. Descoperiți sufixele în cuvintele evidențiate.

a) În timpul primăverii un tânăr vânător /
A ucis o *păsăruică*, / și prin a lui urmare /
Făcu un rău mai mare /
Căci puii ei rămase / sărmani în *cuibușor* /
(A. Donici)

b) Și după ce făcusem noi *trebușoara* asta, mătușa nu știu cum se împiedică și cade jos. (I. Creangă)

c) Gerilă suflă de trei ori cu *buzișoarele* sale cele iscusite și *căsuța* rămîne nici fierbinte, nici rece... (I. Creangă)

 2 **304.** Repartizați cuvintele, formate prin sufixare, după cum urmează:

a) cu sufixe lexicale; b) cu sufixe gramaticale.

Constructor, construcție, construiesc, construit, construind; lemn, lemnărie, lemnar, lemnișor, lemnos, înlemnit; sudură, sudează, sudor, sudat.

N 4 **305. Creați.** Alcătuiți un text de o jumătate de pagină în care să descrieți portretul unui copil (frățior, surioară), utilizând cuvinte cu sufixe diminutive.

N 3 **306.** Arătați care cuvinte s-au format prin derivare mixtă:

Ionel se întorcea de la pădure și s-a rătăcit. Înnoptase. În jur domnea liniștea. Cerul era înnorat. Umbre înnegurate se furișau printre copaci.

307. Marcați structura cuvintelor de mai jos, utilizând în acest scop următoarele semne:

— = prefix, ^ = sufix, — = rădăcină, □ = desinență.

Moldovenesc, narațiune, lexical, bunicuță, despărțire, învățătură, minunat, ucrainean, revărsare.

N 1 **308. Lucru în grup.** Copiați versurile. Subliniați cuvintele formate prin sufixare.

Ce mai faci tu, floriceică,
de ce ești tot mititică?
ori n-ai apă ca să bei,
ori n-ai soare – așa cum vrei,
ori nu-ți place unde ești,
ori atunci de ce nu crești?

• Improvizați răspunsul floricii.

Model: *Vreau în grădină (pădure)...*

Amintiți-vă! În cuvintele ce indică naționalitatea sau locul de trai se scriu sufixele — **ean, -an, -ian.**

Exemple: Ucraina — *ucrainean*

Chilia — *chilian*

Moldova — *moldovean*

Africa — *african*

309. Citiți fragmentul și explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

Pe-un picior de plai,

Pe-o gură de rai,

Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei:
Unu-i moldovean,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrîncean.

(Miorița)

Miorița

- Selectați cuvintele care conțin diftongi și subliniați-i.

 310. Ești un om bun, generos? Meditează înainte de a răspunde. Dacă răspunsul este pozitiv, atunci, completând propozițiile ce urmează, vei afla dacă ai fost cinstit.

1. Cel mai mult mă îngrijorez pentru următorii oameni ...
 2. Sînt mîndru de mine, cînd eu ...
 3. Sînt un om simpatic, pentru că ...
 4. Extraordinar de mult mă încîntă următorii oameni ...
 5. La prieteni apreciez cel mai mult calitățile ...
 6. Eu am două calități nemaiponeit de bune:
 7. Unul din cele mai frumoase lucruri pe care le-am făcut în viața mea este
- Puneți semnele de punctuație necesare. Determinați părțile multiple.

Compunerea

Repere teoretice

Compunerea este alăturarea a două sau mai multe cuvinte simple, pentru a obține un cuvînt compus, cu înțeles nou.

Cuvintele compuse pot fi:

- **substantive** (*untdelemn, cîine-lup*);
- **adjective** (*răuvoitor, moldo-ucrainean*);
- **verbe** (*a binemerita, a binevoi*);

- **numerale** (*douăzeci și cinci*);
- **adverb** (*astfel, deseori*);
- **prepoziții** (*de la, de pe la*);
- **conjunții** (*ca și, așadar*);
- **interjecții** (*pif-paf, hodoronc-tronc*).

Compunerea se realizează prin:

- **sudarea/unirea elementelor componente** (*binefacere, binevoitor*);
- **alăturarea elementelor componente** (*inginer-șef, cincizeci și doi, de pe*).

Cuvintele obținute prin procedeul compunerii se ortografiază astfel:

- a) într-un singur cuvânt (*botgros, scurtcircuit, atoateștiutor, patruzeci, oarecare, despre, deoarece*);
- b) separat (*de pe, douăzeci și doi, de pe sub*);
- c) prin liniuță (*gură-cască, galben-auriu, tic-tac, Alba-ca-Zăpada*).

Rețineți! Cuvintele compuse, al căror prim element este: **bine, rău, moto, auto, agro, psiho, cosmo, aero, termo, foto**, se scriu împreună: *binefacere, răufăcător, automotor, agrobiologie, aerodrom, motocros, cosmodrom, termocentrală, telecomunicație, fotocopie*.

 2 **311.** Determinați cuvintele compuse și comentați structura lor.

1. Binecuvîntați-ne, dragi părinți, și rămîneți cu bine.
2. Sora mi-a adus de la Chișinău un *Dicționar moldo-român*.
3. Binevoiește, cumătră, a mă asculta.

 312. Găsiți antonime pentru cuvintele ce urmează și încadrați-le în enunțuri orale:

răuvoitor, răufăcător, rea-voință, rea-credință.

 3 **313.** Precizați elementele de compunere ale cuvintelor ce urmează. Încadrați trei dintre ele în enunțuri.

Binefacere, dis-de-dimineată, după-masă, moldo-ucrainean, douăzeci, patrulater, capodoperă, nu-mă-uita, altădată, astă-vară, floarea-soarelui, binefacere, an-toamnă.

N 4 **314.** Găsiți cîte trei cuvinte compuse care denumesc:
a) plante; b) localități; c) instituții

i+ **315.** Alcătuiți 5 propoziții în care să utilizați cuvinte compuse ce denumesc personaje din folclorul moldovenesc.

N 3 **316.** Precizați modul de realizare a compunerii în următoarele cuvinte:

nemaipomenit, rochița-rîndunicii, binevenit, așa-zis, nou-născut, cuminte, sus- numit, dis-de-dimineată, cumseca-de, portbagaj, vrînd-nevrînd.

N 4 **317.** Grupați cuvintele compuse date după modul de formare:

- a) prin sudare;
- b) prin alăturare cu liniuță;
- c) prin alăturare fără liniuță.

Niciodată, Zori-de-Zi, director adjunct, viceministru, Ileana Cosînzeana, autogară, New Iork, gură-spartă, scurtcircuit, Teleradio, bunăvoință, dreptunghi, copil-minune, așadar, așa-zis, Făt-Frumos, prim-ministru.

N 3 **i+** **318. Lucru în grup.** Combinați elementele date pentru a obține cuvinte compuse. Încadrați-le în propoziții scurte:

<i>Aero</i>	<i>spectator</i>
<i>bi</i>	<i>anual</i>
<i>auto</i>	<i>silabic</i>
<i>micro</i>	<i>gară</i>
<i>tele</i>	<i>port</i>
<i>poli</i>	<i>electronică</i>
<i>multi</i>	<i>color</i>

i+ **319.** Numiți 10 cuvinte cu ajutorul elementelor de compunere *arhi-, supra-, tele-, extra-*.

N 4 **320. Lucru în grup.** Arătați cu semnul + (plus) sau — (minus) dacă următoarele cuvinte sînt compuse sau nu:

<i>tricicletă,</i>	<i>bilateral,</i>
<i>triunghi,</i>	<i>bibelou,</i>
<i>triumf,</i>	<i>bicicletă,</i>
<i>autoconducere,</i>	<i>microbuz.</i>
<i>autocontrol</i>	<i>microfon</i>
<i>autoritate</i>	<i>microbist.</i>

- Precizați cu ajutorul *Dicționarului explicativ* sensul cuvintelor necunoscute.

N 2 **321.** Scrieți 6 nuanțe de culori și alcătuiți cu ele propoziții.

Model: roșu-purpuriu.

N 1 **322.** Alcătuiți cuvinte compuse din perechile de cuvinte date. Explicați ortografia lor consultînd *Dicționarul ortografic*.

Avion, modele, bine, fac, rău, fac, aer, port, auto, tracțiune, fără, lege.

N 4 **323.** Alcătuiți o poveste în care ar figura eroi — cuvinte compuse. Explicați ortografia lor.

N 3 **324.** Citiți textul. Arătați fragmentele în care este descris lucrul portarului, căderea fulgilor și ocupațiile copiilor. Faceți rezumatul acestui text. Intitulați-l și motivați alegerea.

Ninge. Pe trotuar pășește, cu pasul măsurat al semănătorului, portarul, iar nisipul se așterne pe omăt, așa cum se aștern grăunțele pe pămînt. Trecătorii se dau la o parte. Semănătorul e solemn, iar calea lui e dreaptă și precisă.

Ninge neîncetat, iar cerul îți pare țesut din fulgi de vată. Ei coboară lin și se aștern pe stradă — covor moale de puf.

Îndată ce trecătorii au bătătorit omătul, apar băieții, plini de neastîmpăr, mîndri de patinele sclipitoare și veseli că pot stăpîni toate vitezele lumii. Iată-i cum gonesc: cușmele pe-o ureche, mîinile-n buzunare...

Patinele taie stratul subțire și, nimerind piatra, scot scînteii. Iar mingea de hochei se rotește amețită între bastonașele meșterite de micuți în zilele lungi de așteptare a zăpezii.

— Bate-n poartă, Ionel!

Ninge. Ce minunată-i prima zăpadă!

Amintiți-vă! **Rezumatul** este prezentarea în cuvinte puține a ceea ce a fost spus sau scris anterior mai pe larg, reținînd esențialul și eliminînd aspectele secundare.

 325. Dictare comentată.

S-au luat; spune-mi; ploaie; ieri; nou-nouț; așa-numit; mi-au adus; ceai; n-au luat; iarăși; ca-n poveste.

Abrevierea

Repere teoretice

În procesul *abrevierii* sînt prescurtate îmbinările de cuvinte sau unele cuvinte.

a) Dacă se prescurtează un cuvînt, în locul lui apare fie *litera inițială*: **m** — *metru*, **l** — *litru*; fie *silaba inițială* sau un *grup de litere inițiale*: **ex.** — *exemplu*, **cca** — *circa*, **dv.** — *dumneavoastră*.

b) Dacă se abreviază o îmbinare de cuvinte, cuvîntul prescurtat va fi constituit din:

– literele inițiale ale cuvintelor (R.M. — Republica Moldova);

– primele silabe (TOCONO — Totul copiilor noștri);

Atenție! 1. Dacă abrevierea este formată din primele litere ale cuvintelor ce alcătuiesc îmbinarea, după fiecare literă se pune punct: Organizația Națiunilor Unite — **O.N.U.**

Excepție: unitățile de măsură, simbolurile în fizică, matematică, denumirea punctelor cardinale, denumirea diverselor publicații: **cm; kg; km; S;V;N; TVM.**

2. Dacă abrevierea este formată dintr-un grup de litere inițiale, după grup se pune punct: **capitol — cap., operă citită — op. cit.**

Abrevierile pot trece dintr-o limbă în alata.

Abrevierile: NATO, UNISEF, UNESCO au pătruns în limba moldovenească din limba engleză;

Unele cuvinte din limba latină se scriu cu litere latine în orice limbă: *etc.* – etcetera (și altele); *N.B.* — nota bene (observă, ia seama), *s.q.n.* – sine qua non (fără doar și poate); *P.S.* — post-scriptum (după cele scrise).

N 3 **326.** Abreviați îmbinările:

Unda Tineretului (emisiune).

Scînteia Dunării (ziar).

Institutul de Limbă și Literatură.

Televiziunea și radiodifuziunea națională a Ucrainei.

N 2 **327.** Copiați dintr-un număr al săptămînalului „Luceafărul” toate abrevierile atestate.

Comentați-le. Arătați numărul ziarului pe care l-ați folosit.

N 4 **328.** Extrageți din *Dicționarul explicativ* zece abrevieri și explicați-le.

N 1 **329.** Ce numiri de unități de măsură au fost abreviate. Scrieți-le.

Cm, km, dm, m, mm, l, hl, kg, mg, t, ha.

N 2 **330. Discutați!**

Viața fulgului de nea

1. Cu ce poate fi asemuită viața unui fulg?
2. Ați putea spune că fulgul, deși nu e ființă, trăiește?
3. Cît trăiește un fulg?
4. Se poate spune că un fulg este veșnic?
5. Ați putea susține ideea despre veșnicia fulgului?
6. Cine modelează fulgii?

7. Pot exista doi oameni identici? Dar doi fulgi?
8. Puteți afirma că fulgul este apă?

- Ești un fulg de nea. Spune-ne povestea ta.

Iubiți copii!

Vă felicităm călduros cu ocazia frumoaselor sărbători de iarnă! Primiți în dar urările noastre: să fiți sănătoși, harnici, plini de voie bună! Cât mai multe surprize plăcute de la Moș Crăciun!

Autorii

- **Creați.** Scrieți o felicitare celor dragi cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

  331. Citiți textul. Realizați planul și povestiți succint conținutul.

Personalități celebre moldovenești

Ca și alte popoare, moldovenii se mândresc cu cei care le-a dus faima dincolo de hotarele Moldovei: scriitori și pictori, savanți și constructori, muncitori și ostași, plugari și cântăreți etc.

Iată unii din ei:

Lazar Dubinovschii, sculptor, artist plastic al poporului.

A realizat personaje folclorice și portrete sculpturale. O pagină aparte în creația sa o constituie portretele marilor cărturari moldoveni Dimitrie Cantemir și Miron Costin.

Eugeniu Doga, compozitor, violoncelist și dirijor. Maiestru emerit în arte.

Creația lui Eugeniu Doga cuprinde cele mai diverse lucrări: oratorii, cantate, opere, suite corale etc.

Vasile Coroban, istoric și critic literar. El este unul din inițiatorii și promotorii activi ai valorificării moștenirii literare clasice.

Maria Cebotari (Cebotaru), cântăreață (soprano lirico-dramatică).

Vocea sa frumos timbrată se deosebea prin plasticitate, căldură și emotivitate.

Seria personalităților remarcabile moldovenești poate fi contunuată de voi, dragi elevi. Pentru aceasta e necesar un mic efort, voință, dorință. Consultați literatură de specialitate, enciclopedia „Literatura și Arta Moldovei” și nu veți regreta.

- Selectați câteva cuvinte (la alegere) și analizați-le după structură.
- **Creați.** După citirea /audierea textului răspundeți desfășurat la întrebarea-problemă: „*Poate oare să devină personalitate celebră orice cetățean?*”

AUTOEVALUARE

1. Prezentați câteva modele de derivare a cuvintelor.
2. Explicați prin exemple proprii ce este compunerea.
3. Schimbați, prin intermediul exemplelor, valoarea morfologică a cuvântului *curat*.
4. Abreviați cuvintele: *pagină, volum, capitol, litru, kilometru, hectar*.
5. Găsiți cuvinte ce s-ar include în câmpul lexical pentru denumirile:
 - a) trăsături de caracter;
 - b) școală.
6. Analizați după structură cuvintele: *învechit, desfacere, înmiresmat*.
7. Alegeți varianta corectă: *înnainte/înainte; înnodat/înodat; disperare/ desparare; răzbate /răsbate*.
8. Formați cuvinte cu ajutorul sufixelor: **-ar, -ie, -tate, -el**.
9. De la cuvântul de bază *bun*, formați familia lexicală a acestuia.
10. Propuneți antonimul cuvântului *minciuna* și construiți un enunț cu acest antonim.
11. Dați exemplu de cuvinte — diminutive pe care le veți utiliza la descrierea unui copil mic, pușor, bobocel.

12. Amintiți-vă succesiunea anotimpurilor. Citiți versurile și încercați să fiți ... poeți.

Codrurile, pădure deasă,
Ce te doare de-așa plîngi:
Poate toamna ce ne lasă,
.....

**Fiecare subiect în parte este apreciat cu un punct.
Autoapreciați-vă !**

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

MORFOLOGIA.

ARTICOLUL

Una dintre părțile principale ale gramaticii este **morfo-
logia care studiază părțile de vorbire și regulile de modificare
a cuvintelor** („morfe” = formă, „logos” = vorbire, cuvânt).

Morfologic, părțile de vorbire se grupează în două: **flexi-
bile** (care-și schimbă forma) și **neflexibile** (care nu-și schimbă
forma).

Părțile de vorbire **flexibile** sînt: substantivul, articolul, ad-
jectivul, pronumele, numeralul, verbul, iar **neflexibile** — ad-
verbul, prepoziția, conjuncția, și interjecția.

Părțile de vorbire lipsite de sens (articolul, prepoziția,
conjuncția) sînt instrumente gramaticale.

Părțile de vorbire devin părți de propoziție dacă sînt inclu-
se într-un enunț.

Articolul însoțește părțile de vorbire din sfera numelui
(substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul), servește la
declinarea lor și indică în ce măsură un obiect este cunoscut/
necunoscut vorbitorilor.

Articolul este de trei feluri: **substantival, posesiv și ad-
jectival**.

Articolul substantival

• Citiți enunțurile:

1. Plavni este *un sat*. Plavni este *satul* meu de baștină.
2. *O fetiță* a trecut pe stradă. *Fetița* ducea un coș cu prăsadă.
3. Trăia odată *un moșneag*. *Moșneagul* avea o fată.

• Răspundeți la întrebările:

– În care propoziții substantivele *sat*, *fetiță*, *moșneag* de-
numesc obiecte mai bine cunoscute și în care — necunoscute?

– Ce li se adaugă acestor substantive, ca vorbitorul să indi-
ce gradul de cunoaștere a obiectelor denumite de ele?

Repere teoretice

Articolul ce însoțește un substantiv pentru a arăta în ce măsură obiectul denumit este cunoscut vorbitorilor se numește substantival.

Articolul substantival este de două feluri: hotărît și nehotărît.

Substantivele evidențiate din enunțurile citite sînt articulate:

satul	un sat
fetița	o fetiță
moșneagul	un moșneag

Cum credeți, vorbitorul consideră cunoscute obiectele denumite de substantivele *satul*, *fetița*, *moșneagul*? Unde este adăugat articolul: înainte sau la sfîrșitul substantivului?

Articolul ce arată că obiectul denumit de substantiv este bine cunoscut se numește hotărît. Articolul substantival hotărît se unește cu substantivul și se plasează la sfîrșitul acestuia.

 332. Citiți enunțurile și observați articolele substantivale hotărîte evidențiate.

1. Băiatul și fata dresază cîinele. 2. Băieții și fetele dresază cîinele. 3. Tata a reparat televizorul. 4. Soarele încălzește plaiurile. 5. Dau bomboane băiatului și fetei. 6. Dau bomboane băieților și fetelor. 7. Acumulatorul televizorului s-a defecat. 8. Acumulatele televizoarelor s-au defecat.

Atenție! Articolul hotărît la masculin și neutru, numărul singular se leagă de substantiv prin vocala de legătură — **u**. Fac excepție substantivele terminate în — **e**.

Formele articolului hotărît sînt:

Singular

Cazurile	Masculin	Feminin
N. A.	-l, -le	-a
G. D.	-lui	-(e) i

Plural

Cazurile	<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. A.	-i	-le
G. D.	-lor	-lor

- Articolul substantival hotărît se declină împreună cu substantivul pe care-l însoțește.
- Consultați tabelul declinării articolului substantival hotărît.

Genul masculin

Cazul	Singular	Plural
N.	(elev) ul	(elevi) i
G.	(a, al, ai, ale) (elev) ului	(a, al, ai, ale) (elevi) lor
D.	(elev) ului	(elevi) lor
A.	(pe) (elev) ul	(pe) (elevi) i

Genul feminin

Cazul	Singular	Plural
N.	(elev) a	(eleva) le
G.	(a, al, ai, ale) (elev) ei	(a, al, ai, ale) (eleva) lor
D.	(elev) ei	(eleva) lor
A.	(pe) (elev) a	(pe) (eleva) le

Cum considerați, obiectele denumite de substantivele **un sat**, **o fetiță**, **un moșneag** sînt cunoscute vorbitorului? Unde e plasat articolul față de substantiv?

Articolul ce arată că obiectul denumit de substantiv este mai puțin cunoscut vorbitorului se numește nehotărît. Articolul nehotărît se plasează înaintea substantivului, fiind un cuvînt scris separat.

 333. Citiți enunțurile și observați articolele substantivale nehotărîte evidențiate.

1. Întîlnesc *un* băiat și *o* fată pe stradă. 2. Întîlnesc *niște* băieți și *niște* fete pe stradă. 3. Am reparat *un* televizor. 4. Am reparat *niște* televizoare. 5. Dau bomboane *unui* băiat și *unei* fete. 6. Dau bomboane *unor* băieți și *unor* fete. 7. Alimentez acumulatorul *unui* televizor. 8. Alimentez acumulatorii *unor* televizoare.

Formele articolului nehotărît sînt:

Singular

Cazul	<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. A.	un	o
G. D.	unui	unei

Plural

	<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. A.	unii (niște)	unele (niște)
G. D.	unor	unor

- Ca și cel hotărît, articolul nehotărît se declină împreună cu substantivul pe care îl însoțește.
- Consultați tabelul declinării articolului substantival nehotărît.

Genul masculin

Cazul	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.	<i>un</i> (elev)	<i>niște (unii)</i> (elevi)
G.	(a, al, ai, ale) <i>unui</i> (elev)	(a, al, ai, ale) <i>unor</i> (elevi)
D.	<i>unui</i> (elev)	<i>unor</i> (elevi)
A.	(pe) <i>un</i> (elev)	(pe) <i>niște, (unii)</i> (elevi)

Genul feminin

Cazul	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
N.	<i>o</i> (elevă)	<i>niște (unele)</i> (eleve)
G.	(a, al, ai, ale) <i>unei</i> (eleve)	(a, al, ai, ale) <i>unor</i> (eleve)
D.	<i>unei</i> (eleve)	<i>unor</i> (eleve)
A.	(pe) <i>o</i> (elevă)	(pe) <i>niște, (unele)</i> (eleve)

Atenție! Când nu se oferă nici o informație referitor la gradul de cunoaștere a obiectului, substantivul nu primește articol, adică este nearticulat.

În dicționare substantivele sînt nearticulate.

N 3 **334.** Selectați din propozițiile de mai jos, pe două coloane, substantivele articulate hotărît și nehotărît.

1. Oricum n-ar cleveti ei contra noastră/ Noi stăm slobodei scut și păcii scut. (A. Lupan) 2. De cu zori, îngrijorata mamă/ Pentru școală-și pregătește fiul. (P. Cruceniuc) 3. Era odată o babă și un moșneag. Baba avea o găină și moșneagul un cucuș. (I. Creangă)

Rețineți! Articolul nehotărît **un, o** este identic ca formă cu numeralul de pe lîngă substantive. Deosebirea dintre ele se face numai în propoziție. Confuzia se evită observîndu-se existența în text a unor corelative ale numeralului.

E x e m p l u: *Și merg ei o zi, și merg două, și merg patruzeci și nouă, pînă ce de la o vreme le intră calea în codru.* (I. Creangă)

Primul **o** este numeralul, căci arată numărul obiectelor, iar al doilea **o** arată un obiect oarecare (o vreme) și este articol nehotărît.

N 4 **335.** Deosebiți **un, o** — numeralele de **un, o** — articole nehotărîte.

1. Valentin a luat o carte, iar Ioana a luat două. 2. Cică era odată o babă și un moșneag, moșneagul de o sută de ani și baba de nouăzeci. (I. Creangă) 3. Pe un deal răsare luna ca o vatră de jărat. (M. Eminescu) 4. Nici un popor nu-i sărac, dacă are un cîntec, o limbă. 5. Decît un an cioară, mai bine o zi șoim. (Folclor)

Rețineți! Articolul substantival hotărît este enclitic, adică se alipește la sfîrșitul cuvintelor, dar articolul **lui** poate apărea și în poziție proclitică, adică se plasează înaintea cuvintelor.

336. Observați utilizarea proclitică a articolului hotărît **lui**.

1. Lui Valeriu îi place muzica. 2. Bucuria lui badea n-a fost de lungă durată. 3. Notele lui Karmen sînt cam mici. 4. Zilele lui mai au fost călduroase. 5. Putera lui doi e mai mică decît a lui patru.

2 337. Completați textul următor cu articole nehotărîte potrivite:

Am văzut... carte în vitrina... anticariat. ...prietenii mi-au spus că este...exemplar al...ediții rare. O să întreb...specialist înainte de a-l cumpăra.

3 338. Copiați versurile și subliniați substantivele nearticulate cu o linie, pe cele cu articol hotărît — cu o linie văluroasă, iar pe cele cu articol nehotărît — cu o linie întreruptă.

Nici soartă ca lumea și nici libertate,
Mai am doar o speranță — atîta din toate,
Că am să-mi mai văd meleagul senin,
În Ucraina cîndva să revin...

(L. Ukrainka)

1 339. Subliniați articolele hotărîte în textul următor:

Orașele țării noastre, din an în an, devin mai frumoase. Tot mai dîrz își înalță ele etajele, tot mai larg își întind blocurile. Străzile înverzite ale orașelor sînt podoaba lor. Însă cel mai frumos oraș este Kievul — mîndria Patriei noastre.

Piața independenței

2 340. Copiați propozițiile, introducînd articolele necesare. Analizați structura cuvintelor evidențiate.

Este deosebit de plăcut să stai primăvar. într-. livadă înflorită! Parfumul. florilor. te îmbată. Ca livada bine mirositoare este și limb. pe care o vorbim, dacă știm să culegem florile. aromate ale cuvintelor... (N. Corlăteanu)

N 4 **341.** Completați proverbele. Găsiți articolele substantivale. Indicați genul, numărul și cazul lor.

1. Aurul se încearcă în foc și... 2. În mâinile meșterului orice... 3. Omul cât trăiește... 4. Curajosul găsește unde fricosul...

Pentru informație: *pierde; lucru sporește; prietenul la nevoie; învață.*

N 4 **342. Lucru în grup.** Găsiți articolele nehotărâte și arătați genul, numărul și cazul lor.

1. Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăritic,/Rumenind străvechii codri și castelul singuratic.(V. Alecsandri) 2. Și pînă să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum am izbutit de m-am îngropat în țărîna, la rădăcina unui păpușoi... De la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scur-mătură de găină, am fișnit odată cu țărîna în cap.(I. Creangă) 3. Cînd era înspre seara zilei a treia, buzduganul, căzînd, se izbi de o poartă de aramă și se făcu un vuiet puternic și lung. (M. Eminescu)

Articolul posesiv

• Citiți propozițiile:

1. Casa nouă **a** lui Vasile e chiar pe mal.
2. Soarele tînăr **al** dimineții s-a ascuns.
3. Învățătorii sînt ingineri **ai** sufletelor omenești.
4. Toate bunurile sînt **ale** satului.

Înainte a substantivelor *Vasile, dimineții, sufletelor, satului* în cazul genitiv sînt plasate cuvintele **a, al, ai, ale**. Ele sînt articole. Aceste articole se pot utiliza și înaintea unor pronume: caiet **al** tău, vecină **a** lor, colegi **ai** noștri, cărți **ale** mele. Substantivele în genitiv arată posesorul obiectului.

E x e m p l u: Noi apărăm **a** păcii cauză.

Substantivul în genitiv *păcii* arată cui aparține *cauza*. Deci, cuvîntul *păcii* este posesorul, iar *cauza* — obiectul posedat.

Articolul **a, al, ai, ale** leagă numele unui obiect posedat (*casa, soarele, ingineri, bunurile*) de numele posesorului (*Vasile, dimineții, sufletelor, satului*), aflat în cazul genitiv. Acest articol se numește **posesiv**.

Repere teoretice

Articolul care stă înaintea unui substantiv în cazul genitiv sau înaintea unui pronume și arată, împreună cu acesta, cui aparține un obiect se numește **posesiv**.

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Masculin	al	ai
Feminin	a	ale

Articolul posesiv se utilizează și la formarea numeralelor ordinale: **al** treilea, **a** doua. În această calitate el nu exprimă posesia.

Articolul posesiv se acordă în gen, număr, caz cu substantivul determinat, nu cu substantivul în cazul genitiv.

E x e m p l e: caiet **al** elevei — caiete **ale** elevei
cotitură **a** șoselei — cotituri **ale** șoselei
izvoare **ale** văzduhului — izvor **al** văzduhului
pomi **ai** grădinii — pom **al** grădinii
cioban **al** satului — ciobani **ai** satului

Dacă cuvântul determinat este de genul masculin, atunci la singular se folosește articolul posesiv **al** (un nepot **al** bunicii), iar la plural — **ai** (niște nepoți **ai** bunicii); dacă cuvântul determinat este de genul feminin, atunci la singular se folosește articolul posesiv **a** (o carte **a** școlarului), iar la plural — **ale** (niște cărți **ale** școlarului).

Articolul posesiv se utilizează:

1. Când substantivul determinat este la forma nehotărâtă:

E x e m p l u: Un etaj **al** școlii a fost ridicat într-o singură lună. (V. Roșca)

2. Când substantivul la genitiv însoțit de articol posesiv este așezat înaintea substantivului determinat:

E x e m p l u: Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi, /

Răspîndind fiori de gheață pe **ai** țării umeri dalbi. (V.Alec-sandri)

3. Cînd între substantivul în genitiv și substantivul determinat se intercalează alte substantive sau alte părți de vorbire:

E x e m p l u: Caietul de teme **al** Lenuței este la mine.

• În unele situații, substantivul în genitiv, precedat de două substantive, determină substantivul cel mai apropiat.

E x e m p l u: Am vizitat Muzeul de Istorie **a** Ucrainei.

• Într-o serie de substantive în cazul genitiv, articolul posesiv se repetă de obicei înaintea fiecărui substantiv.

E x e m p l u: Poveștile au fermecat copilăria tuturor: **a** părinților, **a** bunicilor și **a** străbunicilor noștri.

4. Cînd în propoziție lipsește cuvîntul determinat:

E x e m p l u: Ionică, au venit **ai** noștri! (A.Lupan)

Ortografia articolului posesiv

Repere teoretice

Articolul posesiv reprezintă o singură parte de vorbire, de aceea se scrie numai așa: **a, al, ai, ale**. Se scrie *a-l, a-i* numai cînd — **l** și — **i** sînt pronume personale: *pentru a-l ajuta* = a ajuta *pe el*; *pentru a-i ajuta* = pentru *a* ajuta *ei (lui)* sau *pe ei*.

343. Citiți textul. Găsiți articolele posesive și arătați oral genul și numărul lor.

Sat așezat pe malul fluviului

Capătul din vale al satului Murgureni se cufundă în lunga dungă de livezi frumoase și se oprește pe malul de nisip, galben și priporos, al unui rîușor vioi și îngust. Ulița principală a satului de asemenea se ascunde în umbra răcoroasă a pomilor, se lasă peste podeț, apoi, ajungînd la celălalt mal, apucă îndrăzneț la deal, se cațără și șerpuiește pe după stînci priporoase, printre tufarii ghimpoși ai malului.

Ajungînd la muchia joasă a dealului, ea se întinde ca o pînză de-a dreptul pe cîmpul neted, întretaie semănăturile frumoase ale satului și hăt-hăt, departe-depart, în zare, se îngustează și dispare după orizontul tremurător.

(I. Canina)

N 1 **344.** Atestați articolele. Subliniați cu o linie cuvintele ce indică posesorul, iar cu două — obiectul posedat.

1. D-apoi cînd or veni ai noștri? (I. Creangă)
2. Fața strălucea ca alba lumină a soarelui. (M. Eminescu)
3. Ploile îmbelșugate ale anului acesta au umplut bazinul din mal în mal. (I. Cutcovețchii)
4. N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid care nu se înfioară de-a ta faimă, Baiazid! (M. Eminescu)

N 3,4 **345. Lucru în grup.** Puneți în locul punctelor articolul posesiv la forma cerută.

1. Parcă treziți de cîntec din somnul greu... noptii, trei arțari își legănau alene crengile. (I. Ciobanu)
2. Vindereul e cel mai mare și neîmpăcat dușman... tuturor hulubilor. (V. Roșca)
3. În fiecare zi hulubii mei făceau cîte o plimbare prin înălțimile albastre...văzduhului.(V.Roșca)
4. Viața aceasta plină de voie bună pășărească...hulubilor a fost pe neașteptate tulburată de ivirea vindereului.
5. Numai la noi în clasa... 5-a sîntem treizeci. (A. Lupan)

N 2 **346.** Explicați folosirea articolului posesiv.

1. Doina este prietenul de secole al moldoveanului.
2. Doina cîntă dragostea de viață a moldoveanului.
3. Tot ei, doinei, moldoveanul îi încredințează cele mai intime sentimente ale sale: dragostea, dorul de cei dargi sau de plaiul natal.

N 3 **347.** Completați îmbinările de cuvinte cu articolele posesive respective. Explicați acordul articolului cu cuvîntul determinat.

Un lan... satului; fapta eroică... lui Ion; lucrările de pregătire... solului; doinele duioase...moldovenilor.

N 4 **348.** Între cuvîntul determinat și cel determinativ mai plasați un cuvînt determinativ. Includeți articolul posesiv respectiv.

Podoaba ... dealurilor; cuvîntul ... mamei; hotărîrea ... colegului; grija ... părinților; pagini ... istoriei.

T **349.** Alegeți varianta corectă:

(al, a-l) încuraja	(ale, a le) povesti
(ai, a-i) pofți	(ale, a le) școlii
(ai, a-i) lor	(al, a-l) însoți

N 4 **350. Lucru în grup.** Care sînt formele corecte:

1. Lume a pescarilor și a vînătorilor sportivi.

sau

Lume a pescarilor și vînătorilor sportivi?

2. Carte cu povestiri ale începuturilor.

sau

Carte cu povestiri a începuturilor?

N 1, 2 **351.** Completați spațiile punctate cu una din formele articolului posesiv:

locul de naștere ... bunicilor;

clubul de jocuri ... tinerilor;

volumul cu opere ... lui Mihai Eminescu.

N 2 **T** **352.** Alcătuiți propoziții în care subsatntivul *omul, copacii, pădurea, izvorul, florile* să se afle în cazul genitiv, cu și fără articol posesiv.

Exemple: Peste tot vezi realizări ale *omului*.

Victoria *omului* asupra naturii este evidentă.

T **353. Să comunicăm!**

Cum credeți, oamenii pot comunica și fără cuvinte? Cînd comunicați, sînteți atenți la mimica și gesturile interlocutorului? Știați că există un limbaj al gesturilor?

• Exprimați în cuvinte mesajul transmis prin următoarele gesturi:

- ridicare a mâinii drepte, cu cotul sprijinit de bancă;
- strângere din umeri;
- acoperire a urechilor cu ambele mâini;
- mișcare a capului de sus în jos.

Atenție! Textul comunicării poate fi:

- **verbal** — mesajul se transmite prin intermediul cuvintelor;
- **nonverbal** — mesajul se transmite prin intermediul gesturilor, al mimicii;
- **mixt** — în comunicare se folosesc atât limbajul verbal, cât și cel nonverbal.

 354. Citiți în gând următoarea situație de comunicare. Găsiți elementele nonverbale. Determinați tipul comunicării folosit în text.

Cumpărătorul: Vreau și eu... (*arată cu mâna la pâine*)

Vînzătorul: (*sprîncene ridicate*)...?

Cumpărătorul: Două.

Vînzătorul: Pofțim.

Cumpărătorul: (*face o înclinare ușoară a capului, ia pâinile și pleacă*).

 1 **355. Lucru în grup.** Transformați dialogul din exercițiul 354 într-o comunicare verbală.

 2 **356.** Spuneți cum înțelegeți sensul elementelor nonverbale din următoarele situații de comunicare:

a) Maricica s-a întors de la olimpiada regională de limba moldovenească și literatură. Intră bucuroasă în clasă, privește zîmbind la colegi și ridică mâna cu două degete desfăcute (arătător și mijlociu) ...

b) Ionel intră seara tîrziu în casă, după ce a jucat hochei cu băieții. Mama îl întâmpină, privind supărată la ceas...

N 3 **356.** Examinați tabelul de mai jos. Completați rubrica „Semnificații”, descifrînd sensul elementelor nonverbale.

Elemente nonverbale	Exemple	Semnificații
Gesturi	Două degete desfăcute (arătător și mijlociu). Strîngerea mîinilor.	Victorie!
Mimică	Ușoară strîmbătură a gurii.
Privire	Ochii larg deschiși. Se uită la ceas.
Tonul vocii	Voce ridicată.
Poziție a corpului.	Brațe încrucișate pe piept.

I n f o r m a ț i i: *Salut! Nu-mi place! Mă enervezi! Mă grăbesc! Nu sînt de acord! Mă uimești!*

Atenție! Într-o comunicare este important să se respecte următoarele reguli:

Emițătorul:

- să-și organizeze bine mesajul;
- să-și exprime clar ideile;
- să vorbească corect;
- să privească spre cel care vorbește;
- să folosească un ton adecvat;
- să-și controleze gesturile, mimica;
- să fie atent la reacțiile receptorului/ascultătorului.

Receptorul:

- să asculte cu interes;
- să urmărească atent ideile mesajului;
- să ia notițe, dacă mesajul este important;
- să ajute emițătorul, dacă este necesar;
- să cîntărească cele transmise, exprimîndu-și acordul sau dezacordul;
- să aibă răbdare cu cel care comunică și să nu-l întrerupă.

N 3 **358. Lucru în grup.** Alcătuiți un dialog de o pagină, utilizând mijloace verbale și nonverbale.

Amintiți-vă! **Narațiunea** este prezentarea (nararea) unor fapte, evenimente, întâmplări într-o anumită ordine.

N 4 **359. Creați.** Realizați o compunere-narațiune bazată pe experiența personală, în care veți folosi dialogul. Va conține mijloace verbale și nonverbale.

Articolul adjectival

• Observați înaintea căror părți de vorbire stau cuvintele evidențiate.

1. Omul **cel** înțelept face iarna car și vara sanie.
2. Părinții sînt prietenii mei **cei** mai buni.
3. Elevele **cele** stăruitoare au fost laudate.
4. Alina este **cea** mai disciplinată elevă.

Cuvintele **cel, cei, cea, cele** stau înaintea adjectivelor *înțelept, buni, stăruitoare, disciplinată* și fac legătura cu substantivele *omul, elevele, prietenii, elevă*.

Articolul adjectival poate însoți și numerele: drumeții *cei doi*, locul *cel dintîi*.

Numeralul însoțit de articolul adjectival stă de obicei înaintea substantivului determinat: *cei doi* drumeți, *cel de-al doilea* concurent.

Articolul adjectival, ca și celelalte articole, nu are singur înțeles și nici nu poate fi parte de propoziție, de aceea la analiza gramaticală se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește.

Articolul adjectival se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat de adjectivul sau numeralul pe care îl însoțește.

N. A. fata cea harnică G. D. fetei celei harnice.

Atenție!

Formele articolului adjectival sînt: Singular

Cazul	Masculin	Feminin
N. A.	cel	cea
G. D.	celui	celeii

Plural

	Masculin	Feminin
N.A.	cei	cele
G.D.	celor	celor

Ortografia articolului adjectival

Fiți atenți la ortografia articolului adjectival **cel**, **cea**, **cei**. Să nu-l confundați cu grupurile de două cuvinte **ce-l**, **ce-a**, **ce-i**, care se rostesc împreună, formînd o singură silabă, dar nu un singur cuvînt. Ca mijloc de control, observați următoarele:

- Articolul **cel**, **cea**, **cei** se află înaintea unui adjectiv sau a unui numeral — *cel mare*, *cei doi* — și poate fi înlocuit cu *acel* (a), *acei* (a), *aceia* (aceia).

- Grupurile de cuvinte **ce-l**, **ce-a**, **ce-i** se află înaintea unui verb predicativ sau înaintea altor părți de vorbire.

Cele două cuvinte se pot separa, scriindu-se fără liniuță de unire:

după ce-l văzu –	după ce îl văzu
după ce-a văzut –	după ce a văzut
după ce-i văzu –	după ce îi văzu
ce-i acolo? –	ce este acolo?

Acest lucru nu este posibil pentru articolul **cel**, **cei**, **cea**, pentru că articolul reprezintă un singur cuvînt. Nu putem spune: „ce îl mare, ce a mare, ce i mare”.

N 1-4 **360. Lucru în grup.** Completați spațiile punctate cu articolul adjectival cerut de cuvântul determinat.

1. Felul cum a luptat îl dovedeau ... trei medalii, pe care le purta la piept. (Em. Bucov) 2. Mai bine cu ... cuminte la pagubă, decît cu ... prost la cîștig. (Folclor) 3. Una din ... mai importante sarcini este de a asigura o copilărie fericită pentru fiecare copil. 4. În echipă Petrea era printre ... mai buni lucrători. (V. Malev) 5. Dimineața de vară împrăștie în valuri strălucitoare lumina ... dinții raze. (V. Malev)

N 3 **361.** Înlocuiți punctele cu articolul adjectival (demonstrativ) **cel, cea, cei** sau cu **ce-l, ce-a, ce-i**.

... bun; ... trei; ... vede; pentru ... ceartă?; ... lăudați; ...lăudat; de... lăudați?; de ... lăudat?

N 2 **362.** Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

a) Ce-i cu cei mici, cei din clasa întâi, ce-i frămîntă?; b) Cel mai mare ce-l văzusem mai întâi se adresase către cei prezenți.

N 1 **363.** Analizați morfologic articolele adjectivale, posesive, substantivale, conform algoritmului:

1. Categoria (substantival hotărît/nehotărît), posesiv, adjectival).

2. Genul.

3. Numărul.

4. Cazul.

a) Fata a ales lada cea mai nouă și cea mai frumoasă...(I. Creangă) b) O iarnă lungă cît un veac a tot umblat pe drumuri și nimeni nu i-a aflat necazurile. (I. Druță) c) Privind stelele care licăreau prietenos, Vasica își aducea aminte vorbele pline de încredere ale tatei.

 364. Dictare comentată.

Al meu; a-l chema; ai noștri; a-i spune; a le invita; ale tale; ce-l chem; cel mic; cei silitori; ce-i strig; cele nouă fete; ce le șoptesc.

N 4 **365.** Plasați în locul punctelor articolele adjectivale. Arătați genul, numărul și cazul lor.

1. Noaptea inundase pământul cu aerul ... negru și răcoare. (M. Eminescu) 2. Și ... dintîi școlăriță a fost însăși Smărăndița popii. (I. Creangă) 3. Stau ... doi voinici și se uită unul la altul. (C. Condrea) 4. Iată ... dintîi căsuțe, care stau atîrnate pitoresc pe coastele Chetricicăi, ca niște capre. (I. Creangă) 5. Școlarul ... nou a fost primit în echipa Catincuței. (A. Șalari) 6. ... mai vestiți eroi au simțit ceva care seamănă cu frica ... dintîi bătălii. (V. Alecsandri)

 366. Analizați tabelul declinării articolelor adjectivale.

Numărul singular

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. băiatul cel voios	fetița cea voioasă
G. (a, al, ai, ale) băiatului celui voios	(a) fetei cele i voioase
D. băiatului celui voios	fetei cele i voioase
A. (pe) băiatul cel voios	(pe) fetița cea voioasă

Numărul plural

<i>Masculin</i>	<i>Feminin</i>
N. băieții cei voioși	fetițele cele voioase
G. (a, al, ai, ale) băieților celor voioși	(a, al, ai, ale) fetițelor celor voioase
D. băieților celor voioși	fetițelor celor voioase
A. (pe) băieții cei voioși	(pe) fetițele cele voioase

- Declinați următoarele îmbinări de cuvinte: *nucii cei umbroși*; *ziua cea senină*; *lucrul cel interesant*, *apele cele cristaline*.

N 4 **367.** În locul punctelor folosiți articolele adjectivale necesare.

1. Omul ... cuminte nu sare cu vorba înainte. 2. ... mai mare bogăție din lume e munca. 3. Și din nou ne-a ajutat Făt-Fru-

mos ... bun la sfat. 4. Andrieș ... inimos, fie-ți drumul norocos! (Em. Bucov)

- Marcați genul, numărul și cazul articolului adjectival după modelul: *a mașinilor celor* (fem., pl. Gen.) *ingenioase*.

N 3 **368.** Găsiți adjective potrivite pentru substantivele date și efectuați legătura între ele cu ajutorul articolului adjectival necesar.
Pământului, doinele, prietenilor.

N 2 **369.** Explicați ortografia cuvintelor ce le veți plasa în locul punctelor.

1. Glasul poporului e ... mai mare putere. 2. Ți-i drag obiectul ... pregătești cu puterile proprii. 3. După ... pregătit lecțiile, Radu a privit filmul „Muzicantul orb”. 4. Floarea ... mai aromată este floarea teiului. 5. Cine la Kiev n-a fost nu știe ... frumos. 6. Elevii au pregătit lucrurile ... mai necesare pentru excursie.

N 1 **370. Creați.** Realizați o compunere cu elemente de descriere pe tema: „Distracțiile de iarnă”, folosind și îmbinările date. Analizați morfologic articolele adjectivale din componența acestor îmbinări:

Zăpada cea cristalină; glasurile cele sonore; gerul cel aspru; soarele cel palid; copiii cei veseli.

N 2 **371.** Schițați propriul portret după următorul formular.

Ocupația ...

Vârsta ...

Înfățișarea ...

Sănătatea ...

Inteligența ...

Caracterul ...

Atitudinea față de sine ...

Atenție! Portretul este o prezentare a însușirilor fizice și morale ale unui personaj.

  372. Citiți textul. Alcătuiți planul de idei și povestiți conținutul textului după planul întocmit.

Cultura materială a moldovenilor. **Agricultura și felurile ei**

Ramura specifică a Ucrainei este agricultura.

Ucraina ocupă un loc de frunte în Europa la recoltarea globală a grâului, sfecele de zahăr, florii-soarelui.

Cultura plantelor este o ramură a agriculturii. Baza fitotehnicii o constituie producția boabelor de grâu, secară, porumb, orez, ovăs, mei, hrișcă, păstăioase.

Leguminoasele — mazărea, lupinul, mazăricea și soia — sînt niște culturi furajere și alimentare foarte prețioase.

Toamna în livadă

V. Bernadskii.
Recoltarea strugurilor

Ucraina este principala țară cultivatoare de sfeclă de zahăr din lume. Ea ocupă locul întâi în lume după volumul global de recoltare a sfecele de zahăr.

Pomicultura și viticultura Ucrainei au o importanță internațională. Diferite raioane ale Ucrainei se specializează în creșterea diverselor fructe.

Circa 90% de struguri-marfă revin Crimeei, regiunilor Odesa, Nikolaev, Herson și Transcarpatia.

- Determinați stilul textului.
- Răspundeți, oral, la întrebarea: „În ce constă frumusețea culturii materiale a moldovenilor?”

AUTOEVALUARE

1. Completați propozițiile:
 - Articolul este parte de vorbire flexibilă ...
 - Articolele sînt de mai multe feluri:
 - **Un, o, niște, unui, unei, unele, unor** sînt articole ...
 - Articolele substantivale hotărîte sînt:
 - Se cunosc ... articole posesive:
 - **Cel, cea, cei, cele** sînt articole....
2. Subliniați articolele din propozițiile de mai jos și stabiliți felul lor:
 - *Băiatul a plecat cu niște colegi.*
 - *Niște oameni fac copiilor cadouri.*
3. Articulați substantivele următoare cu articolele hotărîte și nehotărîte: *clasă, copac, ochi, pui, carte.*
4. Scrieți forma articulată a substantivelor din paranteze, reformulînd propozițiile:
 - În (luncă) (sat) au venit (oi) (ciobani).
 - (Copil) (vecini) noștri învață la (școală) (sat) de peste deal.
 - — Dă-mi, te rog, (caiet) (colegă) din (clasă) ta!
5. Completați locurile libere cu articole posesive.
 - Flori ... cîmpului, păstrați-vă mireasma!
 - Și se pare că s-aude prin ... raiului cîntarePe — ... îngerilor harpe lunecînd mărgăritare. (V. Alecsandri)
 - E cocostîrcul tainic în lume călător,
... primăverii dulce iubit prevestitor. (V. Alecsandri)
6. Alegeți varianta corectă:
 - pentru (al, a-l) însemna pe cer;
 - în (al, a-l) patrulea an;
 - (ai, a-i) da o odaie;
 - copii (ai, a-i) vieții.
7. Construiți două propoziții în care substantivul la genitiv, însoțit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat.

8. Determinați articolele adjectivale și analizați-le morfologic.
- — Și frate-meu cel mare ... fuga la ușă să deschidă. (I. Creangă)
 - Turturică-rică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie și cea moartă și du-te înapoi ... (I. Creangă)
9. Plasați în locul punctelor articolul adjectival:
... înțelept; ... albă; ... de-a doua; ... viteji; ... nemaipomenite.
10. Scrieți înaintea următoarelor cuvinte articolul **cel, cea, cei** sau grupurile de cuvinte **ce-l, ce-a, ce-i**:
după ... explici; ... îmbrăcat; ... spus?; pentru ... chemat-o?; ... harnică; după ... speli; ... cumiți.
11. Scrieți (în 8-10 replici) un dialog imaginar între doi oameni de zăpadă (un moș și o babă).
12. **Creați.** Faceți portretul colegului de bancă (7-8 propoziții).

**Fiecare subiect în parte al autoevluării
se apreciază cu un punct.
Autoapreciați-vă !**

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

SUBSTANTIVUL

Rețineți! **Substantivul** este partea de vorbire flexibilă care denumește obiecte și răspunde la întrebarea **cine?** sau **ce?** Prin cuvântul *obiecte*, folosit în sens foarte larg, înțelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoașterii*.

Obiecte ale cunoașterii pot fi: *fiiințele și lucrurile* (băiat, casă); *fenomenele naturii* (fulger), *însușirile* (frumusețea), *stările sufletești* (bucurie), *acțiunile* (muncă), *relațiile dintre oameni* (prietenie) etc.

Termenul **substantiv** provine din latinescul **substantivum**, prin care se numea substanța, adică obiectul. Ca și orice clasă gramaticală de cuvinte, substantivul posedă o serie de caracteristici și categorii gramaticale.

Caracteristicile substantivului:

1. animate (însuflețite) <i>om, fluture</i>	inanimate (neînsuflețite): <i>creion, vînt</i>
2. comune * denumesc obiecte de același fel: <i>mamă, bunătate</i>	proprii * denumesc obiecte unice: <i>Maria, Odesa, Chișinău, Reni.</i>
3. simple * cu o singură rădăcină: <i>taină, dragoste</i>	compuse * cu două sau cu mai multe rădăcini: <i>Maica Domnului, bunăvoință</i>
4. declinări (pentru a afla declinarea, substantivul se pune la cazul N.,n. singular, nearticulat).	

• **Declinarea I** include substantive terminate în **ă**: *mamă, casă*.

• **Declinarea II** include substantive terminate în **e** și denumirile zilelor săptămîinii: *părinte, tristețe, luni, marți...*

• **Declinarea III** include toate celelalte substantive: *suflet, cîntec, simbol*.

Categoriile gramaticale ale substantivului

1. Genul		
masculin (masc.)	feminin (fem.)	neutru (n.)
<i>un frate</i>	<i>o fată</i>	<i>un drum</i>
<i>doi frați</i>	<i>două fete</i>	<i>două drumuri</i>

Se cunosc substantive care au femininul format de la masculin (*nepot-nepoată, urs-ursoaică*) sau masculinul format de la feminin (*vulpe-vulpoi, rață-rățoi*) și se numesc substantive **mobile**.

Unele substantive posedă o singură formă pentru genurile masculin și feminin și se numesc substantive **epicene**: *elefant, vultur*.

2. Numărul	
singular (sg.)	plural (pl.)
* denumește un singur obiect: <i>dor, aripă</i>	* denumește mai multe obiecte: <i>doruri, aripi</i> .

Substantivele defective de număr au numai numărul singular ori numai numărul plural:

singular: *dragoste, sete, cinste, aur* — categoria **singularia-tantum** (substantive defective de plural).

plural: *ochelari, rinichi* — categoria **pluralia-tantum** (substantive defective de singular).

O singură formă de număr (numai singular sau numai plural) au substantivele **proprii**: *Odesa, Ismail, Ionel, Petrică, Angela* etc.

Sînt substantive care au 2-3 forme de plural: *chibrit-chibrite-chibrituri; cap-capete — capi* (conducători) — *capuri* (numire geografică).

Substantivele **colective** denumesc o totalitate de obiecte. Aceste substantive sînt substantive cu forme de singular, dar

cu înțeles colectiv, numărul plural: *popor, stol, studențime, omenire*.

O bună parte din substantivele colective sînt formate cu ajutorul sufixelor **-at,- ime, -iș, -et, -ărie**: *tinerime, brădet, frunziș, ostășime*.

3. Cazurile substantivului exprimă raportul dintre acțiune și agentul sintactic în propoziție, iar formele pe care le ia substantivul pentru a exprima funcțiile lui sintactice în propoziție se numesc **forme cazuale**.

În limba moldovenească substantivul are cinci cazuri:

Nominativ (N.)	Genitiv (G.)	Dativ (D.)	Acuzativ (A.)	Vocativ (V.)
indică agentul acțiunii (<i>cine? ce?</i>)	indică posesorul obiectului (<i>a, al, ale, ai, ai cui?</i>)	indică persoana sau obiectul în favoarea căruia se face acțiunea (<i>cui?</i>)	indică obiectul ce suferă acțiunea și e precedat de prepoziție: (<i>pe, cu, la, de... (pe cine? ce?)</i>)	indică o chemare, o invocație

Substantivul în cazul V. se izolează, de obicei, prin virgulă sau prin semnul exclamării.

 373. Determinați la ce caz se află cuvîntul „mama”.

Mama pregătește cina. Pe mama o liniștește vestea bună. Ochii mamei sînt albaștri. În acel moment i-aș fi dăruit mamei zile din zilele mele, doar s-o văd mai sănătoasă. O, mamă, dulce mamă...

Funcțiile sintactice ale substantivului

Repere teoretice

1. Substantivul la cazul N. are funcția de:
 - a) **subiect** (*cine face acțiunea?* sau *cine are însușirea* exprimată prin predicat?)
Un bunic vine în ospeție. (cine vine în ospeție?)
Bunicul e bucuros. (cine e bucuros?)
 - b) **nume predicativ** (cine este? ce este?)
„Revedere” este *o poezie* (ce este „Revedere”?)
Mama este *medic.* (cine este mama?)
2. Substantivul la cazul G. are funcția de:
 - a) **atribut** (a, al, ai, ale cui?)
Cartea *Mariei* este pe masă. (a cui carte?)
 - b) **nume predicativ** (a, al, ai, ale cui este?)
Caietul acesta *este al prietenului* meu. (al cui este?)
 - b) **complement indirect** când substantivul la genitiv este însoțit de prepozițiile (locuțiunile prepoziționale): *asupra, (în) contra, împotriva, înapoia, de-a lungul, în jurul* etc.
Soarele aruncă o lumină dulce *asupra dumbrăvii* (asupra cui?)
 - d) **complement circumstanțial**
Deasupra câșorului zări un crin. (unde zări?)
3. Substantivul în cazul D. are funcția de:
 - a) **complement indirect** (cui?)
I-am dăruit *prietenei* o floare. (cui am dăruit?)
Dativul întotdeauna se întrebuintează fără articolul posesiv, dar uneori cu prepozițiile: *contrar, asemeni, grație, datorită, mulțumită*, etc.
 - c) complement circumstanțial
Am procedat conform programului stabilit. (cum am procedat?)
4. Substantivul în cazul A. are funcția de:
 - a) **complement direct** (pe cine? ce?)
Îl aștept *pe tata.* (pe cine aștept?)
Violeta recită *o poezie* (ce recită?)

b) complement indirect

Apără-mă *de găini* că *de ciini* nu mă tem. (apără-mă de cine?; nu mă tem de cine?)

c) complement circumstanțial de loc

Focul arde mocnit *sub cenușă*. (unde arde?)

d) complement circumstanțial de mod

Am zărit-o ca *prin sită* (cum am zărit-o?)

e) atribut

Florile *din grădină* te ademeneau. (ce fel de flori?)

f) nume predicativ

Cartea este *fără copertă*. (cum este cartea?)

5. Substantivele la cazul V. nu au întrebări și nici funcție sintactică; exprimă o adresare.

Vocativul are următoarele terminații, mai frecvent folosite:

- 1) – **e** pentru genul masculin, singular (*Constantine, tovarășe*) sau apare la forma nominativului nearticulat (*frate, tată*);
- 2) – **o** pentru genul feminin, singular (*fetișo, bunico, Mario*) sau apare la forma nominativului nearticulat (*fetișă, bunică, mamă, Marie*);
- 3) – **lor** pentru ambele genuri la plural (*oamenilor, fetișelor*) sau apare cu forma nominativului, plural nearticulat (*prieteni, copii, mame*).

N 1 **374.** Scrieți câte 4 substantive care să desemneze, după cum urmează:

a) nume de familie; b) nume de persoane; c) denumiri de localități.

N 3 **375.** Clasificați substantivele propuse în denumiri de:

- a) acțiuni;
- b) însușiri;
- c) sentimente.

Scriere, agerime, colegialitate, istețime, născocire, răutate, mândrie, dragoste, înflorire, dezaprobare, plăcere, atenționare, bucurie, abreviere, bunătate.

N 2 **376.** Citiți textul. Identificați substantivele. Analizați unul din ele conform algoritmului: tip, gen, număr, caz, articulat/nearticulat.

Mare nenorocire a dat peste biata prepeliță: i s-a aprins casa. La incendiu au venit mai multe păsări.

– Așa-ți trebuie! a pițigăit pițigoiiul și a mai arucat în foc un pai uscat.

Nu știu de unde a răsărit o rîndunică. Ea bătu alarmată din aripi și lăsă să-i cadă din cioc o picătură de apă.

De la paiul uscat, pe care l-a arucat pițigoiiul, focul nu s-a făcut mai mare. Și nici picătura de apă n-a stins focul. În schimb prepelița a aflat cine îi este prieten și cine dușman.

(Povestă cazahă)

- Citiți în *Dicționarul explicativ* articolul lexicografic al cuvîntului *text*.
- Găsiți un titlu potrivit pentru acest text.
- Propuneți sinonime pentru 2 substantive din text.
- Identificați substantivele epicene.

N 4 **377.** Alcătuiți o listă a substantivelor ce s-ar înscrie în următoarele cîmpuri lexicale:

a) calități umane; b) defecte omenești.

- **N 1-4** Discutați despre importanța unei calități umane.

N 3 **378.** Scrieți formele de plural ale substantivelor următoare și marcați desinența lor la numărul plural:

iarnă, bunătate, raion, oraș, stradă, zi, pix, creion, poveste, om, foaie, copertă, carte.

N 4 **379.** Includeți în enunțuri îmbinările de cuvinte:

Haină cu defect; vorbire cu defect; mașină defectată; defecțiune tehnică; telefon defectat; substantiv defectiv.

N 1 **380.** Precizați numărul substantivelor evidențiate.

1. Orașul *Kiev* este capitala țării noastre. 2. Îmi place *zeama* cu tăiței. 3. Băieții joacă *fotbal*. 4. Am fost în excursie la *Cernăuți*.

381. Precizați câmpul lexical din care fac parte substantivele defective de singular (plural):

- a) *brînzoaice, clătite, icre, jumări, sarmale...*;
- b) *Ananiev, Bălți, Tarutino, Chilia, Tatarbunar, Cernăuți, Sarata...*;
- c) *ghilimele, paranteze, puncte de suspensie...*;
- d) *rinichi, șale, genunchi...*;
- e) *blugi, pantaloni, șosete...*

382. Clasificați substantivele date în câmpuri lexicale, precizând și domeniul de care țin ele. De ce număr sînt defective aceste substantive?

Fotbal, lapte, Alexandru, smîntîină, Rodica, făină, istorie, volei, unt, Vasile, literatură, fier, baschet, Ina, miere, geometrie, Svetlana, Corina, argint, șah, Ion, geografie, aur.

383. Examinați cuvintele următoare și spuneți ce formează ele. Explicați sensul fiecărui cuvînt.

Brad, brăduț, brădet, Bradu, brădan, brădiniș, brădișoară, brăduleț, Brădișteanu, brădiș.

384. Identificați substantivele ce exprimă sens colectiv.

1. Neamul nostru este harnic și ospitalier. 2. Brădetul acopera coasta muntelui. 3. Echipa de turiști *a făcut popas* la poalele muntelui. 4. Stolul de păsări *și-a luat zborul*.

- Indicați sinonimele pentru exemplele evidențiate.

3 **385.** Precizați care din cuvintele date sînt substantive colective:

zarzavaturi, orașe, sat, harbuzărie, nisipuri, porumbiște, turmă, visuri, clasă, cețuri, trib, studențime, pietriș.

N 2 **386.** Formați pluralul următoarelor substantive:

albuș – *ghișeu* –
cartof – *salată* –
itinerar – *pateu* –

N 1 **387.** Precizați cazul substantivului evidențiat.

1. Citesc *o carte* interesantă. 2. Sora mi-a dăruit această *carte*. 3. Coperta *cărții* este atrăgătoare. 4. Învelitoarea îi asigură *cărții* un aspect mai îngrijit. 5. Bibliotecara a solicitat ajutorul elevilor în acțiunea „Trăiește, *carte!*”.

N 3 **388. Lucru în grup.** Corectați formele de vocativ din exemplele următoare:

- Mama, oare vom reuși?
- De ce nu mă crezi, tata?
- Fratele, împrumută-mi, te rog cartea.
- Fetele, intrați una câte una.
- Domnii, de ce nu așteptați la rând ca toată lumea.

389. Alcătuiți propoziții în care substantivul *prieten* să fie plasat, pe rând, la toate cazurile. Precizați funcția sintactică a substantivului în fiecare exemplu.

N 4 **390. Lucru în grup.** Ilustrați, în patru-cinci exemple, funcțiile sintactice ale substantivului *soare*.

N 4 **391.** Introduceți în spațiile punctate una din formele articolului posesiv, respectînd regula acordului.

1. Ochelarii sînt ... bunelului. 2. Mapa este ... profesorului. 3. Poeziile sînt ... lui Vasile Alecsandri. 4. Rucsacul este ... Lucicăi.

N 3 **392.** Construiți enunțuri în care cuvîntul *primăvara* să îndeplinească, pe rând, următoarele funcții sintactice:

- a) atribut exprimat prin substantiv în acuzativ;
- b) nume predicativ exprimat prin substantiv la acuzativ;
- c) subiect unic.

N 2 **393.** Scrieți numele a cinci scriitori cunoscuți și titlurile operelor literare pe care le cunoașteți.

N 1 **394.** Subliniați substantivele la cazul dativ și precizați cuvintele pe care le determină.

1. Acum, dragă Doamnă, du-te de-ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci mâine dau masă mare boierilor. (C. Negruzzi) 2. Trei iezi cucuieți, / Ușa mamei descuieți... 3. Taci! Că i-oi face eu cumătrului una de și-a mușca labele. (I. Creangă)

N 1 **395. Lucru în grup.** Plasați pe lângă substantivele date alte substantive, articulate hotărît și nehotărît în cazul genitiv:

roțiile mașinii (unei mașini), ..., ...;
cartea..., ..., ...;
zîmbetul..., ..., ...;
copacul..., ..., ...;
orașele....., ...,

N 3 **396.** Formați genitiv-dativul singular (cu articol hotărît) al substantivelor:

Marica, Magda, Olga, Daniel, Anatol.

N 4 **397.** Modificați forma substantivelor din paranteze după numărul și cazul, cerute de text.

Ca puiul (cuc) pe creanga (nuc). (Călător) îi șade bine cu drumul, ca și (cal) cu frîul. Cîte (cap) atîtea păreri. În locul (trandafir) a pus urzică. Lipsa (pisică), bucuria (șoarece).

N 3, 4 **398. Lucru în grup.** Repartizați în trei colonie substantivele: în prima — cele cu ambele forme de număr, în a doua — cele care au numai forma de singular, iar în a treia — cele care au numai forma de plural.

1. Ziua scade, iarna vine, vine pe crivăț călare./Vîntul șuieră prin *hornuri*, răspîndind înfiorare. 2. Ziua ninge, noaptea *ninge*, dimineața ninge iară!/Cu o zale argintie se îmbracă

mîndra țară. 3. Vînătorul pleacă grabnic la a zorilor ivire și pe soare, falnic oaspe, îl salută cu iubire. (V. Alecsandri)

- Faceți analiza fonetică a cuvintelor subliniate.

N 2 **i+** **399. Creați.** Alcătuți un text cu tema: „La alimentară”, folosind substantivele:

veselă, crenvușuri, fidea, cafea, secția făinoaselor, tocmagi, tăiței, tejdeha, casier, secția lactatelor, unt, brînză.

N 3 **i+** **400.** Extrageți din text îmbinările „substantiv+adjectiv”. Arătați genul substantivelor din componența acestor îmbinări.

Din adîncul rece și necuprins al cerului încep să se desprindă primii fulgi de zăpadă. Vîntul s-a aciuat. Fulgii plutesc deasupra bulgărilor încet ca niște albine ce caută flori. Ninge peste dealuri, peste văi! Cad fulgi la fîntînă. Fulgi mari se aștern peste apele reci și turburi ale Nistrului. Crește o pînză albă și subțire. (I. Druță)

Amintiți-vă! **Ideea** unui text este o judecată, o concluzie, un gând, o învățătură care reiese din întîmplarea relatată.

N 4 **i+** **401.** Care-i ideea principală a textului ce urmează? Împărțiți-l în fragmente și intitulați-le. Propuneți un titlu potrivit.

În clasă e liniște, numai din cînd în cînd se aude foșnet de hîrtie. Elevii scriu compunerea „Cum o ajut pe mama”.

Scriu toți, numai Lenuța stă nemișcată. Ea se uită speriată în caiet. Din foaia albă o privesc două propoziții: „Mă scol dimineața. Îmi fac patul...” Atîta tot. Lenuța nu știe ce să mai scrie.

Anișoara îi este colegă de bancă. De sub pixul ei curg neîncetat literele.

O ajut pe mama

Iar Lenuța, cea mai bună elevă din clasă, nu știe ce să scrie. Va primi nota „doi”. Primul „doi” în viață!

A sunat clopoțelul. Toți copiii au ieșit la recreație. Numai Lenuța stă în bancă și plînge. Ea n-a scris nimic. Ce putea să scrie? Doar mamei nu i-a ajutat nici o dată.

- Redați concis conținutul textului.
- Faceți o încheiere proprie.
- În primul alineat al textului scris marcați genul substantivelor.

N 1 **402.** Determinați cazul, funcția sintactică a cuvintelor evidențiate.

1. Bogăția cea mai mare a *omului* este hărnicia. 2. *Omului* cu sîrguință toate i-s cu puțință. 3. Începutul *lucrului* e amar, dar sfîrșitul — dulce. 4. Faptele bune îl laudă pe *om*.

403. Stabiliți funcția sintactică pe care o îndeplinesc substantivele din propozițiile ce urmează:

1. Oamenii lucrează cu abnegație pentru înflorirea Patriei. 2. Constructorii înalță orașe frumoase. 3. Noi mașini creează inginerii-constructori. 4. Sătenii cultivă cereale. 5. Medicii îi tratează pe bolnavi. 6. Compozitorii scriu muzică.

Amintiți-vă! **Descrierea** este un mod de expunere care constă în prezentarea sugestivă a particularităților unor obiecte, fenomene, ființe.

N 2 **404.** Citiți textul. Găsiți propozițiile care exprimă ideea principală a textului. Recitați fragmentele în care e descris pămîntul vara și toamna. De ce autorul spune că toamna pămîntul prinde să încărunțească? Reproduceți oral conținutul textului, păstrînd elementele descriptive.

Grijile pămîntului

Tot anul împrejur Pămîntul a avut o mulțime de griji.

În primăvară și-a bătut capul, cum ar face ca să *î.mugu-rească*, iar apoi să *î.florească* copacii, să *î.călzească* la sîn se-

mințele și să le scoată la lumină. Vara era năduf. Dar Pământul și-a scos din adâncuri toate izvoarele, ca din ele să se adape pomii, grânele, viile și florile.

Dar veni toamna și Pământul nu prea avea timp de odihnă. Se trezea dis-de-dimineată și-și zorea oamenii la muncă.

A trecut un timp și Pământul a încărunțit de-a binelea. Mama, trezindu-se în zori, privi prin geam și zise: „Vai, uite că ne-a prins iarna”. Iar eu sar iute din pat, o zbughesc pe ușă afară și pășesc bucuros cu picioarele cărunțeala Pământului, căreia îi zicem cu toții zăpadă.

(V. Codiță)

- Spuneți ce timp al anului vă place mai mult și argumentați de ce.
- Găsiți în text cinci substantive și analizați-le morfologic.
- Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

 405. Determinați substantivele la cazul vocativ și puneți semnele de punctuație.

1. Mamă deschide mai repede aud o șoaptă fierbinte la ușă. (Z. Glavan) 2. — Războiul e ceva groaznic Nicușor. De n-ar ști nuimeni de el. (P. Zadnipru) 3. Ce citești bunelule? 4. Nu prepeliț-o n-aveam de gând să-ți dau drumul, iar acum nici atîta n-am s-o fac! (L. Tolstoi) 5. Tăticule uite cîți puișori de soare. În fiecare bobită a intrat cîte unul. (S. Vangheli) 6. La treabă cumătră că lupul ți-a dat de lucru. (I. Creangă)

 1, 2 **406.** Determinați substantivele colective:

1. În fiecare dimineată strada Universității din Vinița este inundată de studențime. 2. Tineretul pășește cu elan pe calea științei. 3. Locuitorimea orașului îi admiră pe tinerii studioși. 4. Țărănimea e mulțumită de roada obținută. 5. Frunzișul a acoperit pământul.

 3,4 **407.** Unele substantive colective au două forme de număr: o *ceată* — *niște cete*; un *cîrd* — *niște cîrduri*. Evidențiați sub-

stantivele colective cu o formă de număr și cele cu două forme. Acordați substantivele din paranteze.

1. Iată vin în cale, se cobor la vale trei (turmă) de miei cu trei (ciobănel). (Miorița)

2. Crește nivelul de trai al locuitorimii din ținutul nostru. 3. Grupe de elevi s-au pornit pe la casele celor

care îi așteaptă cu multă bucurie. 4. Prietenia între popoare este cheazășia (birunță). 5. Un cîrd de cucoare se zărește în zare.

Prietenia între popoare

Declinarea substantivelor

Repere teoretice

Declinare se numește trecerea părții de vorbire prin toate cazurile.

Substantivele se declină cu:

- articol nehotărît proclitic (*u , o, unii, unele, niște*);
- articol hotărît enclitic (*-l, -a, -i, -le, -lor*).

Declinarea substantivelor masculine

Repere teoretice

La declinarea substantivelor masculine cu articol nehotărît, se declină numai articolul nehotărît. Substantivul are o formă pentru toate cazurile singularului (cu excepția vocativului) și alta pentru toate cazurile pluralului: *un, unui, măr; niște, unor meri*.

În procesul declinării substantivelor masculine cu articol hotărît, se schimbă numai articolul (*măr-ului, mer-i- i, mer-i-lor*). Substantivele au două forme de caz la singular (N. A. *mărul*; G. D. *mărului*) și două forme de caz la plural (N. A. *merii*, G. D. *merilor*).

Declinarea substantivelor feminine

Repere teoretice La declinarea substantivelor feminine cu articol nehotărît, se declină articolul nehotărît. Substantivul are la singular două forme: una pentru N. A. (*carte*) și alta pentru G. D. (*cărți*); la plural are o singură formă pentru toate cazurile care e la fel cu forma de G. D., singular (*cărți*).
La declinarea substantivelor feminine cu articol hotărît, substantivul are două forme de caz la singular (N. A. *cartea*; G. D. *cărții*) și două forme de caz la plural (N. A. *cărțile*; G. D. *cărților*).

Declinarea substantivelor neutre

Repere teoretice Substantivele neutre se declină (cu articol hotărît și nehotărît) la singular ca substantivele masculine, iar la plural — ca cele feminine.

Declinarea substantivelor proprii

Nume de persoane

Repere teoretice Declinarea substantivelor proprii diferă de declinarea substantivelor comune. Numele de familie primesc la cazurile genitiv-dativ articolul substantival hotărît masculin **lui**: *lui Creangă*. Prenumele se declină astfel: cele masculine și feminine invariabile — cu articolul **lui** (*lui Sandu*, *lui Cati*), cele feminine variabile — cu articol substantival hotărît feminin **ei**: *Mariei*, *Anei*.

Notă. Substantivele feminine terminate în — *ca*, — *ga* (Olga, Ilinca) la genitiv-dativ au terminația *ăi* (Olgăi, Ilincăi).

Dacă un substantiv propriu urmează după un substantiv comun, precizându-l, se schimbă la declinare numai substantivul comun, iar cel propriu rămîne neschimbat.

N. A. scriitorul Ion Druță, sportiva Corina Munteanu.

G. D. scriitorului Ion Druță, sportivei Corina Munteanu.

Substantivele — nume de familii compuse se declină ca și substantivele — nume de familii simple:

N. A. Șaptefrați Vasile, Șaptefrați Elena.

G. D. lui Șaptefrați Vasile, lui Șaptefrați Elena.

Notă. Dacă prenumele din componența substantivelor compuse feminine anticipează numele de familie, în cazurile genitiv-dativ aceste substantive-prenume se declină ca și substantivele feminine comune:

N. A. Victoria Paierele

G. D. Victoriei Paierele.

Denumiri geografice

Substantivele proprii — denumiri geografice se declină ca și substantivele comune cu articolul hotărât:

N. A. Niprul, Ucraina

G. D. Niprului, Ucrainei

La cazul dativ aceste substantive admit mai multe prepoziții: *la, spre, în, către, de la, din, de prin, dinspre, înspre...* **Limanscoe, Meneailovca, Dolinscoe, Odesa, Kiev.** Prepoziția este determinată de sensul verbului.

Rețineți! Substantivele proprii compuse — denumiri geografice se declină ca și substantivele comune compuse:

a) dacă substantivul — denumire geografică este format din două substantive la același caz, se declină substantivul al doilea:

N. A. Cioc-Maidan

G. D. Cioc-Maidanului

b) dacă denumirea geografică este compusă dintr-un substantiv la nominativ și altul la genitiv, se declină primul substantiv, iar al doilea rămîne neschimbat:

N. A. Vadul lui Traian

G. D. Vadului lui Traian

c) dacă denumirea geografică este alcătuită dintr-un substantiv la nominativ și altul la acuzativ, se declină primul substantiv:

N. A. Taraclia de Salcie

G. D. Taracliei de Salcie

d) dacă denumirea geografică este compusă dintr-un substantiv masculin și un adjectiv, se declină substantivul:

N. A. Răduleni Noi

G. D. Rădulenilor Noi

e) dacă denumirea geografică este alcătuită dintr-un substantiv feminin și un adjectiv se declină ambii componenți:

N. A. Fântâna Albă

G. D. Fântâniei Albe

 408. Selectați substantivele din text și arătați forma lor inițială, apoi scrieți-le în coloane, după cum urmează:

1. substantive masculine;
2. substantive feminine;
3. substantive neutre.

Gîsca și cocostîrcul

Gîsca înota pe iaz și-și zicea:

— Ce pasăre minunată sînt eu! Merg pe pămînt, înot, zbor în aer. Nu mai e nicăieri în lume o pasăre ca mine! Eu sînt regina păsărilor.

Gîsca și cocostîrcul

Un cocostîrc de prin apropiere auzi vorbele ei și-i spuse:

— Măi, da proastă mai ești, gîsco! Poți tu oare să înoți ca o știucă, să alergi ca o căprioară ori să zbori ca un vultur? E mai bine să știi un singur lucru, dar bine, decît multe și netemeinic.

(K. Ușinski)

- Declinați cu articol hotărît cîte un substantiv de fiecare gen.

N 4 **409.** Ghiciți ghicitorile. Determinați tipul declinării substantivelor-răspunsuri.

1. La trup sînt ușor, fără aripi zbor. 2. Urlu și mă învîrtesc, pe drumeți îi îngrozesc. 3. Nu-i făină, dar se cerne, nu-i covor, dar se așterne. 4. Iarna-n frig, vara la soare, neschimbat e la culoare. 5. Ce pod de apă e aruncat și de mînă nelucrat?

N 3 **410.** Completați proverbele. Subliniați cu o linie substantivele articulate cu articol hotărît și cu două — cele articulate cu articol nehotărît.

1. Cine a aflat un prieten adevărat, acela... 2. Fă-ți prieteni noi, dar... 3. Prietenul de nădejde e... 4. Oamenii uniți munți...

Pentru informație: *mai scump ca orice; nu uita de cei vechi; în viață o comoară a câștigat; pot răsturna.*

- Declinați un substantiv masculin și unul feminin cu articol nehotărît.

N 2 **411.** La ce declinare se referă următoarele substantive? Spuneți cum ați determinat tipul declinării?

Capră, joi, cal, ochi, miere, liră, duminică, somn, fiere.

- Declinați un substantiv neutru cu articol nehotărît.

N 3 **412.** Continuați începutul povestirii și faceți descrierea jocului cu bulgări de zăpadă. Intitulați povestirea.

Costel își aruncă ochii pe fereastră. Cad fulgi mari și vîntul îi leagănă prin văzduh, apoi îi așază în roiuri pe pămînt. Casele, strada, copacii — totul e îmbrăcat în alb.

Cînd sună clopoțelul, Costel își ia ghiozdanul și o zbughește primul afară. În cîteva clipe e după colț. Se apucă să facă bulgări de zăpadă. Bulgărași albi, mici cît pumnul, dar vîrtoși...

- Găsiți substantivul colectiv și declinați-l cu articol hotărît și articol nehotărît.
- Stabiliți propoziția ce conține cuvînt generalizator și explicați utilizarea semnelor de punctuație.

N 1 **413.** Copiați îmbinările de cuvinte după modelul ce urmează. Spuneți la ce număr și caz sînt substantivele — termeni subordonați.

Model: cărțile (*ale cui?*) elevului.

Decolarea unui avion; aterizare pe un aerodrom; a se înmîna ordine; urme de pași; a pleca în recunoaștere; fapta vitejească a unor ostași; scriu unui fost partizan; declamarea unor poezii; adresa de pe plic; a expedia o scrisoare.

N 4 **414.** Copiați textul plasînd în locul punctelor substantive potrivite. Indicați în paranteze genul, numărul, cazul și articolul hotărît al acestor substantive.

Model: *Aici păsările (femin., plural, N., art.hot-le) vor lua masa.*

Multe păsărele au rămas să ierneze la noi. În ... () frumoase ele găsesc larve și insecte în crăpăturile din... () copacilor, ciugulesc semințe, pomușoare. Dar atunci, cînd gerul se întetește și încep să bîntuie vijeliile, ... () le vine mai greu să-și agonisească ... ().

*Ospătărie
pentru păsări*

În tot timpul acesta ... () trebuie să aibă grijă de ele, să pregătească ospătării și să le așeze într-un colț din livadă, pe terenul ... () ori în pădure. Aici ... () vor lua masa.

Pentru informație: *zilele, scoarța, păsărilor, hrana, copiii, școlii, păsările.*

N 1 **415. Creăm.** Realizați o compunere-raționament: „De ce păsările trebuie ocrotite?”

- Alegeți din textul întocmit trei substantive articulate hotărît împreună cu acele cuvinte de care depind. Determinați cazul acestor substantive.

Model: *au făcut ce? ospătăria; ospătăria a cui? păsărilor.*

N 3 **416.** Determinați, argumentat, tipul textului. Găsiți în text substantivele articulate cu articolul hotărît la singular și determinați cazul și funcția sintactică. Selectați trei substantive nearticulate și articulați-le cu articolul nehotărît.

Mîinile omului

Tot ce ne înconjoară e făcut de mîinile omului.

Mîinile omului au transformat pămînturi pustii în ogoare bogate. Ele au sădit păduri de nepătruns, au obligat să se dea în lături munți cărunți, au adăpat deșerturi uscate, au stăvilit rîurile. Totul, absolut totul, este făcut de mîinile omului.

Ele mînuiesc pana și ciocanul. Ele țin timona vaporului și volanul automobilului, hîrlețul și microscopul. Ele știu să scoată perla din străfundul mării și ghimpele din degetul tău. Ele pot zvîrli cu dibăcie mingea de baschet în coș și trimite corăbii pe lună. Tot ce vrei pot face și drege mîinile omului. Însă e necesar să le deprinzi cu treburi de folos.

- Ce proverbe, zicători despre hărnicia omului și mîinile lui de aur cunoașteți?

N 4 **417.** Realizați o compunere pe unul din proverbele:

1. Munca încoronează pe cel de o cinstește. 2. Prin muncă orice om cinstit își face datoria. 3. Viața fără muncă și fără scop e plictisitoare.

418. În limba moldovenească o mare parte din prenumele bărbătești (numele proprii masculine) au sfîrșitul în *u-*, *-iu*, *-ie*, *-e*.

Ce terminații veți scrie la subsantivele date:

Petr., Eugen., Anatol., Vital., Silv., Nicandr., Dumitr.

419. Răspuneți la întrebările din paranteze, scriind numele proprii masculine și feminine la forma respectivă. Determinați cazul și funcția lor sintactică.

Povestesc (*cui?*) Corneliu; mama (*a cui?*) Ana; l-am văzut (*pe cine?*) Alexei; îi oferisem locul (*cui?*) Sofia; m-am întîlnit (*cu cine?*) Serghei (Sergiu).

420. Atenție! a) Lunile anului se declină ca și numele proprii de persoane masculine: *lui ianuarie, lui mai*.

b) Porecele masculine de animale, păsări pot primi articolul *lui* înaintea sau la sfârșitul substantivului: **lui** Murgu, **Murgului**.

Declinați substantivele *februarie, Azorică*.

421. Construiți cinci enunțuri în care unele luni ale anului să se afle la cazuri diferite.

422. Atenție! În documentele oficiale prenumele trebuie scrise în formulele lor literare (Ana, Mihail), și nu în cele familiare (Anuța, Mișa).

- Scrieți 5-6 prenume afiș în forma lor la adresare între prieteni, rude, cât și în cea literară.

423. Lucru în grup. Determinați funcțiile sintactice pe care le îndeplinesc substantivele proprii.

1. Adela preferă muzica populară. 2. Îmbrăcămintea Ioanei e întotdeauna îngrijită. 3. Surioara i-a făcut cadou Lilianeii o carte despre viața oamenilor iluștri. 4. Pe Brîndușa o poți vedea adesea la concertele ansamblului „Fluieraș”.

- Analizați sintactic propozițiile.

424. Lucru în grup. Completați propozițiile cu substantive proprii respective. Arătați genul și cazul acestora.

1...este prima femeie-cosmonaut. 2. Poeții... și... au dedicat copiilor multe poezii. 3. Tabloul „Toamna în Moldova” este pictat de...

4. Poezia... este scrisă de Alexei Mateevici.

*M. Petric.
Toamna în Moldova. 1960*

Pentru informație: *Valentina Tereșcova, Filip Mironov, Liviu Deleanu, Mihail Petric, „Limba noastră”*.

N 3 **tr** **425. Lucru în grup.** Continuați propozițiile. Determinați genul, numărul și cazul substantivelor proprii — numiri geografice.

1. Odesa este situată 2. Locuitorii Odesei cinstesc memoria 3. În Odesa, renăscută din ruini, se zidesc 4. Odesei i s-a conferit 5. În Odesa este un raion, numit „Moldovanca”, construit de.....

Pentru informații: *pe malul Mării Negre; eroilor; noi cartiere; titlul de oraș -erou; moldoveni.*

N 1 **tr** **426.** Declinați oral substantivele: *Ucraina, Kiev, Moldova, Chișinău.*

N 4 **tr** **427.** Alcătuiți propoziții în care substantivele proprii să răspundă la întrebările:

cine? ale cui? cui? la cine? unde?

428. Determinați cazul substantivelor proprii — nume de persoane.

1. Scriitorul Boris Gorbатов, ascultînd „Miorița”, a spus: „Simt că limba vi-i foarte bogată, o comoară vi-i limba, păziți-o.”

2. Spusele: „Cea mai înțeleaptă limbă este limba care ajută pe om a-și tălmăci gîndul într-un chip ca toți ascultătorii să-l poată înțelege” îi aparțin lui Alecu Russo.

- Spuneți ce valoare are repetarea unuia și aceluiași cuvînt în primul exemplu?
- Găsiți sinonimul cuvîntului *a tălmăci*.

429. Declinați substantivele proprii-numiri geografice: *Nipru, Balta, Bolgrad, Carpați.*

430. Copiați, folosind substantivele proprii din paranteze la forma cerută de context. Marcați cazul acestor substantive.

Marele poet (Mihai Eminescu) este oaspete dorit în casele fraților și prietenilor noștri. „Luceafărul”, acest juvaier al poeziei noastre, e citit cu emoție și pe malurile (Volga), în limba lui (Alexandr Pușkin), și pe malurile (Nipru), în limba lui (Taras Șevcenko), și aici, în munții (Kaukaz), în limba lui (Șota Rustaveli), și în multe, multe țări și graiuri. (B. Istru)

 431. Formulați șase întrebări cu trei variante — răspunsuri fiecare pentru o viitoare audiere instructivă. Găsiți un titlu potrivit textului și determinați ideea principală.

Erau zile fierbinți. Țelinarii recoltau pîinea, dezmirișteau câmpurile. Pe masivurile nemărginite munca clocotea zi și noapte.

Nicolae Gribov, venit din satul Nădușita, raionul Drochia din Moldova, se întorcea cu tractorul său din câmp, unde lucrase toată noaptea. Deodată un zgomot de motor îl făcu să întoarcă capul. Văzu un tractor care traversa stepa în toată viteza. Era Vladimir Koteșkov. La orizont, spre lanuri, luneca o fișie de foc.

Tractoriștii s-au înțeleș din priviri că pîinea trebuie salvată. Vladimir se așeză pe plugul tractorului lui Nicolae. Au început să tragă o brazdă lată, ca să închidă calea focului spre grîul înspicat.

Pînă la arătura de zăble mai rămîneau doar cîțiva metri, dar un val de foc acoperi tractorul, plugul.

Salvarea roadei

Vladimir căzu de pe plug. În același timp îi veni în ajutor Nicolae. Dar salopeta lui se aprinse ca o torță...

Căzură amîndoi. Lanul de grîu însă a fost salvat.

Niciodată fapta eroică a tinerilor tractoriști Nicolae Gribov și Vladimir Koteșkov, care cu prețul vieții lor au salvat pîinea de incendiu, nu va fi uitată.

- Consultați *Dicționarul explicativ* și aflați sensul cuvintelor *zăble*, *salopetă*, *torță*.
- Găsiți sinonime pentru cuvîntul *eroică*, folosindu-vă de *Dicționarul de sinonime*.
- **Creați.** Fapta lui N. Gribov și V.Koteșkov a fost repetată de mulți lucrători ai ogoarelor. Cunoașteți vreun caz asemănător, care a avut loc în locurile natale? Povestiți-l.

Formarea substantivelor și ortografia lor

Rețineți! Limba moldovenească cunoaște următoarele procedee de formare a substantivelor: derivarea, compunerea, conversia și abrevierea.

Prin prefixare substantivele se formează tot de la **substantive** cu ajutorul prefixelor: *con-*, *ne-*, *dez-*, *des-*, *in-*, *im-*, *stră-*, *com-*, *pre-*, *re-*, *co-*.

E x e m p l e: *condrumet*, *neangajare*, *dezarmare*, *insucces*, *imperfecțiune*, *strămoși*, *combatere*, *pregătire*, *refacere*, *comoditate*.

N 3 **432.** Scrieți în perechi substantivele cu aceeași rădăcină. Evidențiați prefixele.

Acord, *nesupunere*, *înfrîngere*, *descompunere*, *neînfrîngere*, *dezacord*, *neîmpăcare*, *ordine*, *demobilizare*, *supunere*, *dezordine*, *compunere*, *mobilizare*.

N 3 **433.** Selectați substantivele derivate prin prefixare:

neangajare, *indiferent*, *indiferență*, *condrumet*, *continuitate*, *neliniște*, *neliniștit*, *agramat*, *destinație*, *destin*, *preț*,

prezidiu, premiu, presă, nemernicie, neon, nepot, nerușinare, nerv, neutralizate.

- Explicați cu ajutorul *Dicționarului explicativ* cuvintele necunoscute.

N 2 **434.** *Dez-* sau *des-* ? De ce?

...aprobare, ...creștere, ...nădejde, ...fințare, ...unire, ...tăinuire, ...prindere, ...obișnuire, ...troienire, ..ordonare.

- Spuneți de la ce parte de vorbire s-au format aceste substantive.

N 1 **435.** Explicați când se scriu prefixele **com-** și **con-**

...vorbitor, ...promitere, ...drumeț, ...sătean, ...știință, ...pas, ...patriot, ...cetățean, ...simțire, ...ducere.

N 4 **436.** Explicați de ce se scriu cu litere duble următoarele substantive: *contraadmiral, contraatac, reexaminare, reeditare, înnoire, înnorare, înnoptare, înnoire;*

Scrieți corect: *înălțime, înec, înăsprire, înot, un înotător.*

Atenție! Se scrie dublu **n** în substantivele a căror rădăcină începe cu **n** și sînt formate cu prefixul **în-** : *înnoire.*

Prin prefixare se formează substantive de la verbe cu prefixul **pre-**: *a face–prefacere.*

 437. Cu ajutorul prefixului **pre-** formați substantivele respective de la verbele date: *a lucra, a zice, a cădea, a domina, a lungi, a întâmpina, a găti.*

N 2 **438. Lucru în grup.** Selectați substantivele derivate prin prefixare. În locul punctelor înscrieți literele omise.

Ră.pîndire, ne(?) mulțumire, de.tăinuire, ne(?)împăcare, ră.fățare, ne(?) înțelegere, ră.plată, pr.venire, pr.vighetoare, pr.nos, de.gropare, de.infecție, de.legare, ră.cumpărare, î.nourare, î.prietenire, în(?)ainte, de.fășurare, î.fășurare, de.ființare, î.registrare, co.sătean, co.patriot, co.promis, co.drumeț, co.vorbire, î.potrivire, (a) î.ghimpa, î.nămolire, î.negrire, în(?) apoi, în(?)ălțime, în(?)armare, (a) î.piedica.

N 3 **439.** Extrageți cuvintele evidențiate, scriindu-le la forma lor inițială, apoi formați de la ele substantive cu ajutorul sufixelor și prefixelor respective.

Model: (a) pune (verb) — *prepunere, impunere.*

1. Pe orice *bătrîn* să-l cinstești ca pe un părinte. 2. Munca *lungeste* viața, lenea o scurtează. 3. Fără silință nu-i *știință*. 4. Lucrul început trebuie *dus* pînă la capăt. 5. Ochii înțeleptului *văd* departe.

N 2 **440.** Găsiți substantivele sinonime în propozițiile ce urmează:

1. Vorba multă, sărăcia omului. 2. Admiralul Nahimov era un om simplu ca un soldat. 3. Orice cuvînt dintr-o limbă are structura sa. 4. Ostașul stă la straja păcii. 5. Birurile puse de turci apăsau greu pe umerii oamenilor muncii din Moldova. 6. În viața truditivilor au survenit schimbări.

Prin sufixare substantivele se formează **de la alte substantive, verbe, adjective.**

Substantivele se formează de la **substantive** cu ajutorul sufixelor: **-iț (ă), -oaic(ă), — tor, -toare, -an** ș.a

E x e m p l e: *doctoriță, leoaică, prozator, taxatoare, fizi- cian.*

Se cunosc și sufixe cu ajutorul cărora se formează substantive cu sens apreciativ. Acestea sînt sufixele **diminutive** (dezmiardătoare) și cele **augmentative** (depreciative, peiorative). Prin mijlocirea lor se formează cuvinte ce exprimă atitudinea noastră față de obiecte. Iată unele din ele: **-ic (ă), -ioar (ă), -uic (ă), -ușor, -ușoar(ă), -iliț(ă), -aș, -uț(ă), -uș** ș.a.

E x e m p l e: *lopățică, surioară, ferestruică, locușor, frun- zuliță, băiețaș, mieluț, vițeluș.*

Derivarea substantivelor de la **adjective** are loc cu aju- torul sufixelor: **-im(e), -et, -i(e), -ciun(e), -tat(e), -eț(e), -eaț(ă)** ș.a.

E x e m p l e: *tînăr-tinerime, tineret; bogat-bogăție; amar-amărăciune; bun-bunătate; negru-negrețe, negreață.*

Substantivele formate de la **verbe** sînt derivate cu următoarele sufixe:

-tor, -toar(e), -eal (ă), -inț(ă), -ur (ă), -(a)mînt, -et, -re.

Exemple: *a munci — muncitoare; a greși — greșeală; a face — facere; a birui — biruință; a șede — ședință; a umbla — umblătură; a vedea — vedere.*

 441. Derivați prin sufixare substantive de genul feminin de la cele de genul masculin. Arătați sufixele.

Director, taxator, bucătar, prozator, frizer, învățător, casier, poștaș, poet, brutar, cîntăreț.

 442. Derivați substantive cu valoare apreciativă de la cuvintele-rădăcini propuse.

Picior, față, mamă, nas, scaun, casă, gură, băiat.

 2 **443.** Găsiți rădăcina și sufixul substantivelor:

slujbaș, degetar, corăbier, scandalagiu, pieptar, idealism, slujbaș, locuitor, brădet, vătrar, florărie, gurar, mașinist, plugar, frunziș.

 3 **444.** La cuvintele-rădăcini adăugați sufixele propuse, formînd cît mai multe substantive derivate:

-(ă) tate, -im(e), -(ă)rie, -eț(e), -eaț(ă), -ism.

Creștin, dulce, senin, străin, tînăr, dulceag, strîmb, rău, bun, drept.

 465. Derivați cît mai multe substantive de la următoarele verbe:
a naviga, a vorbi, a schia, a patina, a cînta, a picta, a scrie, a croi, a vinde, a conduce, a traduce.

Model: a tencui-tencuială, tencuitor, tencuire.

 3 **446.** Explicați cum s-au format substantivele ce urmează:
local, lăcaș, locuință, locuitor, locatar, localitate, locuire, înlocuire, locușor, localizare.

• Construiți propoziții cu ultimele trei subsantitive.

N 1 **447. Activitate în grup.** Spuneți cum se numește:

a) specialistul în matematică; b) persoana care se ocupă cu studiul fizicii, specialist în fizică; c) specialist în domeniul tehnicii; d) persoană calificată care lucrează sau repară instalațiile electrice; e) persoană care face sau vinde giuvaierie;

- Evidențiați sufixele în substantivele-răspunsuri.

Model: zootehnician.

N 2 **448.** Indicați substantivele cu valoare apreciativă. Explicați cum s-au format.

Rareori, când o visez, o văd stînd pe un scăunaș josuț la gura vetrei, punînd pe foc.

Cum ajungeam, prindeam o cărțulie de coadă, mă ascundeam în fundul cuptorului și dăi înainte cu cititul.

Și iar se întorcea bădica la regiment și noi rămîneam în așteptare.

Și eu pluteam în lungul ulicioarei...

Eu îmi aveam în sticla ferestruicii un luminiș dezghețat cu suflarea. (*I. Druță*)

N 3 **449.** Selectați doar acele substantive ce denumesc persoana după profesia pe care o practică. Includeți aceste cuvinte în propoziții.

Rachetist, artist, sudor, agricultor, gazetar, degetar, pescar, stejar, poștaş, dicționar, colaboratoare, scriitoare, trei-rătoare.

N 4 **450.** –an, -ean sau -ian? De ce?

Sadov..., elveț..., americ..., brazili..., estoni..., mexic..., cahul..., leușen..., egipt..., maroc...

N 2 **451.** Găsiți cuvintele cu aceeași rădăcină. Spuneți de la ce parte de vorbire și cu ajutorul căror sufixe s-au format substantivele derivate.

1. Dacă ai greșit, trebuie să fii în stare a-ți corecta greșeala. 2. Umblă pe calea dreptății, dacă vrei să fii drept. 3. Nu fii

viteaz acasă, arată-ți vitejia pe câmpul de luptă. 4. Pasărea e frumoasă cu penetul său, iar omul cu fapta. 5. Frumusețea fără înțelepciune e ca o floare în tină.

N 3 **452. Lucru în grup.** Indicați sufixele substantivelor date și stabiliți în care din ele sufixul servește la formarea cuvintelor noi și în care atribuie doar nuanța determinatoare sau depreciativă.

Chimistă, tanchist, copăcel, bărbăție, pădurar, pictoriță, apicultor, păsăruică, ierbușoară, pădurar, rîuleț, fetișcană, pietrar, vier.

N 4 **453. Lucru în grup.** Selectați din balada populară „Miorița”, pe care o veți împrumuta de la bibliotecă, substantive derivate cu sufixe diminutive.

În limba moldovenască substantivele se formează și pe calea **compunerii**.

Substantivele compuse sînt alcătuite din:

1. două substantive la cazul nominativ: *anotimp, piesă-cronică*.

La acest model se referă și substantivele ce denumesc punctele-cardinale: *nord-est, nord-vest, sud-vest, miazănoapte, miazăzi*.

2. dintr-un substantiv la N. și al doilea la G.: *umbra-iepurelui, floarea-soarelui, Gura-Bîcului*;

3. două substantive legate între ele cu prepoziții: *cîine-de mare, bou-de-noapte*;

4. dintr-un substantiv și un adjectiv sau dintr-un adjectiv și un substantiv: *scurtcircuit, vorbă-lungă, botroș, bună-cuviință*;

5. un substantiv și un verb sau un verb și un substantiv: *zgîrie-brînză, Soare-Răsare, Strîmbă-Lemne, gură-cască*;

6. un adverb și un substantiv: *binefacere, (un) răuvoitor, binecuvîntare*;

7. un numeral și un substantiv: *triunghi, primăvară, prim-ministru*;

8. prepoziții și un substantiv: *fărădelege*.

Toate părțile componente ale substantivelor compuse — nume proprii se scriu cu majusculă. Cu literă mică se scriu numai cuvintele auxiliare: *Valea-Adîncă, Răuțelul-de-Sus*.

Tot prin liniuță se scriu substantivele precedate de prefixul **ex-** (cu sensul de „fost”): *ex-ministru, ex-miniștri*.

Se scriu împreună substantivele compuse, dacă:

1. sînt alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limba moldovenească: *aero-, auto-, bio-, foto-, micro-, termo-, fon-, graf-, log-* : *autobiografie, fotomodel, psiholog*;

2. sînt alcătuite din elemente unite printr-o vocală de legătură: *anotimp, pomicultură, acupunctură*;

3. sînt alcătuite din substantive precedate de unul dintre elementele: *contra, port, sub, vice*: *contraofensivă, portavion, subtitlu, viceconsul*.

N 3 **454.** Explicați ortografia substantivelor compuse:

Calfa-Nouă; Făt-Frumos; șofer-mecanic; Patrie-mamă; tîrîie-brîu; pușcă-mitralieră; umbra-iepurelui; bunăvoință; dreptunghi; Valea-Adîncă; Belgorod-Dnestrovsk; Anenii-Noi.

N 2 **455.** Ortografiați corect cuvintele compuse:

Ochiul bouului, traista ciobanului, floarea soarelui, prinde muște, miază zi, miază noapte, Sfarmă Piatră, Verde Împărat, Ileana Cosînzeana, Sarata Nouă.

N 1 **456.** Ce substantive compuse veți folosi pentru a numi:

1. persoana care pierde vremea în zadar; 2. omul zgîrcit; 3. persoana lipsită de enegrie și inițiativă; 4. persoana care nu ține un secret; 5. omul care își pierde timpul fără folos, care e leneș.

P e n t r u i n f o r m a Ț i e: *gură-spartă, gură-cască, pă-lapte, zgîrîie-brînză, pierde-vară*.

457. Ortografiați corect substantivele proprii. Găsiți pentru fiecare coloniță cuvinte generalizatoare. Completați colonițele cu exemple proprii (consultați diverse dicționare):

1. codița șoricelului,
talpa gîștii,
floarea soarelui;

3. limba lungă,
vîntură lume,
tîrîie brîu;

2. Alma Ata,
Sinăuții de Jos,
Satu Nou;

4. Zori de Zi,
Muma Pădurii,
Făt Frumos.

N 3 **458.** Găsiți substantivele derivate și cele compuse în textul ce urmează.

Cetățenii Ucrainei au dreptul la învățătură. Acest drept este asigurat prin înfăptuirea învățămîntului mediu general al tineretului, prin dezvoltarea largă a învățămîntului profesional-tehnic, mediu de specialitate și superior în baza legăturii instruirii cu viața, cu producția; prin dezvoltarea învățămîntului fără frecvență și seral; prin acordarea burselor de stat; prin acordarea gratuită a manualelor școlare; prin posibilitatea de a învăța la școală în limba maternă; prin crearea condițiilor pentru autoinstruire.

(Constituția Ucrainei)

N 4 **459.** Ortografați corect cuvintele compuse.

Legumi cultură, termen record, femeie cosmonaut, pistol rachetă, bloc turn, ac de mare, umbra iepurelui, api cultură, radio element, moto pompă, moto tricicletă, radio gazetă, radio ghidaj, cal putere, cal de apă, vagon restaurant.

N 3 **460. Lucru în grup.** Formați cuvinte compuse. Elementul al doilea plasați-l la cazul cerut.

Coadă
traista
ochiul
larba
ciuboțița

leul
iepurele
fiarele
ursul
cocoșul

racul
mielul
cîinele
calul
boul

limba
Talpa
umbra

cucul
ciobanul
șoarecele

gîsca
cămilă
delfin

 461. Lucru în grup. Formați cuvinte compuse noi, îmbinînd cuvintele compuse din ambele coloane:

1) bine, rău	făcător, facere, venit,
voitor, a voi, crescut;
2) casă, sat, oraș, cameră	muzeu;
3) pictor	scenograf, decorator, peisagist, bata-
list, caricaturist;
4) oraș, port, capitală	erou;
5) tele, radio, foto	observator, colaj, reporter, interviu,
vernisaj, difuziune, emisiune, jurna-
list, jurnal, reportaj, dialog, concurs,
cameră, detaliu.

 4 **462.** Găsiți sinonimele substantivelor ce urmează și con-
struiți enunțuri cu trei sinonime, analizîndu-le sintactic.

*Arbore, pădure, splendoare, teamă, cărare, beznă, pati-
mă, inteligent, ardoare, modestie, fidelitate.*

Prin **conversie** pot să devină substantive următoarele părți
de vorbire:

- adjective:** om *muncitor* — *muncitorul*
- unele forme verbale:** cuvînt *spus* — *spusa*
- pronume:** vorbe de *nimic* — *nimicul, nimicuri*
- numerale:** nota *cinci* — *cinciul*
- adverbe:** a proceda *bine* — *binele*

 2 **463.** Explicați în care propoziție cuvîntul evidențiat de-
numește obiectul și în care —însușirea obiectului. Declinați substan-
tivul.

1. Omul *muncitor* de pîine nu duce dor.
2. *Muncitorul* a lucrat șapte ore.

N 2 **464.** Scrieți doar substantivele formate în rezultatul substantivizării adjectivelor (conversiei). Indicați genul, numărul și cazul acestor substantive.

1. Înțeleptul se gîndește bine înainte de a vorbi. 2. O vorbă înțeleaptă e un prieten la vreme de nevoie. 3. Îs frumoase casele noastre moldovenești! 4. Nimeni nu întreabă de casa frumosului, ci de casa vrednicului. 5. Ionel era bolnav, de aceea l-au internat în spital. 6. Bolnavul s-a întremat.

N 4 **465.** Înlocuiți îmbinarea substantiv + adjectiv cu adjectivul substantivizat.

Limba Moldovenească, Limba Ucraineană, copil sugar, om învățat, Limba Spaniolă, timp trecut, elev eminent, bucate dulci, monetă galbenă.

 466. Subliniați substantivele formate prin conversie.

1. Decît codaș la oraș, mai bine în satul tău fruntaș. 2. Tinerii cu tinerii și bătrînii cu bătrînii. 3. Prin străini să fie miere și zahăr, că tot îi amar. 4. Leneșului îi e greu să se apuce de lucru, că de lăsat se lasă oricînd. 5. Mincinosul încoronează țînțarul, de țî-l face cît măgarul.

N 1 **467. Lucru în grup.** Alcătuiți patru propoziții în care vor figura cuvintele:

drept — adjectiv; *drept* — substantiv; *dreaptă* — adjectiv; *dreaptă* — substantiv.

 468. Să comunicăm!

- Vă place să fiți oameni instruiți?
- Cum puteți obține acest lucru?
- Aveți nevoie de instrucțiuni?
- La ce servesc instrucțiunile?

• Precizați, în fiecare caz, sensul cuvîntului evidențiat în exemplele ce urmează:

1. Înainte de a pune în funcție mașina de spălat, mama a citit atent *instrucțiunea*.

2. Directorul școlii ne-a adus la cunoștință *Instrucțiunea* privind examenele.

 468. Alegeți răspunsul corect:

- a) Ce este instrucțiunea?
– un text informativ; o scrisoare; o informație;
- b) Ce conține instrucțiunea?
– niște sfaturi; niște informații; niște indicații.
- c) La ce servește instrucțiunea?
— prezintă un obiect; oferă informații despre un obiect; arată modul de întrebuintare a unui obiect.
- d) Cum este instrucțiunea?
– utilă; interesantă; concisă.

Atenție! *Instrucțiunea* este un text informativ care conține indicații privitoare la modul de îndeplinire a unei activități. În categoria instrucțiunilor se înscriu: *rețetele culinare, norme instructive, instrucțiunile tehnice etc.*

 2 **470.** Citiți următorul text și demonstrați că este o instrucțiune.

Testul de față conține 12 sarcini de lucru cu referire la materia de limba moldovenească, la tema „Substantivul”. După fiecare sarcină urmează cele trei variante de răspuns — una corectă și două incorecte.

Citește cu atenție fiecare sarcină și încearcă să rezolvi cât mai bine testul. Alege din variantele propuse pe cea corectă, luând în cerculeț litera variantei de răspuns pe care o consideri justă.

Cu siguranță, vei reuși să rezolvi acest test, avînd la sfîrșit satisfacția muncii îndeplinite.

- Din cîte părți este alcătuit acest test? Ce conține fiecare parte?

 3 **471. Lucru în grup.** Alcătuiți cîte o instrucțiune pentru următoarele situații:

- a) utilizarea atlasului geografic; b) utilizarea unui calculator; c) pregătirea unui ierbar.

N 4 **?** **472. Lucru în grup.** Improvizați pentru cel mai mic membru al familiei voastre o instrucțiune privind folosirea ceainicului electric.

N 1-3 **?** **473.** Citiți textul. Ați văzut vreodată cele descrise în text? Determinați stilul textului. Întocmiți planul acestui text și povestiți-l amănunțit.

Și soarele dansează

Apus de soare

O străveche credință populară zice că „soarele joacă” o dată la Paște și altă dată la Sînchetru (Sfîntul Petru). Cercetînd acest fenomen, savanții au stabilit că acest „dans” al soarelui se poate vedea în orice zi, în special, primăvara și la începutul verii. E

vorba de razele de lumină care trec neordinar prin atmosferă.

Deci cum dansează soarele?

Afîndu-se la orizont, soarele își schimbă dintr-o dată forma. Discul solar ia forma unui triunghi, după aceasta — a unei ciuperci și apoi a unui ou. În acest timp se schimbă și culoarea soarelui, apar nuanțe roșii și portocalii.

Dar minunea nu se termină aici. După cum am spus, el mai și dansează: ba se înalță, ba coboară, iar cînd ajunge la orizont, dispare sau apare în fața celor ce-l privesc.

Dacă doriți să vedeți un soare-ciupercă ce „dansează”, fiți atenți, adică cu ochii în patru.

(Din cartea „Enciclopedia minunilor”)

N 2-4 **?** **?** **474.** Citiți textul. Întocmiți planul după care veți povesti conținutul.

Pîinea și respectul față de ea

Pîinea este puterea cea mai mare pe pămînt.

Aici, la noi, pe străbunul nostru meleg, pe aceste văi și cîmpii grîul s-a cultivat, spune istoria, încă în mileniul 2-3 î.e.n.

A trecut mult timp, dar niciodată nu vom afla numele primului semănător. Lui îi datorăm faptul, că astăzi folosim pâinea la prânz, la dejun și la cină.

Pâinea e viață. În bătălia pentru pâine, ca într-o luptă ade-vărată, oamenii dau dovadă de eroism și bărbăție, de aceea slăvită fie munca crescătorului de pâine, care cu mâinile sale seamănă grâul, îl crește și-l strânge!

Pîinii, acestei păsări a speranței, se închină adînc omul cînd la gură o duce!

- **Creți.** Răspundeți printr-un raționament la întrebarea-problemă: „De ce se spune că pâinea pe masă e bucurie în casă?”

Substantivele pot să se formeze și din rădăcini prescurtate.

Cuvintele prescurtate se numesc abrevieri.

Majoritatea abrevierilor au apărut în perioada contemporană. Tendința de a prescurta cuvintele se datorește faptului că viața capătă un ritm mai accelerat. Se abreviază, de obicei, cuvintele care au o răspîndire largă.

Abrevierile se folosesc pe scară largă în diferite științe și discipline de învățămînt, precum și pentru notarea unor cuvinte folosite frecvent în limbă.

Astfel:

– pentru notarea simbolurilor în matematică:

d — *diametru*; *l* — *lungime*; *n* — *număr* și în fizică: *A* — *amper*; *V* — *volt*;

– pentru notarea unităților de măsură:

g — *gram*, *kg* — *kilogram*, *km* — *kilometru*;

– pentru notarea punctelor cardinale :

N — *nord*, *S* — *sud*, *E* — *est*, *V* — *vest*;

– pentru notarea termenilor folosiți în analize la limba moldovenească:

A. — *atribut*, *S.* — *subiect*, *V.* — *vocativ*;

– pentru notarea indicațiilor bibliografice:

pag. — *pagină*, *vol.* — *volum*, *ed.* — *ediție*;

– pentru notarea prenumelui și a numelui după tată:

I. Druță, Iu. A. Gagarin.

Atenție! La substantivele abreviate punctul nu se folosește la prescurtarea simbolurilor (fizică, matematică); unităților de măsură și punctelor cardinale.

N 3 **475.** Abreviați:

Ion Constantin Ciobanu; Republica Bielarusi; tonă; litru; metru; hectar; secol și așa mai departe.

476. Citiți și descifrați abrevierile:

vol., ed., kg., cm., t., hl., mg.

N 2 **477.** Abreviați substantivele și explicați ortografia lor:

Mihai Eminescu; Emilian Bucov; decimetru; milimetru; anul curent; sud-est.

Ortografia substantivelor comune

Repere teoretice

1. Substantivele masculine, terminate la nominativ și acuzativ neregulat în vocala — **u**, precedată de una sau mai multe consoane din care ultima este — **r** sau — **l**, se scriu la nominativ și acuzativ, plural nearticulat cu — **i**, iar la forma articulată cu — **ii**.
Ex e m p l e: *codru — codri — codrii;*
Membru — membri — membrii
2. Substantivele feminine, terminate la nominativ și acuzativ în — **ie** (în hiat), au următoarele forme la nominativ și acuzativ, plural, articulat și nearticulat:
vie — vii — viile
cutie — cutii — cutiile
3. Substantivele neutre, terminate în diftongul — **iu**, iau următoarele forme articulate și nearticulate la nominativ — acuzativ, plural:
fluviu — fluvii — fluviile
4. Substantivele feminine, terminate la nominativ, singular, nearticulat în vocală sau în diftong, se

scriu la genitiv-dativ, singular articulat cu — **ei** sau — **ii**:

(o) *vulpe* — (unei) *vulpi* — *vulpii*

(o) *femeie* — (unei) *femei* — *femeii*

5. Se admite scrierea cu cratimă (între cuvîntul propriu-zis și desinențe, articole) a substantivelor neologice, care încă nu s-au încetățenit în limbă, și a abrevierilor:

design-ul, staff-ului, show-uri, TIR-uri.

N 4 **i+** **478.** Explicați prin regulă ortografia cuvintelor evidențiate.

1. Pînă cînd ești nicovală, rabdă *loviturile*, iar cînd ești ciocan, lovește cît poți. 2. Ochiul stăpînului e struna *slugii*. 3. Nu vinde pielea *vulpiei* înainte de a o prinde. 4. Picătura *ploii* piatra găurește și funia de tei, cu vremea, *marmurile* despică. 5. *Vitei*, care treieră, nu i se leagă gura.

N 3 **i+** **479.** Declinați la forma hotărîită și nehotărîită substantivele:

tablou, oraș.

Ortografia substantivelor proprii

Substantivele proprii se scriu cu inițiala majusculă:

- numele de persoană, pseudonime sau porecle: *Șoimaru, Ștefan cel Mare, Zîna-Zinelor, Luceafărul-de Seară*;
- numele de animale: *Roibu, Cuțu, Suru*;
- numele punctelor cardinale, folosite ca toponime: *Nord, Vest, Apus*. Simbolurile literare ale punctelor cardinale se scriu de asemenea cu majusculă: *E, N-E, S-V*;
- denumirile geografice: *Asia Mică, Insula Șerpilor, Nadrecinoe*;
- numele de aștri și constelații: *Marte, Cloșca-cu-Pui*;
- denumirile sărbătorilor: *Crăciun, Boboteaza, Patruzeci-de-Sfinți*;

- numele personajelor folclorice, mitologice, divine: *Păsări-Lăți-Lungilă, Heracle, Moș Gerilă, Alba-ca-Zăpada, Dumnezeu, Sfântul Petre*;
- numele speciilor de plante și animale, soiuri folosite ca termeni științifici: *Cardinal, Victoria, Feteasca, Muscat*;
- numele produselor agricole, alimentare și industriale: *Lămâiță* (napolitane), *Ghiocel* (congelator);

În text asemenea denumiri se scriu între ghilimele.

- abrevierile formate din litere inițiale: *O.N.U.*; *O.S.C.I.*; *C.S.I.*;
- denumirile compuse ale organelor, organizațiilor, întreprinderilor, insituițiilor: *Universitatea de Medicină, Universitatea Pedagogică, Camera Lorzilor; Asociația Național-Culturală a Moldovenilor din Ucraina*;
- denumirile de ordine, medalii, premii, distincții și titluri onorifice: *Premiul de Stat al Ucrainei, Maestru în Arte*.
În text asemenea denumiri se scriu între ghilimele.
- simbolurile elementelor chimice sau ale unităților de măsură: *Fe* (*fier*), *K* (*caliu*), *Hz* (*hertz*).

Substantivele proprii se scriu cu inițială majusculă numai la primul cuvânt dacă:

- sînt denumiri de monumente: *Arcul de triumf, Masa tăcerii*;
- sînt titluri ale publicațiilor periodice, ale textelor literare, ale operelor de artă: *Șalul verde* (operă literară), *Luceafărul* (revistă), *Florile dalbe* (concursul obiceiurilor de iarnă). În text asemenea substantive se scriu între ghilimele.
- sînt denumiri compuse de soiuri, specii sau produse industriale:

Uriașul alb (iepure), *Aromă de cafea, Vișină în ciocolată* (bomboane).

N 1-2 **480.** Subliniați substantivele proprii și explicați ortografia lor:

1. Sora mea primește ziarele „Luceafărul” și „Odesa de seară”. 2. Eu am citit piesa „Lumina” de Andrei Lupan. 3. De ziua nașterii, colegii mi-au dăruit cartea „Vânturi albastre” de Alexei Marinat. 4. Am citit cu plăcere culegerea de versuri „Strămoșii”, culegerea pămînteanului nostru Pavel Boțu.

N 3 **481.** Completați spațiile punctate cu substantive proprii.

1. Capitala Ucrainei este orașul ... 2. Vasile Alecsandri a scris poezia ... 3. Eroul moldovean ... a repetat fapta vitejească a lui Alexandru Matrosov. 4. Eu trăiesc în regiunea ..., raionul ..., satul (orașul)... . 5. Poezia „Visul” a fost scrisă de marele poet ucrainean

N 4 **482.** Analizați cinci substantive conform algoritmului (din textul ce urmează):

- forma inițială (nominativ, singular, nearticulat);
- modul de formare (derivat, nederivat, compus ...);
- comun sau propriu;
- animat/inanimat;
- genul;
- numărul;
- cazul;
- declinarea;
- determinarea (ariculat/nearticulat, felul articolului);
- funcția sintactică.

Feriți-vă de fulgerul globular!

Doi copii s-au ascuns de ploaie într-un grajd. Deodată în vârful unui plop din apropiere a apărut o minge de foc galbenă-roșietică. Ea „a sărit” de pe o creangă pe alta, apoi a coborât pe pământ și s-a rostogolit spre grajd. Mingea, ca o bucată de fier încins, împrăștia în jur scînteii portocalii. Copiii nu se mișcau.

Cînd mingea a ajuns lîngă ei, cel mai mic a lovit-o cu piciorul și ea a explodat. Copiii au fost aruncați la pămînt, dar au rămas vii. Mai rău a fost cu vitele. Din douăsprezece vaci, care se aflau în grajd, unsprezece au fost ucise.

Fulgerul globular se mișcă destul de încet. El poate fi ușor urmărit cu ochii. Calea lui deseori coincide cu direcția vîntului.

Fulgerul globular mai e și astăzi o enigmă.

Fulger globular

(Din „Enciclopedia minunilor”)

- Reproduceți fragmentul preferat.
- Povestiți textul din numele unui copil care le comunică părinților despre cele întîmplate.
- Descrieți fulgerul globular.

 483. Citiți propozițiile în care se dau sfaturi de comportare în timpul ploii cu fulgere. Arătați oral substantivele.

- Nu stați sub copaci înalți, rămuroși!
- Intrați în casă!
- Închideți ferestrele, ușile!
- Deconectați lumina!
- Stați liniștiți!
- Nu alergați!
- Nu strigați!

AUTOEVALUARE

1. Completați enunțurile ce urmează:

- Substantivul este partea de vorbire care ... obiecte.
- Substantivele *măr, apă, foaie, creion* sînt ..., iar *Luminița, Petru, Ucraina, Moldova* sînt ...
- Substantivul are următoarele categorii gramaticale...

- Structural, substantivele se împart în ... și
 - După prezența articolului, substantivele se clasifică în ... și
 - Din punct de vedere al genului, substantivele sînt ..., ... și
 - Substantivul are cinci cazuri: ... și două numere: ...
 - Deoarece își schimbă forma, substantivul este o parte de vorbire
2. Construiți un enunț în care substantivul-vocativ să fie plasat în mijloc.
 3. Declinați în propoziții substantivul *copil* la toate cazurile, numărul plural, articulat nehotărît.
 4. Plasați substantivele ce urmează la cazurile genitiv-dativ, singular-plural, forma nehotărîtă și hotărîtă.
Timbru, studiu, trunchi, urmaș.
 5. Declinați substantivele proprii: *Ana, Nipru,, Dumitru.*
 6. Copiați cuvintele în trei coloane:
 - a) substantive cu două forme de număr;
 - b) substantive defective de singular;
 - c) substantive defective de plural.*Privighetoare, zori, covor, strat, ochelari, Balcani, luncă, aur, bronz, păpușoi, lapte, pește, brumă, studențime, cosmos, clește, chibrit, brînză, smîntîină, mîneacă, Luna, curent, pereche, sîrguință.*
 7. Formați cîte un substantiv colectiv cu ajutorul sufixelor: *-ime, -is, -iște, -et.*
 8. Determinați declinarea următoarelor substantive:
unchi, surorii, fratelui, tatălui, mamei, prieteniei, profesori.
 9. Alcătuiți propoziții în care substantivul *coleg* să îndeplinească următoarele funcții sintactice: subiect, nume predicativ, complement direct, complement indirect.
 10. Introduceți în spațiile punctate una din formele articolului posesiv.

a) Clasa ... cincea pleacă în excursie; b) Capătul din vale ... satului se cufundă în livezi; c) Cîmpiile mănoase ... satului se leagă la adierea vîntului; d) Cei trei feciori ... bătrînei i-au sărutat mîinile trudite.

11. Formați șase substantive noi prin diverse căi.

12. Ortografiți corect substantivele compuse:

Copil minune; redactor șef; sud est; foto grafie; Ursa Mare; bună stare; vice consul; prim ministru.

**Fiecare subiect, în parte,
va fi apreciat cu un punct. Autoapreciați-vă!**

Nivelul cunoștințelor	I	II	III	IV
Punctele	1–3	4–6	7–9	10–12
Nota	Suficient!	Tot înainte!	Bine!	Foarte bine!

VERBUL

Orice cuvânt, orice parte de vorbire își are rostul și locul său într-o comunicare. Există însă o parte de vorbire care decide structura și înțelesul ei. Această parte de vorbire este **verbul**. El este piatra de temelie în construcția unei propoziții, este nucleul comunicării.

În limba moldovenească, *verb* înseamnă *cuvânt, verbă*; de aici și expresia poetică *etern ca verbul matern*. Drept că în dicționare atestăm și cuvântul *verbalism* ce este echivalent cu *vorbăraie, abuz de cuvinte*. Deci, pentru a ne șlefui capacitățile discursive, e necesar să studiem, să însușim veșmîntul morfologic al verbului.

În clasele 1-4 ați făcut cunoștință cu verbul ca parte de vorbire. Acum încercați să vă amintiți cele însușite în acești ani și completați enunțurile:

- Amintiți-vă!**
- Verbul este o parte de vorbire....
 - Verbul exprimă ..., ..., unui obiect.
 - Timpurile verbului sînt...
 - Verbul are... persoane și...numere.
 - De obicei, în propoziție verbul are funcția de ...

N 4 **484.** Identificați verbele din textul propus și spuneți ce exprimă ele: acțiune, stare sau existență?

A sunat clopoțelul. Mitică coboară grăbit scările. El este mulțumit de rezultatul autoevaluării la limba moldovenească. Acasă îl așteaptă bunica. Părinții săi sînt la serviciu, iar sora Ana studiază la Universitatea de Medicină din Odesa. Peste o săptămîină ea va veni acasă în vacanță.

N 3 **485.** Propuneți antonime pentru verbele:

a rîde, a întreba, a coborî, a certa, a se opri, a veni, a pleca, a aduna, a vorbi, a se bucura, a începe, a accepta.

N 4 **486.** Selectați verbele, indicând în dreptul fiecăruia timpul, persoana și numărul.

a) Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare
Strălucește și dezmiardă oceanul de ninsoare.

Iat-o sanie ușoară care trece peste văi ...

În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi. (V. Alecsandri)

b) Îmi aduc aminte ce *zarvă* a fost, când, într-un rînd, s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună. (M. Sadoveanu)

• Scrieți sinonimele cuvintelor evidențiate.

487. Determinați funcția sintactică a verbelor din exemplele următoare:

a) Eugeniu va pleca la oraș. b) Maria este atentă la lecții.

c) A trăi înseamnă a munci.

Atenție! Verbul este partea de vorbire flexibilă care exprimă acțiunea, starea sau existența.

Toate verbele din limbă se grupează după terminațiile comune la forma inițială, numită și infinitiv. Aceste modele se mai numesc și **conjugări**. Verbele la forma inițială au înainte prepoziția **a**: *a învăța, a analiza*.

Conjugările verbului

Repere teoretice

Se deosebesc următoarele modele de modificare a verbului, adică conjugări:

Verbele de conjugarea I se termină în **-a**: *a alerga, a linia, a crea*.

Verbele de conjugarea II se termină în **-ea** accentuat după o consoană: *a vedea, a ședea*.

Verbele de conjugarea III se termină în **-e**: *a scrie, a trece, a vinde*.

Verbele de conjugarea IV se termină în **-i, -î**: *a păși, a coborî, a citi, a tropăi, a contribui*.

 488 Indicați conjugarea verbelor: *leg, dansez, coboară, duceam, întreceai, văzuse, a condus, am trecut.*

Atenție! Formele neaccentuate ale pronumelui se ortografiază prin liniuță împreună cu verbul la infinitiv: **a-mi** spune, **a-i** chema.

 2 **489.** Explicați ortografia cuvintelor date, substituind pronumele neaccentuate cu cele accentuate. Apelați la ajutorul profesorului de limbă moldovenească acolo, unde înțilniți greutăți:

a-i spune, a-i aduce, a-ți pregăti, a-l înțilni, a-i întreba, a-mi propune.

Model: *a-mi povesti, a povesti mie*

 3 **490.** Puneți în locul punctelor pronumele necesare, judecînd după sensul cuvintelor din paranteze. Fiți atenți la ortografierea acestor cuvinte:

a ... spune (lui); a ... înțilni (pe el); a ... aminti (sie); a ... povesti (ție); a ... citi (mie); a ... vorbi (ei, fetei).

 4 **491.** Analizați sintactic propozițiile:

1. Tatiana recită poezia. 2. Vîntul mîină frunzele. 3. Soarele încălzește pămîntul. 4. Bunica împletește ciorapi.

 3 **492.** Dezvoltați propozițiile, completîndu-le cu componente directe.

a) Aurica desenează. b) Bunelul povestește. c) Tata sădește. d) Sora citește.

• La ce întrebări răspund complementele directe?

 493. Determinați diftongii. Selectați verbe și stabiliți conjugările lor.

a) Vine Moș Gerilă –
Barba i-i de nea.
Hai cu săniuța
Să ne dăm pe ea.

b) Vine Moș Gerilă,
Iată-l pe tăpșan!
Vino, moșulică,
Te-așteptăm de-un an.
(V. Romanciuc)

N 1 **494. Lucru în grup.** Citiți și continuați dialogul ingenios:

- Ce e zăpada?
- Lacrimi înghețate...
- Ce sînt fulgii?
- ...
- Ce e gerul?
- ...
- Ce e vîntul de iarnă?
- ...

(Cuvinte „salvatoare”: *flori, moș, balaur, puf, zmeu, vultur, steluțe, bățuș* etc.)

N 2 **495. Lucru în grup.** Improvizați un dialog:

a) între două păsărele după începutul dat:

- E frig!
- Cip-cirip! E ger!
- Ninge, ninge întruna.
- Ninge și viscolește.
- ...

b) între doi oameni adulți, pe care i-a prins iarna în cîmp.

N 3 **496.** Citiți textul, împărțiți-l în fragmente și alcătuiți planul, folosind propoziții din text. Alcătuiți șase întrebări cu cîte trei răspunsuri-varianțe pentru o viitoare testare.

Lumea furnicilor

Avem o casă obișnuită, ca toate casele, fără prea multe podoabe și alte lucruri de prisos în ea. E tocmai ce-i trebuie unui neam de furnici, pentru a-și trăi cinstit pînă la capăt viața.

Casa e foarte mare, asemănătoare cu o cetate. Să tot aibă vreun metru și jumătate — destul de înaltă pentru statura unei furnici. Dar nu e nici din sticlă, nici din beton. Deși e tot atît de trainică și mult mai comodă și mai călduroasă.

Casa ne-o facem în felul următor. Alegem un loc de nădejde și ne apucăm de treabă: adunăm crenguțe mici, paie uscate, alte ierburi.

Apoi clădim paiete și uscăturile una peste alta, le ungem cu pământ pînă cînd se formează o boltă. Pe această boltă se sprijină acoperișul din frunze, ace de pin și de brad. Asemenea acoperiș ne apără de cele mai mari ploii. Poate să toarne cu găleata, noi stăm în casă fără nici o grijă. Iar după o ploaie bună pământul de pe acoperiș se întărește ca cimentul.

Casa furnicilor

Casele noastre au o mulțime de camere, unite prin coridoare întortocheate. Camerele se află la „etaje”, așa ca la oameni. Avem de asemenea și subsoluri în mai multe etaje. Intrările sînt tainuite de ochii străinilor.

Trăim ca o familie prietenoasă, unită — toate pentru una și una pentru toate. Acesta e crezul vieții noastre.

(C. Dragomir)

- **N** 4 Spuneți a cui casă se aseamănă cu cea a furnicilor?
- Aduceți drept exemplu proverbele care ar ilustra unele idei, fapte ce reies din conținutul textului.

Exemplu: *În unire e puterea.*

- Ce învățătură puteți scoate aflînd care e crezul vieții furnicilor?
- Selectați verbele din alineatul al patrulea și determinați conjugarea lor.

Atenție! Verbul își poate schimba forma după:

<i>număr</i>	<i>persoană</i>
singular: eu	persoana I: acțiunea este făcută de persoana/persoanele care vorbesc.
plural: noi	
singular: tu	persoana a II-a: acțiunea este făcută de persoana/persoanele cu care se vorbește
plural: voi	
singular: el, ea	persoana a III-a: acțiunea este făcută de persoana/persoanele despre care se vorbește
plural: ei, ele	

Atenție! Acțiunea are loc la timpul:

trecut	prezent	viitor
ieri	azi	mîine
<i>Eu am citit</i>	<i>Eu citesc</i>	<i>Eu voi citi</i>

Amintiți-vă! **Rezumatul** este povestirea pe scurt a conținutului unei lucrări literare și științifice.

 1 **497.** Citiți textul, apoi întocmiți rezumatul lui.

Taina ciocîrliei

Dis-de-dimineată, pînă nu se înfierbîntase soarele, am ieșit la prășitul păpușoilor.

Păsările parcă se luase la întrecere să vadă al cui cîntec va fi mai lung și mai sonor.

Deodată toate ciocîrliile au amuțit.

Din cer, ca un bulgăre, a căzut lîngă Costea o pasăre.

Am înlemnit.

Costea privi uimitor la pasăre.

— Mi se pare că încep să înțeleg cauza acestei prietenii neașteptate, a spus el.

S-a ridicat, a luat de jos o pietricică și a pornit undeva. Apropiindu-se de un plop, a ochit și a aruncat piatra într-un vultan ce se aciuase printre ramurile din vârful copacului.

Costea s-a întors și, apropiindu-se de ciocîrlia ce mai sta tupilată la pămînt, i-a șoptit ceva. Pasărea, scoțînd un ciripit vesel, s-a ridicat și și-a luat zborul.

- **Creați.** Imaginați-vă ce i-a spus păsăruicii salvatorul?

Modurile verbului

 498. Citiți propozițiile. Determinați verbele și spuneți care acțiuni vi se par sigure din punctul de vedere al realizării lor și care acțiuni posibile?

1. Vîntul mișcă ramurile copacului.

2. Brumarul îi fura frunzele.
3. Copacul îngălbeni.
4. Păsările îl părăsiseră demult.
5. Frigul i-a pătruns adânc în trunchi.
6. Curînd îi vor cădea ultimele frunze.
7. Ar vrea zile senine și cer de azur.
8. Ar fi vrut cîntări de păsări, foșnet de frunze.
9. Cine să-l consoleze?
10. Ar fi vrut să nu fi venit toamna.
11. Ascultă cîntecul trist al ploii!
12. Și acum va fi crescînd copacul, dacă nu s-o fi uscat.

Ați constatat că verbele din propozițiile 1–6 exprimă acțiuni sigure, pe cînd cele din propozițiile 7–12 exprimă acțiuni posibile.

Pe lîngă categoriile gramaticale ale verbului, pe care le-am studiat pînă-n prezent (persoană, număr, timp), verbul are și o altă categorie ce se numește **mod**.

Reieșind din exemplele analizate mai sus, constatăm următoarele:

Repere teoretice	<p>Forma pe care o ia verbul pentru a arăta că acțiunea este sigură sau posibilă se numește mod.</p> <p>Modurile verbului se împart în două grupuri: personale și impersonale.</p> <p>Modurile personale sînt cele care își schimbă forma după persoane. Ele se numesc și predicative (<i>eu învăț, voi veți citi, noi am dori, tu să cînți</i> etc.)</p> <p>Verbul are cinci moduri personale:</p> <ul style="list-style-type: none"> • modul indicativ, • modul conjunctiv, • modul condițional, • modul potențial, • modul imperativ.
-------------------------	---

Modul indicativ

Repere teoretice

Modul indicativ exprimă o acțiune (stare sau existență) sigură, reală. Este *singurul* mod care are toate trei timpuri: *prezent, trecut și viitor*.

• În versurile:

„Codrule cu rîuri line,
Vreme trece, vreme vine” (M.Eminescu)
verbele *trece, vine* exprimă acțiuni care au loc în momentul vorbirii.

Timpul care exprimă o acțiune ce se petrece în momentul vorbirii se numește **timpul prezent**.

Amintiți-vă la ce întrebări răspund verbele la timpul prezent.

N 2-3 **499.** Conjugăți oral verbele *a lucra, a cere, a vedea, a hotărî* la timpul prezent.

500. Rețineți formele corecte ale verbelor *a crea, a agreea* la indicativ prezent:

creez	creăm	agreez	agreăm
creezi	creați	agreezi	agreeți
creează	creează	agreează	agreează

N 1 **501.** Construiți propoziții în care să folosiți diferite forme ale verbelor: *a crea, a agreea, a recrea* la modul indicativ prezent.

N 2 **502.** Treceți verbele din paranteze la modul indicativ timpul prezent:

a) Ce (a învăța) la tinerețe, aceea (a ști) la bătrînețe. b) Scumpul mai mult (a păgubi), iar leneșul mai mult (a alergă). c) Cine (a întreba) nu (a greși). d) Mult (a trăi), multe (a auzi); mult (a umbla), multe (a vedea); mult (a trăi), multe (a pătimi); mult (a greși), multe (a învăța).

N 3 **503.** Determinați conjugarea verbelor ce urmează. Conju-
gați-le la timpul prezent, modul indicativ. Rostiți-le corect și puneți
accentul pe silaba cuvenită.

*A șterge, a merge, a întinde, a învinge, a trece, a încinge, a
spune, a zice, a trage, a închide, a crește, a curge, a cunoaște,
a pune.*

N 4 **504.** Găsiți cât mai multe verbe ce vor avea în compo-
nența lor prefixele date. Scrieți aceste verbe la indicativ prezent,
persoana a III-a, singular. Explicați ortografia prefixelor.

Prefixele: *dez, des-, răz-, răs-, îm-, în-, com-, con-*.

N 4 **505.** Precizați la ce timp, număr, persoană, mod sînt ver-
bele:

umblu– umbli, umplu– umpli, umflu– umfli, intru– intri.

• Analizați fonetic unul din aceste verbe.

În propoziția:

„Vîntul se liniștise, iar spre seară s-a pornit ninsoare”.

(A. Șalari)

verbele *se liniștise, s-a pornit* exprimă acțiuni care s-au
petrecut demult, înainte de momentul vorbirii.

Repere teoretice Timpul care exprimă o acțiune ce s-a petrecut pînă la
momentul vorbirii se numește **timpul trecut**.

Timpul trecut are *patru forme (aspecte)*:

imperfectul, perfectul compus, perfectul simplu, mai
mult ca perfectul.

• În fraza:

*„Ramurile se ridicau încet și glasul depărtat al șuvoa-
ielor tăcea din vreme în vreme”.* (A. Russo)

verbele *se ridicau, tăcea* exprimă o acțiune trecută,
însă neterminată, adică o acțiune care continuă să se
desfășoare în trecut. Aceste verbe sînt la **imperfect**.

Imperfectul exprimă o acțiune desfășurată în trecut,
dar neterminată în momentul vorbirii.

Verbele la imperfect răspund la întrebările:

<i>Numărul singular</i>	<i>Numărul plural</i>
I ce făceam?	I ce făceam?
II ce făceai?	II ce făceai?
III ce făcea?	III ce făceau?

N 4 **506.** Subliniați verbele la imperfect, arătați numărul și persoana lor.

a) Inginerul continua să stea îngândurat, privind schema. (S. Șleahu) b) Adunarea se sfârșise în deplină înțelegere, se luau măsuri practice, care îndată și erau puse în aplicare. (B. Istru) c) El știa că în ziua aceea zorii zilei vesteau pacea pe pământ. (L. Deleanu) d) Era odată o babă care avea trei feciori înalți ca brazii. (I. Creangă) e) Aici se tăiau mereu stejari bătrâni. (A. Lipcan) f) Desenau pe tablă chipul bătrînului Nistru cu miile de cotituri, și împreună cu apele lui, coborau încet la vale. (I. Druță)

N 1 **507.** Selectați verbele la imperfect. Determinați conjugarea fiecăruia.

Soarele aluneca în carul lui de foc și își împrăștia cu dărnicie razele. Peste tot domnea numai voia bună. Doar norul, mereu bosumfalt, nu era în apele sale.

— Risipitorule! bolborosea el. Îți irosești razele degeaba.

Și nu era fir de iarbă, gîză sau floare să nu se bucure de dărnicia Soarelui.

(J. Rodari)

- Conjuțați două verbe la alegere la imperfect.

N **508.** Treceți la imperfect următoarele verbe:

a crea (persoana I, singular și plural, persoana a III-a, singular și plural);

a sui (persoana a II-a, singular și plural);

a fugi (persoana a II-a, singular);

a hotărî (persoana a II-a, plural).

- Alcătuiți propoziții cu aceste forme verbale.

N 3 **509.** Analizați verbele (mod, timp, persoană, număr, funcție sintactică):

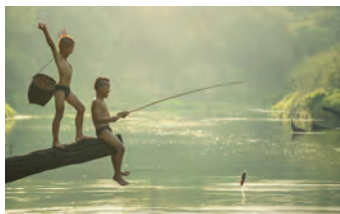
a) Toate acestea le privea biata mamă cu mâinile subțioară, cum e omul neăcjit. (I. Creangă). b) Nu, dragă cumătră, dar când ne întîlneam, eu cam ades vedeam că tu pe botișor aveai și pufușor. (A. Donici) c) Ca și alte zile de iunie, și dimineața aceasta era frumoasă și fermecătoare. (I. Canna)

N 4 **510.** Treceți verbele din paranteze la imperfect.

Din desișul verde al pădurii (a se revărsa) trilurile fermecătoare ale păsărilor. Cucul cel fără de astîmpăr (a înștiința) codrul de sosirea lui: „Cu-cu! Cu-cu!” Din altă parte o pupăza, în ciuda cucului, (a-și arăta) măiestria: „Pu-pu-pu! Pu-pu-pu!” În copacii bătrîni (a sosi graurii). Cu venirea primăverii (a-și căuta) și ei de gospodărie. Și la toți (a le suna) toaca de deșteptare a ciocănitorei care cu clanțul ei oțelit (a căuta) cari undeva prin apropierea colnicului. (I. C. Ciobanu)

N 511. Creați. Realizați compunerea:

„La pescuit”, avînd date îmbinările: zi frumoasă; a se odihni plăcut; apă limpede; soare mîngîietor; pescari pricepuți; concertul broaștelor; luciul apeii; a-și încerca norocul.

La pescuit

•Subliniați verbele la imperfect (în compunere).

N 512. Citiți textul și aflați cum era prăjitura fiicei. De ce plîngea fiica?

Tata se întoarse de la serviciu. Intră în casă și vede că fiica sa e cu ochii în lacrimi.

— Ce s-a întîmplat, draga mea?

— Am făcut o prăjitură și când am scos-o din cuptor, cîinele nostru a mîncat-o.

— Ei, lasă, nu mai plînge. Îți cumpăr eu alt cîine.

Cîinele flămînd

- Explicați ultimele cuvinte ale tatălui, alegînd varianta potrivită:
- Prăjiturile nu erau bune și cîinele s-a îmbolnăvit.
- *Prăjiturile erau crude și cîinele s-a otrăvit.*
- *Prăjiturile erau foarte gustoase și cîinele e mulțumit.*
- *Varianta voastră.*

Repere teoretice

Perfectul compus arată o acțiune terminată în trecut. Perfectul compus răspunde la întrebările:

Numărul singular	Numărul plural
<i>I ce am făcut?</i>	<i>I ce am făcut?</i>
<i>II ce ai făcut?</i>	<i>II ce ați făcut?</i>
<i>III ce a făcut?</i>	<i>III ce au făcut?</i>

Perfectul compus se construiește cu ajutorul verbului auxiliar *a avea* (**am, ai, a, am, ați, au**) și participiul verbului de conjugat:

Eu am	<i>vorbit</i>
Tu ai	<i>liniat</i>
El (ea) a	<i>șezut</i>
Noi am	<i>scris</i>
Voi ați	<i>citit</i>
Ei (ele) au	<i>hotărît</i>

Verbele auxiliare din componența perfectului compus se scriu prin liniuță cu pronumele neaccentuate:

le-, m (ă)-, te-, ne-, mi-, ți-, și, i-, l-, v (ă), s (e-): *i-am spus, l-am văzut, și-a ales, mi-a adus, ți-am povestit, v-a dat, s-a dus, ne-am întors, te-a luat, m-a condus, le-a cîntat.*

513. Citiți textul și răspundeți la întrebările ce urmează:

1. Cînd au avut loc cele descrise: în prezent sau în trecut?
2. Ce v-a ajutat să determinați timpul desfășurării acțiunii?
3. Ce fel de acțiune exprimă verbele evidențiate: neterminată sau terminată?

Trei zile a *cutreierat* furnica culmea dealului — trei zile lungi de vară și toate trei *au fost* în zadar, căci de fiecare dată *s-a întors* fără nimic. A patra zi *s-a trezit* cu toate cele șase

lăbuțe amortite de oboseală. *S-a sculat repejor și a pornit-o la deal.*

(I. Druță)

Răspunzînd la întrebările de mai sus, ați constatat că verbele evidențiate exprimă o acțiune terminată, înfăptuită în trecut. Aceste verbe sînt la perfectul compus.

N 1 **514.** Determinați verbele la perfectul compus, persoana și numărul lor.

a) Vasilco a sosit acasă. Iachim și Olena au plîns de bucurie, iar ceilalți l-au îmbrățișat care mai de care. (M. Koțiubinskii) b) Cînd Griți a apărut în preajma cîrdului, toate gîștele și-au ațintit ochii asupra lui; a răsunit un sîsîit unanim, plin de uimire. (I. Franko) c) A înserat. Au aprins lumina. În casă a intrat fuga Mikolka. (A. Teslenko) d) Și așa s-a întîmplat/C-a venit ea lîngă mine/Și m-a mîngîiat/Mi-a șters lacrimile toate/Și m-a sărutat/. (T. Șevcenko)

i **515.** Conjugăți la perfectul compus verbele:

a aranja, a înfășa, a fotografia, a privi.

N 2 **516.** Plasați verbele din paranteze la perfectul compus.

a) Studenții Ucrainei (a-i saluta) pe oaspeți. b) Un grup de tineri (a-i felicita) pe veterani. c) Cîțiva elevi (a se opri) în fața unui exponat. d) Frunzișul (a îmbrăca) copacii în veșmînt verde.

• Analizați după structură cuvîntul *frunzișul*.

N 4 **517.** Treceți verbele propuse la perfectul compus. Fiți atenți la ortografierea lor:

Ne întîlnim, vă observ, îi întreb, se îngălbenesc, îl văd, mă cobor, te uiți, îl cheamă, își amintește, îți vorbește, îmi șoptește, le cred.

N 1 **518.** Atestați omofonele (cuvintele ce se rostesc la fel, dar se ortografiază diferit) din propozițiile ce urmează. De ce se ortografiază astfel?

a) Ursul *mi-a* spus la ureche să-mi găsească un prieten mai bun. Mama *mea* este profesoară de limba și literatura moldo-venească. b) Vara trecută am fost *la* Simferopol. Furnica *l-a* întrebat pe greieraș ce a făcut el toată vara. c) Copiii *s-au* pornit spre pădure. Filomela *sau* privighetoarea e cea mai iscusită cântăreață a codrilor. d) *Ne-am* întâlnit în centrul satului. Avem un *neam* la Chișinău.

N 1 **519. Creați.** Descrieți, oral, o întâmplare hazlie din viața voastră. Folosiți verbe la timpul trecut.

• În fraza:

„După ce *sfârși*, îl *rugai* pe cioban să cînte din gură și el *începu* cu un glas limpede și puternic a cînta.”(V. Alecsandri)
verbele *sfârși*, *rugai*, *începu* exprimă o acțiune trecută și terminată de curînd. Aceste verbe sînt la **perfectul simplu**.

Repere teoretice

Perfectul simplu exprimă o acțiune desfășurată în trecut și terminată de curînd.

Verbele la perfectul simplu răspund la întrebările:

Numărul singular	Numărul plural
<i>I ce făcui?</i>	<i>I ce făcurăm?</i>
<i>II ce făcuși?</i>	<i>II ce făcurăți?</i>
<i>III ce făcu?</i>	<i>III ce făcură?</i>

Perfectul simplu se formează de la participiul verbului de conjugat, înlăturîndu-se terminația **-t** și adăugîndu-se terminațiile:

Numărul singular	Numărul plural
I -i	I -răm
II -și	II -răți
III -	III -ră

Verbele cu participiul în **-s** păstrează consoana finală și primesc vocala **e** de legătură înaintea terminației (*dus+e + i = dusei*; *mers+ e+răm = merserăm*)

La verbele de conjugarea I, terminate în **a** după consoană, la persoana a III-a, singular, **a** trece în **ă** (*a afla* — el, ea *află*), iar cele terminate în **a** după o vocală, la aceeași persoană și număr, **a** trece în **e** (*a linia* — el, ea *linie*).

N 3 **520.** Conjugăți în scris la perfectul simplu verbele:
a descuia, a merge, a citi, a doborî, a scrie.

N 2 **521.** Treceți verbele din paranteze la perfectul simplu.

Se zice că un vultur, istovit fără măsură, s-a prăbușit din înălțime jos, la pământ.

Îl (a vedea) lupul și (a se bucura) răzbunătorul.

— În sfârșit ai să mori! îi (a striga) el.

— Da, mor, (a răspunde) cu greu vulturul. Dar am trăit minunat, am stăpînit cerul, am luptat și am învins dușmanii. Acum am căzut victorios.

— Glorie fără folos! Ce ți-a rămas din gloria aceasta? Doar carne pentru colții mei, (a-i riposta) lupul.

— Ce mi-a rămas? (a se întreba) vulturul. Și tot el (a răspunde): Cinstea! Cu ea am trăit și am luptat. (După V. Sivetides)

• Găsiți sinonime pentru cuvîntul *a zice*.

N 1 **522** Citiți gluma și spuneți: își iubesc bunicii nepoții? De ce? Argumentați.

La bunici

Era într-o duminică. Părinții lui Tudor se pregăteau de drum.

— Tudor! îl stigă mama. Mergem la bunici!

— Nu vreau să merg la Pîrjolteni, le răspunde supărat feciorul.

— Și de ce, mă rog? îl întrebară într-un glas părinții.

— Nu vreau, pentru că bunicul și bunica mă sărută prea des.

— Și atunci ce, rămîi acasă?

— Ba am să merg, se învoi Tudor. Dar am să-i sărut eu pe dînșii.

(După P. Cărare)

• Găsiți în texte verbele la timpul trecut al modului indicativ, stabiliți aspectele.

La bunica

N 3 **523. Lucru în grup.** Construiți un dialog între un bunic și nepoțelul său după începutul dat:

— Bunicule, ce avem de făcut astăzi? Aș vrea să te ajut.

— Mîine e sărbătoare și vom avea mulți oaspeți, de aceea trebuie să facem curățenie în curte.

—....

N 2 **524. Lucru în grup.** Ce ai învățat de la bunicii tăi? Alege un răspuns și argumentează, folosind verbe la timpurile modului indicativ studiate.

- Să fiu om de omenie;
- să-mi iubesc familia și patria;
- să muncesc;
- să păstezi tradițiile;
- să-mi iubesc limba maternă;
- varianta personală.

N 3 **525.** ”Cu tot neamul ne-adunăm

La bunici în Casa Mare

Și în zi de sărbătoare,

Ca la moldoveni cîntăm, spune C.

Dragomir. Cum petreceți voi sărbătorile, avîndu-i alături pe bunici? Descrieți cum sînt bunicii voștri?

Casa Mare

Atenție! Verbele terminate la infinitiv în **-i** au la perfectul simplu, persoana I, numărul singular formele: *auzii, citii, găsii* etc.

526. Alcătuiți propoziții în care *a crea, a scrie, a urî, a sosi* să se afle la perfectul simplu, persoana a II-a, singular și plural.

Rețineți formele verbului „*a fi*” la perfectul simplu!

Numărul singular

Numărul plural

Eu fusei/fui

Noi fuserăm/furăm

Tu fuseși/fuși

Voi fuserăți/furați

El (ea) fuse/fu

Ei (ele) fuseră/fură

 527. Precizați la ce timp, persoană și număr se află verbele *a descoperi*, *a sosi*, *a dori* în propozițiile:

a) Descoperii pe loc ce dorii. b) Sosi în poartă și-l descoperii imediat. c) Sosii acolo și mă luă cu el.

• În fraza:

„Iezii de acum *căzuseră* în apă, când a venit stăpîna lor.”
verbul *căzuseră* exprimă o acțiune terminată înaintea altei acțiuni tot trecute, exprimată prin verbul *a venit*.

Verbul *căzuseră* este la **mai mult ca perfectul**.

Repere teoretice

Mai mult ca perfectul arată o acțiune săvârșită în trecut și terminată înaintea altei acțiuni trecute. Mai mult ca perfectul se formează de la participiul verbului de conjugat, de la care se înlătură **-t** și se adaugă terminațiile speciale: *-sem*, *-seși*, *-se*, *-serăm*, *-serăți*, *-seră*.

Verbele la mai mult ca perfectul răspund la întrebările:

Numărul singular	Numărul plural
I ce făcusem?	I ce făcuserăm?
II ce făcuseși?	II ce făcuserăți?
III ce făcuse?	III ce făcuseră?

Exemple: cîntasem, cîntaseși, cîntase, cîntaserăm.

Fiecare formă verbală la mai mult ca perfectul are în componența ei sufixul **se**. Prezența acestui sufix vă ajută să deosebiți formele temporale ale verbelor. Comparați:

Perfectul simplu	Mai mult ca perfectul
<i>Ei lucrară</i>	<i>Ei lucraseră</i>
<i>Noi doborîrăm</i>	<i>Noi doborîserăm</i>
<i>Tu cîntași</i>	<i>Tu cîntaseși</i>

Atenție! Când și perfectul simplu conține **se** mai mult ca perfectul îl dublează pe — **se**: scrisei — scrisesem/

 528. Scrieți verbele de mai jos la timpul mai mult ca perfectul:

a crea (persoana a II-a, singular și plural);

a avea (persoana I, singular și plural);

a discuta (persoana a III-a, singular și plural);

 4 **529.** În locul punctelor puneți terminațiile mai mult ca perfectul. Arătați oral persoana și numărul lor.

a) Cu o zi înainte fuse ... adunarea clasei, la care Zamfira își citi ... însemnările despre călătoria sa la Kiev. (A. Șalari) b) Parcă nu demult veni ... toamna, dar se duse ... și ea. (I. Druță) c) La curte se făcu ... mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștia ... că domnul se împaca ... cu boierii. (C. Negruzzi) d) Mă lăsa ... într-un cot și mă adânci ... în priveliștea minunată a dimineții Nistrului lin în vreme de vară. (I. Canna) e) Și când a ajuns Stan acasă, Chirică treiera ..., vîntura ..., măcina ..., în sfîrșit, pus ... toate treburile la cale.

(I. Creangă)

 1-2 **530.** Identificați verbele la mai mult ca perfectul. Arătați persoana și numărul lor.

a) Dănilă mai prinsese acum la minte. (I. Creangă) b) Abia de trei zile ne înturnaserăm din Ucraina, unde zăboviserăm câteva luni, când am primit un răvaș de la el. (C. Negruzzi) c) Pierdeaua cerului se lăsase peste dealuri, spălăcită de afîta arșiță dogoritoare. (G. Meniuc) d) Speranțele neînchipuite, pe care le pusese taică-său în viitorul strălucit al lui Griți, se spulberaseră demult. (I. Franko) e) N-a fost dat să mă vrăjească/Multă vreme traiul:/A-nceput să dogorească,/Și s-aprinsese raiul! (T. Șevcenko)

 3 **531.** Conjugați în scris la mai mult ca perfectul verbele:

a duce, *a merge*, *a împrăștia*, *a câștiga*, *a culege*.

532. Să comunicăm!

Conform Declarației Universale a Drepturilor Omului fiecare cetățean are dreptul la: **viață, educație, muncă, odihnă, religie și la exprimarea opiniei.**

— Vă place să vă spuneți părerea?

— Cît de des vi se cere opinia asupra unui lucru?

— Cum credeți, e nevoie ca omul să-și exprime părerea personală în legătură cu ceea ce se întâmplă în jurul lui? Examinați relația de sens dintre cuvintele din îmbinările:

a) părere — opinie — idee — punct de vedere;

b) punct de vedere pozitiv — punct de vedere negativ.

• Includeți în enunțuri expresiile:

— a fi de aceeași părere;

— a-și exprima opinia.

533. Citiți exemplele și precizați ce conțin ele.

a) — Cum ți-ai petrecut vacanța?

— Minunat! Nici n-am observat cînd a trecut!

b) — Ce părere ai despre noul coleg?

— E simpatic, dar e foarte timid.

c) — Ce zici de profesorul cel nou?

— O, e atît de sever! E mereu încruntat, nu zîmbește deloc.

• Identificați exemplul care exprimă o opinie negativă. Reformulați-l astfel ca să exprime o opinie pozitivă.

Atenție! Pentru a exprima o părere personală, se pot utiliza următoarele formule introductive:

- eu cred că ...

- mi se pare că ...

- după părerea mea ...

- în ce mă privește ...

- eu consider că ...

- din punctul meu de vedere ...

- după mine ...

- părerea mea este că ...

- am impresia că ...

- presupun că ...

Pentru a fi convingătoare, opiniile, punctele de vedere trebuie argumentate. Argumentarea se face prin utilizarea mijloacelor de relație: *pentru că, deoarece, fiindcă ...* și a unor formule comparative: *la fel ca, față de, spre deosebire de* ș.a.

N 3 **534.** Utilizând unele din formulele enumerate mai sus, expi-mați-vă părerea în legătură cu:

a) reamenajarea clasei voastre.

535. Acitivitate în grup. Alcătuiți două texte mici (a câte 5-6 propoziții), care să exprime două puncte de vedere privind minutele de publicitate (la televizor) în timpul când rulează un film:

a) al părinților tăi; b) al tău.

Atenție! Formele verbelor auxiliare *a fi, a avea, a vrea* prezintă dificultăți la conjugarea lor la timpul trecut. Urmează, în continuare, formele acestor verbe la unele aspecte ale timpului trecut.

A fi

Mai mult ca perfectul

I fusesem

I fuseserăm /fusesem

II fuseseși

II fuseserăți /fuseseți

III fusese

III fuseseră

A avea

Perfectul simplu

Mai mult ca perfectul

I avui (avusei)

avusesem

II avuși (avuseși)

avuseseseși

III avu (avuse)

avusese

I avurăm (avuserăm)

avuseserăm/avusesem

II avurăți (avuserăți)

avuseserăți/avuseseți

III avură (avuseră)

avuseseră

A vrea

<i>Imperfectul</i>	<i>Perfectul simplu</i>	<i>Mai mult ca perfectul</i>
I vream/voiam	vrui/vrusei	vrusesem
II vrei/voiai	vrushi/vruseși	vruseseseși
III vrea/voia	vru/vruse	vrusese
I vream/voiam	vrurăm/vruserăm	vruseserăm
II vreați/voiați	vrurați/vruserați	vruseserați
III vreau/voiau	vrură/vruseră	vruseseră

N 4 **536. Creați. Lucru în grup.** Alcătuiți un microtext „La scăldat” în care verbele *a fi*, *a avea*, *a vrea* să fie:

- verbe predicative;
- verbe auxiliare;
- verbe copulative.

Repere teoretice

Viitorul arată că acțiunea se va petrece după momentul vorbirii. Timpul viitor are două forme: viitorul forma I și viitorul foarma a II-a.

Viitorul forma I se formează de la prezentul indicativ al verbului auxiliar *a voi* (*voi*, *vei*, *va*, *vom*, *veți*, *vor*) și infinitivul verbului de conjugat fără prepoziția **a**: *voi citi*, *vei lucra*, *veți coborî*.

Verbele la viitorul forma I răspund la întrebările:

<i>Numărul singular</i>	<i>Numărul plural</i>
I ce voi face?	I ce vom face?
II ce vei face?	II ce veți face?
III ce va face?	III ce vor face?

Viitorul forma a II-a se formează de la prezentul indicativ al verbului *a avea* și conjunctivul prezent al verbului de conjugat.

Verbele la viitorul forma a II-a răspund la întrebările:

Numărul singular

I ce am să fac?

II ce ai să faci?

III ce are să facă?

Numărul plural

I ce avem să facem?

II ce aveți să faceți?

III ce au să facă?

Exemplu: *am să iau, ai să iei, are să ia, avem să luăm.*

Există și forme regionale de viitor:

Numărul singular

I *oi* salva

II *îi (i)* salva

III *o (a)* salva

Numărul plural

I *om* salva

II *îți (oți, ți)* salva

III *or* salva

În versurile:

„*Vor trece anii-n lungul lor șirag,*...

Iar tu, chemat în cîntece de dor,

Vei dăinui prin nemurirea ta.” (L. Deleanu)

Verbele *vor trece, vec dăinui* arată acțiuni care urmează să se desfășoare mai târziu, adică după momentul vorbirii. Aceste verbe sînt la **timpul viitor** .

Atenție! Nu confundați ortografierea verbului auxiliar **a vrea** la viitorul forma I, persoana a III-a, singular: **va citi** cu ortografierea prin liniuță a verbelor la perfectul compus cu forma neaccentuată a pronumelui personal **vă**: **v-a citi**.

 537. Determinați verbele la timpul viitor.

a) Cînd va sosi tata, îi voi povesti cele întîmplate. b) ”Eu voi pleca la bibliotecă”, a zis Lenuța. c) Să nu ieșiți din cuvîntul meu, că veți pierde încrederea pentru totdeauna. d) Dacă ești respectuos,/Asta-i foarte bine,/Locul tău în autobuz/ Vei ceda bătrînei. (S. Marșak)

 2 **538.** Determinați pozițiile ce conțin verbe la timpul viitor.

a) Sora va veni mîine de la bunici. b) Bunicul v-a primit foarte bine. c) Eu voi recita poezia preferată. d) V-oi în-

tîlni, nu vă faceți grijă. e) De ce v-ați întors? f) Veți pleca din nou?

N 3 **539.** Conjugați în scris cîte un verb de fiecare conjugare la timpul viitor (ambele forme).

N 4 **540.** Formulați enunțuri în care verbele *a întreba*, *a descoperi*, *a uni*, *a propune* să se afle la viitor (forma — la alegere), persoanele a II-a (plural) și a III-a (singular).

N 1-4 **541. Creați. Lucru în grup.** Prezentați o discuție între colegi în legătură cu planurile lor de vacanță, folosind mai ales timpul viitor.

N 3,4 **542.** Treceți verbele din paranteze la modul indicativ, timpul menționat, realizînd acordurile necesare:

a) Ionel (a afla — perfectul simplu) ce (a spune — perfectul compus) prietenul său și (a hotărî — perfectul simplu) să discute cu el. b) Auzind că (a fi — mai mult ca perfectul) mare tărăboi, flăcăul (a pleca — perfectul compus) repede. El (a rezolva — viitor f.I) c) totul și lumea îi (a mulțumi — viitor, f.I).

• În versurile:

„Vom visa un vis ferice,
Îngîna-ne-vor c-un cînt
Singuratice izvoare,
Blînda batere de vînt. ”

(M. Eminescu)

Forma *îngîna-ne-vor* conține verbul auxiliar **vor** plasat după verbul de conjugat. Această formă se numește **inversă**. Forme inverse pot avea numai timpurile compuse (*fi-va*, *vă-zut-am*, *duce-m-aș*). La inversare pronumele și verbul auxiliar rămîn în aceeași ordine: **m-am întors** — *întorsu -m am*. Verbele la forma inversă se scriu prin liniuță: *răsări-va*, *luat-ai*, *cititu-le- ai*.

N 2 **543.** Construiți forma inversă a verbelor după modelele propuse:

am aflat	aflat-am	m-am aflat	aflatu-m-am
ai scris		te-ai dus	
a lucrat		ți-a vorbit	
ați întrebat		s-a întors	
au vorbit		și-a amintit	

N 2 **544.** Ortografiati corect verbele la forma inversă:

- Mai auzit ai dumneata, cumătră, una ca asta, să fure Ion pupăza?(I. Creangă)
- Sculatu s au cu toții dis-de-dimineată, ca să mîntuie lucrul mai devreme.
- Gătitu le ai ceva bob fiert, găluște, turte și vărzări? (I. Creangă)
- Prinde l oi strigoiul cela odată la oala cu smîntînă, zicea mama. (I. Creangă)

N 1 **545.** Explicați ortografia verbelor la forma inversă.

a) Rogu-te, mîină mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul la noi.(I. Creangă) b) Mers-au ei zi și noapte, nu se știe cît au mers. c) Ei, moșule, ce mai zici? Adeveritu-s-au vorbele mele? d) Cînd au fost la mijlocul pădurii, făcut-a năvală oastea lui Bogdan-Vodă. (G.Ureche) e) Adormi-vom, troieni-va teiul frunza peste noi/, iar prin somn auzi-vom buciom de la stînele de oi. (M. Eminescu)

N 4 **546.** Ortografiati corect verbele la forma inversă.

Știutuvam, răzbitam, cîntatau, prindelvoi, facețioi, datoau, întîlnituneam, trezitusa, văzutulai, călătoritam, ducemaș, adormita, stingemisor.

?! ?! **547.** Citiți textul. Meditați asupra întrebării-probleme ce va urma la finele textului.

Etica comunicării și normele conduitei morale

Dispoziția fiecăruia din noi depinde într-o mare măsură de purtarea persoanelor cu care venim în contact. Bineînțeles, o comportare bună ne bucură, iar una rea ne întristează.

Limba, ca mijloc de comunicare între oameni constă nu numai din cuvinte, propoziții, dar și din acea formă de pronunțare a cuvintelor și a propozițiilor, care se numește intonație.

Putem auzi cum o persoană care se ceartă spune celeilalte: „Dar eu nu v-am spus nici un cuvânt jignitor!” Putem însă jigni pe cineva și fără a-i spune cuvinte insultătoare, nu prin text, ci prin subtext.

Posibil, că printre oamenii foarte cumsecade sînt și unii, foarte puțini, „groși de obraz”, pe care nu-i tulbură nimic. Dar sîntem siguri, că în societatea noastră, procentul acestor ființe blindate este foarte scăzut și sînt o excepție.

- Consultînd *Dicționarul explicativ*, aflați sensul cuvintelor *etică, conduită, morală*.

- **Creați.** Reieșind din cele citite, văzute, poate chiar în-țimplute cu dumneavoastră, răspundeți argumentat la întrebarea-problemă: „Care este rolul eticii și moralei în viața omului?”

 548. Să comunicăm!

- Ce înseamnă pentru voi o scrisoare?
- Vă place să primiți scrisori? Dar să le scrieți?
- Notați în caiete două adrese, a destinatarului și a expeditorului, completându-le cu datele necesare.
- Ce relații de sens există între cuvintele:
 - a) *scrisoare, epistolă, răvaș, carte;*
 - b) *scire, scriere, nescris, rescris, scriitor;*
 - c) *scrisoare, bilețel, carte poștală, telegramă.*
- Precizați sensul fiecărui cuvânt din punctul c. În ce situații de comunicare putem apela la aceste tipuri de corespondență?
- Ce legătură poate fi între cuvintele:
 - a) *scrisoare, porumbel, sticlă, cal de poștă, plic, poștaș, internet;*
 - b) *a scrie, a comunica, a transmite, a împărtăși, a corespunda.*

Atenție! Scrisoarea este o comunicare scrisă, trimisă cui-va prin intermediul poștei și prin care se împărtășesc gânduri și sentimente, se transmit informații.

- **Scrisoarea** poate fi: *amicală, familială, oficială, de felicitare, de mulțumire etc.*
- Indiferent de tipul scrisorii, la alcătuirea ei să se țină seama de următoarea structură:
 - formula de adresare;
 - conținutul propriu-zis;
 - formula de încheiere;
 - semnătura.

 549. Citiți textul ce urmează. Identificați elementele de structură a scrisorii.

Odesa, 14 august 2018

Stimate Anatol Leonidovici!

Am ajuns cu bine la locul de destinație. Tabăra „Tînăra Gardă” este un adevărat orașel al copilăriei fericite. Și cîte ocupații interesante poate avea fiecare locuitor al acestui oraș din poveste! Totuși dorul de școala dragă mă copleșește uneori. De aceea V-aș ruga să-mi comunicați ce e nou în viața clasei noastre, cum se isprăvesc colegii cu obligațiile ce le au. Mi-aș permite să Vă cer și un sfat: ce-aș putea eu colecta aici pentru muzeul nostru „Republica copilăriei?”

Cu profund respect, elevul
Dumneavoastră Veaceslav Nedelcu

- Cine este destinatarul scrisorii? Dar expeditorul?

N 2 **Ț** **550. Lucru în grup.** Propuneți formule de adresare și de încheiere potrivite pentru scrisori trimise:

a) unui prieten/unei prietene; b) bunicilor; c) redacției unui ziar/reviste.

- Ce tip de scrisoare va fi fiecare dintre ele?

N 3 **Ț** **551. Lucru în grup.** Citiți textul. Încercați să redactați o scrisoare de răspuns.

Mă cheamă Lucica Florescu. Sînt elevă în clasa a 5-a și învăț în școala-liceu din Novoselc.

Doresc să corespundez cu fete și băieți de vîrsta mea.
Scriveți-mi, vă rog, pe adresa ...

Ț **552. Creați.** Alcătuiți textul unei scrisori amicale. Respectați structura ei și așezarea textului în pagină.

N 3 **Ț** **553.** Citiți textul. Alcătuiți planul de idei.

Pirogov la Paris

Pirogov i-a făcut o vizită renumitului profesor de chirurgie francez Vellipau.

— Sînt un medic, s-a prezentat laconic Pirogov, am venit la Paris să fac studii.

— De ce ați făcut o cale atît de lungă, tinere? Parcă numai în Franța sînt învățați cu renume? Tocmai citeam lucrările compatriotului Dumneavoastră Pirogov. Sînt extrem de interesante. Luați loc, Vă rog, l-a invitat amabil Vellipau. Spuneți-mi, tinere, n-ați avut ocazia să-l cunoașteți pe Pirogov?

Necunoscutul zîmbi:

— Am avut ocazie.

— E minunat că-l cunoașteți pe acest mare învățat. Fiți atît de amabil și spuneți-i la întoarcere despre respectul și recunoștința mea.

— O să îndeplinesc cu plăcere însărcinarea Dumneavoastră, dragă profesor, cu atît mai mult că pentru aceasta nu e nevoie să mă întorc în Rusia. Pirogov e în fața Dumneavoastră.

Formarea verbelor

Repere teoretice

Limba moldovenească contemporană dispune de un număr impunător de verbe, completat continuu cu unități noi. Majoritatea verbelor se formează de la diferite părți de vorbire (substantive, adjective, numerale, verbe, adverbe, interjecții) pe două căi: **derivarea și compunerea.**

I. Derivarea constituie formarea verbelor cu ajutorul afixelor:

1. prin prefixare verbele se formează de la:

a) **alte verbe:** *a trece* — *a petrece*; *a face* — *a desface*;

b) **substantive:** *scenă* — *a înscena*; *lemn* — *a înlemni*;

c) **adjective:** *bun* — *a îmbuna*; *bătrîn* — *a îmbătrîni*;

d) **numerale:** *patru* — *a împătri*; *sută* — *a însuti*;

e) **adverbe:** *jos* — *a înjosi*, *tîrziu* — *a întîrzia*.

2. prin sufixare verbele se formează de la:

a) **substantive:** *mînă* — *a mînu*; *dar* — *dărui*;

b) **adjective:** *legal* — *a legaliza*; *util* — *a utiliza*;

c) **adverb:** *repede* — a repezi; *departe* — a depărta;

d) **interjecții:** *of* — a ofta; *mac* — a măcăi.

II. Compunerea reprezintă formarea verbelor prin unirea a două rădăcini: *bine + a voi = a binevoi*; *auto + a se critica = a se autocritica*.

 554. Stabiliți cum s-au format verbele compuse; separați-le în colonițe conform mijloacelor de formare: a) sufixare; b) prefixare; c) compunere.

A binecuvînta, a apropia, a micșora, a îngălbeni, a se înroși, a vopsi, a văruia, a îndrăgi, a se mîndri, a conduce, a străbate, a recita, a memora, a locui.

 555. Formați verbe prin derivare de la următoarele cuvinte:

lanț, parte, gheață, surd, verde, trist, peștiș, înalt, jumătate, mult, aproape, a vinde, a gusta, a da, a coase, a forma.

 2 **556.** În locul punctelor plasați cuvîntul potrivit din paranteză.

a) În compunerea elevului a fost ... (*invocată, evocată*) fapta eroică a consăteanului său. b) Animalul s-a ... (*adaptat, adoptat*) la mediu. c) Trofimaș eroul îndrăgit al copiilor moldoveni (*a devenit, a reveni*). d) Învățătorul ... (*a ne preveni, a proveni*) din timp despre excursia la mare.

 1 **557. Creați.** Scrieți o compunere pe tema: „O dimineață de primăvară” în baza planului din citate ce urmează. Subliniați verbele cu sens figurat (în planul prezentat).

a) ”Primăvara bate-n ușă cu săgeți de foc.” (L. Corneanu) b) ”Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.”

Butrimova.
Dimineață de primăvară

(V. Alecsandri) c) ”Trage clopotul cîmpia, vezi tu ce alai.”
(L. Corneanu) d) ”Umblă ca pe roate satul, nici nu-l mai cunoști.” (L. Corneanu)

N 3 **558.** Determinați de la ce părți de vorbire și cu ajutorul căror sufixe s-au format verbele date.

A știobîlcăi, a mîrîi, a înota, a împreuna, a stabilizea, a idealiza, a întregi, a domoli, a deștepta, a vesteji, a veseli.

N 4 **559.** Copiați verbele derivate. Marcați convențional părțile lor componente. Scrieți în paranteze partea de vorbire de la care s-au format derivatele.

A convețui, a reînnoi, a contrazice, a întrerupe, a răsfăța, a dezgropa, a desfunda, a înmulți, a învălui, a întări.

N 3 **560.** De la substantivele și adjectivele ce urmează formați cu ajutorul sufixului **-iză** verbe. Explicați sensul lor.

Alfabet, național, sonor, semnal, polar.

N 2 **561.** Selectați doar verbele derivate:

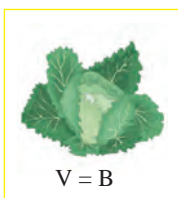
a găti, a prăji, a îmbrînzi, a pregăti, a mura, a marina, a pasteriza, a săra, a conserva, a plămădi.

A UTOEVALUARE

1. Determinați verbul în propoziția ce urmează. Ce exprimă el?
Ca niște brîie frumoase brazdele încing primăvara pămîntul.
2. Formulați cîteva situații utile pentru prietenul, prietena ta, care ar conține verbe la indicativ prezent.
3. Conjuțați verbele: *a lucra, a cere, a vedea, a doborî* la timpul prezent.
4. Alcătuiți două enunțuri cu cuvintele creez și agreezi.
face m aș, lucra tu s a, duce m oi, petrecutu l am.
5. Treceți verbele din paranteze la modul și timpul cerut.

Căldura (a spori, viitorul I, modul indicativ), cerul (a surîde, viitorul I, modul indicativ) și toată firea (a cuprinde, viitorul II, modul indicativ).

6. Conjuțați unul din verbele a hotărî, a putea la toate timpurile modului indicativ.
7. Alcătuiți o propoziție care să conțină verbe la modul indicativ, timpul trecut.
8. Enumerați conjugările verbului. Exemplificați.
9. Conjuțați oral la perfectul simplu verbele: *a mîngîia, a cînta, a vedea, a auzi*.
10. Scrieți verbele de mai jos la timpul mai mult ca perfectul: a crea (persoana II-a, singular, plural); a avea (persoana I-a, singular, plural); a discuta (persoana III-a, singular, plural);
11. Includeți în propoziții verbele-sinonime: *a face, a construi, a zidi, a făuri*.
12. Dezlegînd minirebusurile, veți descoperi denumirile unor păsări călătoare, vestitori ai primăverii. Faceți descrierea unei păsări.

REPETARE LA SFÎRȘIT DE AN

562. Construiți enunțuri în care predicatul să răspundă la întrebările: *ce este? cine este? cum este?* Ce fel de predicat veți folosi?

563. Expuneți textul detaliat, după un plan întocmit.

Istoria unui tablou

A. David.
Arborele Eminescu

Într-o toamnă târzie pictorul Aurel David cutreiera codrii Moldovei. Vîntul vuia, codrul gemea. Ultimele frunze cădeau triste la pămînt. La un moment dat, atenția pictorului a fost reținută de un copac singuratic, ce se afla la marginea pădurii și-și îndoia crengile în bătaia năprasnicului vînt. Pictorul și-a amintit de poeziile lui M. Eminescu „Ce te legeni...” și „Revedere”, de soarta poetului. Copacul acesta, ce lupta cu forța dezlănțuită a naturii, l-a impresionat deosebit de puternic.

Întors acasă, a conturat pomul pe o foaie de hîrtie. Treptat, coroana pomului veștejit a căpătat asemănare cu chipul poetului.

Cînd privești pomul cu o singură frunză, pictat de Aurel David, îți apare chipul drag al lui Mihai Eminescu. Astfel a luat naștere tabloul „Arborele Eminescu”.

564. Ortografați corect verbele, apoi subliniați diftongii și triftoongii.

Tea chemat, dăi cartea, teau văzut, teoi ajuta, iau spus, ioi da, iai petrecut, iar povesti, mii sete.

565. Selectați cuvintele cu aceeași rădăcină. De la cuvintele evidențiate formați cuvinte noi. Ce ați folosit: prefix ori sufix?

Zumzăie pe ramuri floarea:

O *auzi*? *Ascult-o* bine!

Parc-ar înflori copacii

Nu cu flori, ci cu albine. (I. Anton)

• Explicați ortografia cuvintelor *ascult-o*, *parc-ar*

2 **566.** Identificați articolele și felul lor.

Toate semințele cele bune, care încolțesc în sufletul nostru, pentru o viață înainte, de la cuvintele învățătorului pornesc.

567. Analizați morfologic substantivele din exemplele date.

- Munca cinstește pe om.
- Munca și economia izgonește sărăcia.
- Hărnicia poartă gospodăria.

3 **568.** Construiți propoziții după schemele:

- S + A + PVS + CD
- A + S + PN + CC
- S + PV + CI.

4 **569.** Completați propozițiile folosind substantive proprii.

- La 24 august sărbătorim ...
- La 28 iunie 1996 a fost primită ...
- 8 martie este ...
- 6 decembrie este ...

570. La ce timp se află verbele subliniate în textele de mai jos?

1. «... calul *ai să-l poți* alege punând în mijlocul hergeliei o tavă plină cu jaratic, și care dintre cai a veni la jaratic să mănânce, acela *are să* te *ducă* la împărăție și *are să* te *scape* de multe primejdii.» (I. Creangă) 2. «... ba ș-un topor *îți fac*, dacă mă crezi, *de-i zice* «aman, puiule!» când *îi scăpa* din mâna mea!» (I. Creangă)

571. Găsiți verbele la modul indicativ, timpul viitor. Cum se ortografiază ele? Încercați să explicați.

«Vom visa un vis fericit, /Îngîna-ne-vor c-un cînt?

Singuratice izvoare, /Blînda batere de vînt.» (M. Eminescu)

 572. Subliniați verbele, determinați modul și timpurile lor.

Învață de la soare cum trebuie s-apui.

Învață de la piatră cît trebuie să spui.

Învață de la ape să nu dai înapoi.

Învață de la greier, cînd singur ești, să cînti.

Învață de la lună să nu te înpăimînti.

Învață de la păsări să fii mereu în zbor.

Învață de la toate, căci toate-ți sînt surori. (R.Kipling)

• Fiecare vers conține o povață.

• **Creați.** ”Descifrați” povețile și comentați-le.

Autorii manualului vă urează:

Vacanță plăcută!

Lecturi interesante!

Discuții folositoare!

Exprimare corectă!

DICTIONAR EXPLICATIV

Micul dicționar cuprinde un număr redus de cuvinte, a căror cunoaștere este necesară pentru înțelegerea corectă a sensurilor unor contexte în care acestea apar: în textele literare sau reflexive, în exerciții, explicații, sarcini etc.

Pentru unele cuvinte s-au indicat și alte semnificații, avându-se în vedere posibilitatea folosirii lor în contexte diferite.

A

a abrevia *vb.* a face mai scurt prin reducerea numărului de litere sau silabe; a prescurta.

accelerat *s.n.* tren cu viteză mare (care se oprește numai la gările importante).

accidental, ~ă *adj.* care vine pe neașteptate; întâmplător, incidental, neesențial.

a accepta *vb.* a primi în mod voit (cadouri, propuneri etc.)

acceptabil, ~ă *adj.* care poate fi acceptat; convenabil.

accesibil, ~ă *adj.* 1. la care se poate ajunge ușor; 2. care poate fi ușor înțeles.

a actualiza *vb.* a face să devină actual.

agitație *s.f.* 1. mișcare neregulată; 2. mișcare tumultuoasă; tulburare; 3. neliniște sufletească; 4. activitate, mijloc de mobilizare politică; 5. frământări, tulburări sociale și politice.

a agreea, ~ez *vb.* a trata cu bunăvoință; a simpatiza.

agreeabil, ~ă *adj.* care este plăcut; care inspiră simpatie.

aidoma *adv.* la fel; întocmai; egal.

amabil, ~ă *adj.* care manifestă bunăvoință; politicos.

anonim, ~ă *adj.* 1. (despre un text sau despre o operă) al cărui autor nu este cunoscut; 2. neștiut; necunoscut.

anterior *adj.* care precedă o anumită dată; precedent.

antetitul, ~uri *s.n.* text înaintea titlului unei cărți.

antevorbitor *s.m.* persoană care a vorbit înaintea altor persoane.

antipatic, ~ă *adj.* care inspiră antipatie; repulsiv, dezgustător.

arcadă *s.f.* element arhitectural în formă de arc susținut de coloane.

arhiplin, ~ă *adj.* care este foarte plin; peste măsură de plin.

aspirație *s.f.* năzuință, dorință, rîvnă.

asterisc, uri *s.n.* semn grafic în formă de steluță, prin care se trimite la o notă în subsol sau se marchează un cuvînt neatestat și reconstituit.

atitudine *s.f.* fel de a fi sau de a se comporta.

a atribui *vb.* 1. a da, a acorda, a conferi; 2. a pune ceva în seama cuiva.

autocar, ~ **e** *s.n.* autobuz confortabil, folosit pentru excursii.

autoportret *s.n.* portret al unui artist, pictat de el însuși.

autostradă *s.f.* șosea cu mare capacitate de transport, rezervată circulației autovehiculelor.

autumnal, ~ **ă** *adj.* care ține de toamnă, toamnă.

aventură *s.f.* acțiune îndrăznească, riscantă, neobișnuită.

aversă *s.f.* ploaie torențială de scurtă durată.

B

ba *adv.* nicidecum; nu.

bagatelă *s.f.* lucru sau fapt lipsit de importanță; fleac.

balansoar, ~ **e** *s.n.* fotoliu cu tălpi curbate, care se poate balansa.

balnear, ~ **ă** *adj.* care ține de băile curative; propriu băilor curative.

balneoterapie *s.f.* tratament balnear.

bibelou, ~ **ri** *s.n.* obiect decorativ mic, folosit pentru împodobirea interioarelor.

bienal, ~ **ă** *adj.* 1. care are loc o dată la doi ani; 2. (despre activități, procese etc.) care durează doi ani; de doi ani; 3. (despre plante) care înfloresc și dă roade la doi ani.

bilateral, ~ **ă** *adj.* 1. care are două laturi; cu două laturi (opuse); 2. care ține concomitent de două aspecte opuse ale unui întreg.

bizar, ~ **ă** *adj.* care șochează prin felul său de a fi; ciudat; straniu; neobișnuit.

bonom *s.m.* om cu caracter blajin, blînd.

C

cabană, ~ **e** casă (de lemn) construită la munte pentru adăpostirea turiștilor și vinătorilor.

candelabru, ~ **e** *s.n.* suport frumos ornamentat, cu mai multe brațe pentru lumînări și becuri electrice, suspendat de plafon: lustră; policandru.

candid, ~ **ă** *adj.* care este plin de candoare; nevinovat; neprihănit; inocent.

candoare *s.f.* curățenie sufletească; nevinovăție; neprihănire; inocență.

casetofon. ~ **oane** *s.n.* magnetofon (portabil) de proporții reduse, cu benzile magnetice închise în casete.

capodoperă *s.f.* creație (artistică) de valoare excepțională.

captivant, ~ **ă** *adj.* care captivează; cuceritor; interesant.

coautor *s.m.* fiecare dintre cei doi sau mai mulți autori ai unei lucrări.

coerență, ~ **e** *s.f.* legătură strînsă și armonioasă între părțile unui întreg (unei compuneri, lucrări).

comunicat, ~ **e** *s.n.* 1. înștiințare oficială, referitoare la un eveniment important; 2. buletin informativ.

comestibil, ~ **ă** *adj.* care poate servi drept aliment pentru om; bun de mîncat.

concis, ~ **ă** *adj.* (despre stil) expus pe scurt; în puține cuvinte; concentrat.

contrast s.n. opoziție puternică între două lucruri, stări, acțiuni etc.

D

dansant, ~ă *adj.* 1. care dansează; în dans; 2. care se dansează; bun pentru dans.

decizie *s.f.* 1. atitudine cu caracter determinant, adoptată după o serie de deliberări; hotărîre; 2. sentință proclamată de o instanță judecătorească asupra unui recurs.

defect I, ~ă *adj.* care prezintă imperfecțiuni; cu neajunsuri.

defect II, ~e *s.n.* 1. lipsă a unei însușiri fizice sau morale; neajuns; cusur; deficit 2. deranjament care nu permite unui sistem tehnic să funcționeze normal; defecțiune.

a declanșa *vb.* 1. a (se) dezlănțui, a (se) stîrni; 2. a provoca, prin comanda, punerea în funcție a unui mecanism,

derivat, ~e *s.n.* 1. (gram.) cuvînt format prin derivare de la alt cuvînt; 2. produs industrial obținut dintr-o materie primă.

destinatar *s.m.* persoană căreia îi este destinat ceva; adresant.

diform, ~ă *adj.* care nu are formă și proporții normale; cu anomalii; deformat.

dificil, ~ă *adj.* 1. care se face cu mari eforturi; greu de realizat; 2. care provoacă griji și incomodități; 3. (despre persoane) care se împacă greu cu alții; greu de satisfăcut; capricios; năzuros; mofturos.

domeniu, ~i *s.n.* 1. sferă de activitate (socială, economică etc); 2. loc de răspîndire a anumitor fenomene; activități; arie.

E

eminent, ~ă *adj.* care se distinge prin calități (intelectuale) deosebite; excepțional; remarcabil.

a entuziasma *vb.* 1. a provoca entuziasm; a determina o admirație deosebită; 2. (refl.) a se însufleți; a se înflăcăra.

eseu *s. n.* 1. studiu liber de proporții reduse asupra unei probleme; 2. compunere ce constituie o meditație asupra unui subiect.

a evalua *vb.* a determina, a stabili prețul, valoarea, cantitatea etc; a calcula; a socoti; a prețui, a estima.

a evolua *vb.* a trece printr-o serie de transformări, prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a se dezvolta; a se transforma.

explicit, ~ă *adj.* care este exprimat limpede, clar, lămurit.

a explora *vb.* 1. a cerceta în scopuri științifice; 2. a analiza toate punctele de vedere; a studia; a investiga.

expresiv, ~ă *adj.* (despre cuvinte, gesturi) care arată ceva în mod viu, grăitor, sugestiv; (despre opere de artă) care evocă în imagini vii.

expunere *s.f.* relatare; ceea ce se expune, se relatează, se explică; narațiune.

extraordinar, ~ă *adj.* și *adv.* 1. care este neobișnuit; cu totul ieșit din comun; strașnic; grozav; 2. care se distinge prin anumite calități și suscită admirație; 3. (despre persoane) care se deosebește vădit de toți ceilalți; înzestrat cu calități deosebite.

F

fantastic, ~ă *adj.* care nu există în realitate; plăsmuit de imaginație.

familial, ~ă *adj.* care aparține familiei.

familiar, ~ă *adj.* (despre exprimare, limbaj, stil) obișnuit; simplu; fără pretenții; prietenos.

ficțiune *s.f.* reprezentare imaginară a realității înconjurătoare.

fidel, ~ă *adj.* care manifestă un atașament constant; caracterizat prin statornicie în convingeri și credincios, devotat.

figură *s.f.* 1. ansamblu de trăsături specifice ale feței; chip; fizionomie; 2. imagine a unui obiect sau a unei ființe, reprezentată printr-un desen, pictură sau sculptură; 3. (fam.) om cu merite în viața publică.

firește *adv.* bineînțeles; desigur; natural; negreșit.

fonotecă *s.f.* 1. colecție de înregistrări sonore pe discuri sau pe benzi magnetice; 2. local special amenajat, unde este o astfel de colecție.

fosforescent ~ă *adj.* care emite lumină în obscuritate; dotat cu fosforescență.

G

geamgiu, ~i *s.m.* 1. meșter care instalează geamuri; 2. persoană care se ocupă cu vânzarea geamurilor.

generos, ~oasă *adj.* 1. (despre oameni) care este predispus să ajute pe alții în mod dezinteresat; darnic; mărinimos; galant; 2. (despre manifestări ale oamenilor) care vădește înalte calități morale; nobil.

genial, ~ă *adj.* 1. (despre persoane) care are geniu; înzestrat cu calități creatoare deosebite; 2. care este caracteristic pentru genii; de geniu.

H

hagiu, ~il, *s.m.* 1. credincios creștin care s-a dus să se închine la locurile sfinte ale învierii lui Iisus Hristos.

hain, ~ă, *adj.* 1. perfid, de rea credință. 2. rău la inimă, fără milă și îndurare.

haitic, ~uri, *s.n.* haită de lupi.

I

identic *adv.* la fel; exact; aidoma.

ilegal *adv.* în mod tainic; pe ascuns.

a imigra *vb.* a sosi într-o țară străină, pentru a se stabili acolo.

a improviza *vb.* 1. a compune în grabă și pe negîndite o poezie, un discurs, o compoziție muzicală; 2. a face ceva repede.

informativ. ~ă *adj.* care conține informații: cu rol de informare.

ingenios, ~oasă *adj.* 1. (despre persoane) care are spirit inventiv; ager la minte; 2.

care denotă multă pricepere și imaginație.

a insera *vb.* a introduce într-un text, într-un tabel materiale sau informații suplimentare.

interlocutor *s.m.* persoană care participă la o conversație; om care se întreține cu cineva; convorbitor.

interstatal, ~ă *adj.* 1. care se realizează cu participarea mai multor state; 2. care coordonează activitatea mai multor state; 3. care ține de diferite state; între sau dintre state.

inspirație *s.f.* 1. fază a respirației, constând în introducerea aerului în plămâni; 2. stare psihică care contribuie în cel mai înalt grad la crearea unor bunuri spirituale; forță lăuntrică creatoare; avânt; 3. idee apărută spontan în conștiință.

instabil, ~ă *adj.* 1. care nu este stabil; schimbător; variabil; nestabil; 2. (despre persoane) care nu este consecvent; nestabil; nestatornic; schimbător.

ipoteză *s.f.* presupunere.

Î

îmbui *vb.* a trăi în huzur alimentar; a se îndopa cu mâncăruri și băuturi.

împila ~ez *vb.* a asupra, a oprima, a apăsa.

J

jalon, ~oane, *s.n.* 1.semnal indicator; 2.par, stîlp.

jambieră, ~e, *s.f.* învelitoare de piele, de postav etc. care acoperă

piciorul de la glezne pînă sub genunchi.

jantă *s.f.* 1.parte exterioră a roții de automobil, motocicletă etc.

K

kilovat, ~ți *s.m.* unitate de măsură a puterii electrice, egală cu o mie de wați.

kinescop.-oape, *s.n.* tub de raze catodice folosit la reproducerea imaginilor în televiziune.

L

labil, ~ă *adj.* nestatornic, schimbător, nestabil.

laborios, -oasă, *adj.*

1.care lucrează mult; harnic,sîrguincios. 2. care cere multă muncă, multă osteneală.

laconic, ~ă *adj.* care se exprimă în cuvinte puține; scurt la vorbă.

M

mesaj *s.n.* 1. însărcinarea de a duce sau a comunica cuiva ceva; 2. ceea ce trebuie comunicat (veste, idee) sau predat (pachet, scrisoare).

miop, ~oapă *adj.* și *subst.* 1. care are miopie; atins de miopie; 2. (fig.) care este lipsit de clarviziune.

memorabil, ~ă *adj.* care trebuie să fie memorat; demn de a fi păstrat în memorie.

microbuz *s.n.* autobuz mic folosit pentru un număr redus de persoane.

microelement *s.n.* element chimic aflat în cantități mici în organismele vegetale și

animale, care joacă un rol important în stimularea funcțiilor biologice.

menajerie *s.f.* 1. loc special amenajat, unde sînt ținute animale, mai ales sălbatice, pentru a fi expuse publicului; 2. totalitate de animale ținute într-un astfel de loc.

multifuncțional, ~ă *adj.* care are mai multe funcții.

N

a nara *vb.* a relatea într-o succesiune logică și într-o formă anumită; a povesti; a istorisi.

narator *s.m.* 1. persoană care are darul de a nara frumos; povestitor; 2. autorul unei narațiuni; povestitor.

naufragiu *s.n.* 1. avariere a unei nave în urma unui accident, care poate provoca scufundarea; catastrofă maritimă.

O

opinie *s.f.* punct de vedere particular (asupra unui lucru sau asupra unei persoane): părere; judecată; considerent; cuvînt.

original ~ă *adj.* 1. (despre acte) care constituie primul exemplar; 2. (despre idei, opere) personal; nou; inedit; necopiat; 3. (despre oameni) neobișnuit, ciudat, excentric, extravagant.

originar ~ă *adj.* 1. care este de loc din ...; care își are obirșia în ...; 2. în forma de la început, de origine; inițial.

ovoidal ~ă *adj.* care are forma unui ou; oviform.

P

perpetuu-ă *adj.* care durează la nesfîrșit; cu existență nesfîrșită; veșnic; etern.

perspicace *adj. invar.* (despre persoane) dotat cu spirit pătrunzător; capabil să pînundă ușor în esența lucrurilor;

pledoare *s.f.* apărare, susținere orală sau scrisă a unei idei, a unei cauze, a unei teze etc.

politicos, ~oasă *adj.* care manifestă politețe; cu bun simț și serviabil; bine crescut; amabil, gentil; galant.

portabil, ~ă *adj.* (despre lichide) care poate fi băut; bun de băut.

prompt, ~ă *adj.* 1. care se produce repede și fără întârziere; care se realizează într-un timp foarte scurt; 2. (despre oameni) care acționează repede și la timp.

punctual, ~ă *adj.* care manifestă grijă și corectitudine în realizarea datoriilor și promisiunilor; cu responsabilitate și exactitate.

portbagaj, ~es *n.* loc special destinat pentru bagaje la un vehicul.

R

rapsodie *s.f.* compoziție muzicală instrumentală, de formă liberă, care are la bază motive de inspirație populară.

rațional, ~ă *adj.* 1. care este în conformitate cu cerințele rațiunii; logic; 2. (despre

persoane) care posedă rațiune practică; dotat cu rațiune practică.

realizabil, ~ă *adj.* care poate fi realizat; care se pretează la realizare; real.

regretabil, ~ă *adj.* (despre acțiuni, fapte) care provoacă regrete; în stare să producă regret.

renume *s.n.* apreciere înaltă (a unei persoane sau a unui lucru) pentru calități deosebite; slavă; faimă; reputație; popularitate.

S

a satiriza *vb.* a critica, a ridiculiza printr-o satiră; a prezenta în mod satiric.

semnificație *s.f.* 1. conținut semantic al unui cuvânt, al unei forme gramaticale sau al unei construcții; accepție; 2. valoare simbolică a unui fapt sau a unui lucru.

sociabil, ~ă *adj.* care se integrează ușor în societate; care stabilește ușor relații bune și permanente cu oamenii; comunicativ.

a solicita *vb.* 1. a cere cu insistență; 2. a se adresa cu o cerere; 3. a face să apară, a trezi; a provoca.

somptuos, ~oasă *adj.* care denotă lux și eleganță impunătoare.

a subaprecia *vb.* (persoane sau lucruri) a aprecia sub valoarea reală; a subestima; a subevalua.

a sugera *vb.* 1. (idei, gânduri, soluții etc) a face să apară în mintea cuiva printr-o asociație; 2. a prezenta drept sfat.

a supraaprecia *vb.* a aprecia peste măsură; a supraprețui; a supraestima; a supraevalua.

surprinzător, ~oare *adj.* care surprinde (prin caracterul său neașteptat, neprevăzut).

Ș

șagrin *s.n.* instrument cu un model în relief care poate fi imprimat pe o piele.

șah, ~i *s.m.* suveranul Iranului.

șalanger, ~i *s.m.* sportiv care are dreptul de a-și disputa un titlu de campion în mod direct cu deținătorul titlului la acea dată.

T

temerar, ~ă *adj.* (despre persoane sau despre manifestările lor) care vădește o mare îndrăzneală; foarte îndrăzneț.

temporal, ~ă *adj.* care ține de timp; propriu timpului.

terestru, ~ă *adj.* 1. care ține de pământ; propriu pământului; pămîntesc; 2. care trăiește pe pământ; de pe pământ; 3. care se realizează pe pământ.

transoceanic, ~ă *adj.* care se află dincolo de ocean; de peste ocean.

triumf, ~uri *adj.* 1. victorie strălucită; 2. (fig.) succes decisiv; reușită mare; 3. sentiment de mare satisfacție, generat de o mare reușită.

Ț

țaglă, ~e, *s.f.* 1. partea asuțită a unui par. 2. bloc de oțel folosit la laminare sau la forjare.

țambără, ~e, s.f. construcție de lemn care căptușește pereții interiori ai unei fîntîni.
țanc, ~uri, s.n. vîrf ascuțit de stîncă.

U

ubicuitate s.f. putere imaginară a cuiva de a fi prezent pretutindeni.
uică, ~i, s.m. unchi, nene, bade.
ujbă, ~e, s.f. cui de lemn de care se reazemă vîsla unei luntre.

V

văpaie s.f. flacăra mare; pară; lumină strălucitoare.
vedetă s.f. 1. actor, cîntăreț, sportiv etc. de renume; 2. personalitate care se bucură de admirația opiniei publice.
verosimil, ~ă adj. care pare adevărat; care pare a corespunde realității.
vizitiu s.m. persoană care mîna caii la o trăsură, la o căruță de poștă.
vizual, ~ă adj. care ține de vedere, care se referă la simțul văzului; de vedere.
vîlvoi adv. ridicat în sus (în neorînduială, în dezordine); zbîrlit, ciufulit.
vulnerabil, -ă adj. 1. care poate fi vătămat, rănit; 2. (fig.) care are

părți slabe, criticabile; care are slăbiciuni și poate fi atacat ușor.

W

wolfram s.n. metal dur folosit la fabricarea filamentelor pentru becuri electrice, ca metal de adaos în oțeluri speciale etc.

X

xenofob, ~a, adj. care urăște persoanele sau popoarele de altă naționalitate.
xerofite s.f. pl. plante adaptate pentru a trăi într-un mediu uscat.

Y

yawl, ~uri, s.n. navă cu pînze.
yen, ~i, s.m. unitate monetară japoneză.

Z

za, ~le, s.f. 1. ochi de lanț. 2. țesătură făcută din sîrmă cu plăci de metal;
zagară, ~le, s.f. blană de animal prelucrată; bandă de blană aplicată la unele obiecte de îmbrăcăminte.
zaharoză s.f. nume științific pentru zahăr.

Навчальне видання

*Фетеску Лариса Іванівна
Кьося Віра Вікторівна*

МОЛДОВСЬКА МОВА

**для закладів загальної середньої освіти
з навчанням молдовською мовою**

5 клас

видання 2-е, доопрацьоване

Підручник для закладів загальної середньої освіти.

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено.

Підручник відповідає чинній програмі
«Молдовська мова» для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням молдовською мовою».

Містить навчальний матеріал із морфології, синтаксису та пунктуації,
мовленнєвої та соціокультурної лінії.

При оформленні підручника використані ілюстрації
з вільних джерел Інтернету.

Підписано до друку 22.05.2018 р.

Формат 60x90/16.

Папір офсетний. Гарнітура Таймс.

Ум. друк. арк. 15,00

Наклад 720 прим.

ФОП «Сухачов»

65023 м.Одеса, вул. Садова,14

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 4362 від 13.07.2012 р,

тел.: (098) 457-75-00, (050) 552-20-13,

E-mail: osvita.odessa@gmail.com, www.svitknigi.com.ua

